

บทที่ 6

การศึกษาผลกระทบเชิงสังคมจากภัยพิบัติสึนามิ (The Study of Community Social Impact from the Tsunami)

การศึกษาความเสี่ยงและความเปราะบางด้านเศรษฐกิจ-สังคมหลังสึนามิ คณะวิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลใน 4 พื้นที่ ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่ได้รับความสูญเสียจากสึนามิในระดับรุนแรงมากน้อยแตกต่างกัน ได้แก่ พื้นที่ที่ได้รับความสูญเสียในระดับรุนแรงมาก คือ บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก และหาดป่าตอง และพื้นที่ที่ได้รับความสูญเสียจากสึนามิไม่มากนัก คือ พื้นที่ท้ายเหมือง การเก็บข้อมูลนั้นใช้วิธีเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ คือ แบบสำรวจครัวเรือน แบบสำรวจธุรกิจ และการสนทนากลุ่ม เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบและถอดบทเรียนสู่การเตรียมความพร้อมสำหรับการป้องกันภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ในการศึกษาครั้งนี้จะนำเสนอข้อมูลใน 3 ส่วนคือ

- 1) ระเบียบวิธีวิจัย
- 2) ผลเบื้องต้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณของ
  - ข้อมูลครัวเรือนและบริเวณรอบชุมชนจากแบบสอบถาม
  - ข้อมูลธุรกิจและการดำเนินกิจการจากแบบสอบถาม
- 3) ผลเบื้องต้นจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจำแนกตามพื้นที่ 4 พื้นที่ คือ บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก ท้ายเหมือง และป่าตอง

6.1 ระเบียบวิธีวิจัย

6.1.1 วิธีการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

- 1) การวิจัยด้านเอกสาร การศึกษาแนวคิดทฤษฎี รวมถึงการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) การใช้แบบสอบถามความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ

2.1 แบบสำรวจครัวเรือน (Household Survey) ประกอบด้วยข้อมูล 8 ส่วน คือ 1. ที่ตั้งของครัวเรือน 2. สมาชิกครัวเรือน 3. ลักษณะของที่อยู่อาศัย 4. การถือครองทรัพย์สินต่างๆ ของครัวเรือน 5. สถานะทางการเงินของครัวเรือน 6. ผลกระทบที่ได้รับจากเหตุการณ์สึนามิ 7. ความเปราะบางของครัวเรือนต่อเหตุการณ์สึนามิ และ 8. ด้านสังคม – วัฒนธรรม

2.2 แบบสำรวจธุรกิจ (Company Survey) ประกอบด้วยข้อมูล 9 ส่วน คือ 1.ที่ตั้งของธุรกิจ 2. ลักษณะของธุรกิจ 3. ลักษณะทำเลที่ตั้งของธุรกิจ 4.จำนวนพนักงาน / ลูกจ้าง 5. ทรัพย์สินของธุรกิจ 6. สถานะทางการเงินของธุรกิจ 7. การเชื่อมโยงกับธุรกิจอื่นๆ 8. ผลกระทบจากเหตุการณ์สึนามิ และ 9. ความเปราะบางของธุรกิจต่อเหตุการณ์สึนามิ

คณะวิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทดสอบแบบสอบถามในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายใน 4 พื้นที่ ได้แก่ บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก ท้ายเหมือง และป่าตอง ได้มีการปรับคำถามและตัวเลือกคำตอบเพื่อพัฒนาแบบสอบถามให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่มากที่สุด จากวิธีการเก็บข้อมูลและเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่โดยแบบสอบถาม ดังตารางที่ 6.1 ตารางที่ 6.2 และตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.1 การเก็บข้อมูลครั้งที่ 1 วันที่ 13-21 ตุลาคม 2551

พื้นที่	จำนวนครัวเรือน (ชุด)	จำนวนธุรกิจ (ชุด)
บ้านน้ำเค็ม	2	2
ท้ายเหมือง	2	3
เขาหลัก	2	2
ป่าตอง	3	3
รวม	9	10

ตารางที่ 6.2 การเก็บข้อมูลครั้งที่ 2 วันที่ 26 มกราคม - 7 กุมภาพันธ์ 2552

พื้นที่	จำนวนครัวเรือน (ชุด)	จำนวนธุรกิจ (ชุด)
บ้านน้ำเค็ม	103	36
ท้ายเหมือง	51	17
เขาหลัก	64	64
รวม	218	117

ตารางที่ 6.3 การเก็บข้อมูลครั้งที่ 3 วันที่ 19 มีนาคม - 29 มีนาคม 2552

พื้นที่	จำนวนครัวเรือน (ชุด)	จำนวนธุรกิจ (ชุด)
ป่าตอง	96	169
รวม	96	169

3) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลใน 4 พื้นที่ได้แก่ บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก ท้ายเหมือง และป่าตอง ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informant) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ตามแนวคำถาม โดยใช้แนวคำถามที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอาชีพ คำถามสำหรับผู้ทำอาชีพประมง ผู้ทำอาชีพเกษตรกรรม และผู้ทำอาชีพท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวคำถามที่มีเนื้อหาและประเด็นครอบคลุมรายละเอียดเกี่ยวกับอาชีพของผู้ให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ผลกระทบจากสึนามิและการปรับตัวเกี่ยวกับงานและอาชีพ การได้รับความช่วยเหลือฟื้นฟู รวมถึงการเข้าถึงแหล่งความช่วยเหลือต่างๆ และผลของสถานะทางเศรษฐกิจสังคมต่อการได้รับความช่วยเหลือ นอกจากนี้ครอบคลุมถึงการเตรียมการรับมือ ป้องกันภัยพิบัติทั้งในระดับครอบครัว/ธุรกิจ ระดับชุมชน และระดับรัฐบาล และการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ในการศึกษานี้มีจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมด 68 คน ดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 6.4 จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกแยกตามประเภทอาชีพ

พื้นที่ศึกษา	บ้านน้ำเค็ม	เขาหลัก	ท้ายเหมือง	ป่าตอง
กลุ่มประมง (Fishermen)	6	6	2	-
กลุ่มเกษตรกรรวมพืชเชิงเดี่ยว (Plantation)	5	7	2	-
กลุ่มเกษตรกรรวมพืชสวนผสม(Incidental Farmer)	6	6	1	-
กลุ่มโรงแรม (Hotel)	-	5		3
กลุ่มร้านอาหาร (Restaurants)	-	3		5
กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว (Tour Agencies and Operator)	-	1	1	1
กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Tourism related retail)	-	-		8
รวม (คน)	17	28	6	17

3.2 การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์กลุ่ม คณะวิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินงานเก็บข้อมูล จัดการสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 18-30 กันยายน 2552 เป็นการจัดสนทนาในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ใน 3 พื้นที่ คือ บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก และป่าตอง ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลประมาณ 4 -10 คนขึ้นไป โดยแบ่งการจัดสนทนากลุ่มออกเป็น 7 กลุ่มอาชีพ ได้แก่

1. กลุ่มประมง (Fishermen)
2. กลุ่มเกษตรกร (ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม)
  - 2.1 กลุ่มเกษตรกรรวมพืชเชิงเดี่ยว (Plantation Owner)
  - 2.2 กลุ่มเกษตรกรรวมพืชสวนผสม (Incidental Farmer)
3. กลุ่มโรงแรม (Hotels)
4. กลุ่มธุรกิจร้านอาหาร (Restaurants)
5. กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว (Tour Agencies and Operator)
6. กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Tourism Related Retail)

และในวันที่ 30 มีนาคม 2553-1 เมษายน 2553 คณะวิจัยดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมในพื้นที่ท้ายเหมือง โดยเลือกบ้านท่าดินแดง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิเป็นตัวแทนของพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth

interview) ตามแนวคำถามแยกตามกลุ่มอาชีพ ได้แก่ ประมง ท่องเที่ยว และเกษตรกรรม รวมจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก 6 คน และผู้ร่วมสนทนากลุ่ม 17 คน ดังตารางที่ 6.5

นอกจากนี้การจัดสนทนากลุ่มในบ้านท่าดินแดง พื้นที่ที่ย้ายเหมืองนี้มีความแตกต่างจากการจัดสนทนากลุ่มใน 3 พื้นที่ที่เคยเก็บข้อมูลมาก่อน วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ไม่สามารถแยกตามกลุ่มอาชีพได้ เนื่องจากลักษณะอาชีพของชาวบ้านในพื้นที่บ้านท่าดินแดงนั้นมีความคล้ายคลึงกันมากคือ มีอาชีพที่หลากหลายภายในครอบครัวเดียวกัน แต่ขณะเดียวกันค้นพบว่า มีความหลากหลายและความแตกต่างของมุมมองและบทบาทระหว่างกลุ่มผู้หญิงและกลุ่มผู้ชาย ดังนั้น การสนทนากลุ่มจึงแยกเป็นกลุ่มผู้หญิง 1 กลุ่ม และกลุ่มผู้ชาย 1 กลุ่ม จำนวน 9 คน และ 8 คน ตามลำดับ

ตารางที่ 6.5 จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่บ้านท่าดินแดง

พื้นที่ศึกษา	จำนวนผู้หญิง	จำนวนผู้ชาย	รวม
บ้านท่าดินแดง	9	8	17

6.1.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การจัดการสนทนากลุ่มในครั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้ในการใช้ระบบนิเวศของแต่ละอาชีพที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มอาชีพ ดังนั้น บุคคลที่เชิญมาร่วมในการสนทนากลุ่มส่วนหนึ่งคือบุคคลที่คณะวิจัยเคยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและพิจารณาจากข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เบื้องต้นแล้วว่า สามารถเป็นตัวแทนกลุ่มที่ให้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งมีข้อคิดเห็นและแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัย ซึ่งมีแนวทางในการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพประมง

เหตุการณ์สึนามิส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศชายฝั่งและทะเล เช่น ป่าชายเลน หล้าทะเล ปะการัง ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตของผู้ประกอบการอาชีพประมงเปลี่ยนแปลงไป การเชิญผู้ร่วมสนทนากลุ่มจึงพิจารณาจากผู้ประกอบการอาชีพประมงก่อนสึนามิแต่ภายหลังสึนามิได้เปลี่ยนอาชีพ ผู้ที่ประกอบอาชีพประมงและประกอบกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน รวมถึงผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวเนื่องกับประมงหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปเกี่ยวกับประมง

2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม/ทำสวน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์สึนามิต่อพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้วิถีชีวิตในการทำมาหากินของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านความรู้สึกเจ็บปวด สะเทือนใจ เสียรายได้และเปลี่ยนอาชีพในที่สุด อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นว่าผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจะต้องอยู่อาศัยในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทุกคน อาจเป็นผู้ที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่เปราะบาง แต่พื้นที่ทำกินอยู่ในพื้นที่เปราะบางได้รับความเสียหายก็ได้ เพราะจะได้ข้อมูล รายละเอียด และมุมมองที่น่าสนใจแตกต่างกัน ในขณะเดียวกัน ประเภทของอาชีพเกษตรกรรมของผู้ร่วมสนทนากลุ่มควรจะมีหลากหลาย ทั้งในด้านประเภทของพืชที่เพาะปลูก ขนาดที่ดินทำกิน แรงงานในสวน รวมทั้งปศุสัตว์และเกษตรกรรมพืชสวนผสมก็ควรเชิญมาร่วมประชุมด้วยเช่นกัน การเชิญผู้ร่วมสนทนากลุ่มจึงพิจารณา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

เกษตรกรหรือทำสวนที่ได้รับผลกระทบทางตรง และผู้ที่ได้รับผลกระทบทางอ้อม ซึ่งประกอบด้วย เจ้าของไร่, สวน (สวนมะพร้าว, สวนยาง, สวนมะม่วงหิมพานต์, สวนปาล์มน้ำมัน) ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานในเกษตรกรรมพืชเชิงเดี่ยว ปศุสัตว์/ผู้เพาะพันธุ์สัตว์ เกษตรกรพืชสวนผสม ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

3) กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว

การเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มท่องเที่ยวนี้ จะพิจารณาจาก 4 กลุ่มหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและภาคธุรกิจในพื้นที่เปราะบางสี่ภูมิภาค ซึ่งธุรกิจอาจได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ กลุ่มผู้ประกอบการโรงแรม กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร กลุ่มผู้ประกอบการตัวแทนการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ลูกจ้างหรือพนักงานของสถานประกอบการที่ได้รับผลกระทบ รวมถึงการพิจารณาจากความแตกต่างของขนาดสถานประกอบการ จำนวนพนักงาน และดัชนีอื่นๆ ที่อาจมีลักษณะที่ยืดหยุ่นได้ตามพื้นที่เปราะบางนั้นๆ ก็ถูกนำมาเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณา

นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียมการวางแผนรับมือภัยพิบัติของแต่ละกลุ่มอาชีพในแต่ละพื้นที่ รวมถึงปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ ก็เป็นส่วนสำคัญ จากเกณฑ์การเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมด จึงได้จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมด จำนวน 72 คน ดังตารางที่ 6.6 และกำหนดการการจัดสนทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่ศึกษา ดังตารางที่ 6.7

ตารางที่ 6.6 จำนวนผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

พื้นที่ศึกษา	บ้านน้ำเค็ม	เขาหลัก	ท้ายเหมือง	ป่าตอง
กลุ่มประมง (Fishermen)	6	7	17	-
กลุ่มเกษตรกรรมพืชเชิงเดี่ยว (Plantation)	6	-		-
กลุ่มเกษตรกรรมพืชสวนผสม (Incidental Farmer)	7	-		-
กลุ่มโรงแรม (Hotels)	-	6		3
กลุ่มร้านอาหาร (Restaurants)	-	-		3
กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว (Tour Agencies and Operator)	-	6		5
กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Tourism related retail)	-	6		
รวม (คน)	19	25	17	11

หมายเหตุ 1---พื้นที่ท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีอาชีพคล้ายคลึงกัน จึงพิจารณาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้หญิง และกลุ่มผู้ชาย
2---พื้นที่ป่าตอง จังหวัดภูเก็ต รวมผู้ร่วมสนทนากลุ่ม 2 กลุ่มเข้าด้วยกัน คือ กลุ่มทัวร์เอเจนซี ร่วมกับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ตารางที่ 6.7 กำหนดการการจัดสนทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่

วันที่	พื้นที่	สนทนากลุ่มภาคเช้า	สนทนากลุ่มภาคบ่าย	สถานที่จัดการประชุม
21 ก.ย. 2552	บ้านน้ำเค็ม	กลุ่มเกษตรกรรวมพืช เชิงเดี่ยว	- กลุ่มเกษตรกรรวมพืช สวนผสม - กลุ่มประมง	- ศูนย์ประสานงาน ชุมชน – ศูนย์กองทุน ฟื้นฟูผู้ประสบภัยสึนามิ (ศูนย์กองทุนสรยุทธ)
22 ก.ย. 2552	เขาหลัก	- กลุ่มประมง	-	ศูนย์บริการชุมชน
24 ก.ย. 2552	เขาหลัก	- กลุ่มโรงแรม - กลุ่มธุรกิจร้านอาหาร	- กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว - กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยว	ห้องประชุมอบต.คึกคัก
27 ก.ย. 2552	ป่าตอง	- กลุ่มโรงแรม - กลุ่มธุรกิจร้านอาหาร	- กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว - กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้อง กับการท่องเที่ยว	ห้องประชุมเทศบาล ป่าตอง
1 เม.ย. 2553	ท้ายเหมือง	- กลุ่มผู้หญิง - กลุ่มผู้ชาย		ห้องประชุมโรงเรียน บ้านท่าดินแดง

6.1.3 ข้อจำกัดในการเก็บข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลในพื้นที่เปราะบางจากสึนามินั้น ทางคณะวิจัยพบปัญหาและอุปสรรคในการทำงานหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงของการทำงานในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยสามารถจำแนกปัญหาต่างๆ ดังนี้

1) ปัญหาเรื่องเวลาในการตอบรับการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

คณะวิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์จากผู้ตอบแบบสอบถามที่สามารถให้ข้อมูลในทุกด้านอย่างครบถ้วนและเป็นตัวแทนกลุ่มได้ดังที่ได้ลงรายละเอียดในวิธีการวิจัยแล้วนั้น จากนั้นจึงทำการติดต่อบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ล่วงหน้าโดยการโทรศัพท์ติดต่อเพื่อนัดวัน เวลา สถานที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวกในการให้ข้อมูลพบปัญหา คือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายชื่อตามแบบสอบถามไม่สะดวกในการสัมภาษณ์ บางรายไม่สามารถติดต่อได้ จึงต้องมีการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากบุคคลที่คุ้นเคยในพื้นที่ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจ ฯลฯ เพื่อให้ช่วยแนะนำบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มอาชีพตามที่คณะวิจัยได้จำแนกไว้ โดยเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสึนามิและสามารถให้ข้อมูล รวมถึงข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นในภาพรวมแก่คณะวิจัยได้ ซึ่งคณะวิจัยจะได้โทรศัพท์ติดต่อเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์

ในส่วนของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม คณะวิจัยได้ทำหนังสือเรียนเชิญผู้ร่วมสนทนากลุ่มล่วงหน้าและโทรศัพท์ติดต่อบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการโทรศัพท์ติดต่อยืนยันการตอบรับไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง จุดนี้เป็นปัญหาสำคัญกับคณะวิจัยในการเก็บข้อมูลมาก เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบประจำโดยเฉพาะใน

ส่วนของภาคธุรกิจ และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพประมง ซึ่งมักมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาที่ไม่สอดคล้องกับการนัดหมายของคณะวิจัย ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนวัน เวลา สถานที่ในการนัดหมายอย่างกะทันหัน คณะวิจัยจึงมีเวลาในการประสานงานติดต่อกับคนในพื้นที่น้อยเกินไป

นอกจากนี้คณะวิจัยต้องเตรียมการแก้ไขสถานการณ์สำหรับพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้สามารถจัดการสนทนากลุ่มได้อย่างราบรื่น เช่น หากติดต่อผู้เข้าร่วมสนทนาทางโทรศัพท์และหนังสือเชิญแล้ว ก่อนจะมีการสนทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่ คณะวิจัยจะได้ทำการโทรศัพท์ติดต่อเพื่อยืนยันการตอบรับอีกครั้งและเมื่อถึงวันเวลาจัดสนทนากลุ่ม จะมีการโทรศัพท์ติดต่อล่วงหน้าก่อนถึงเวลานัดประมาณ 1 ชั่วโมง มักได้รับการตอบรับโดยจำนวนผู้ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละกลุ่มอาชีพ มีจำนวนผู้ร่วมสนทนากลุ่มน้อยเกินไป การจัดสนทนากลุ่มในพื้นที่อื่น คณะวิจัยจึงต้องใช้วิธีการเดินสำรวจตามบ้านหรือสถานประกอบการธุรกิจและยื่นหนังสือเรียนเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งการขอให้ผู้สัมภาษณ์ลงชื่อยืนยันการเข้าร่วม เช่น พื้นที่ เขาหลัก พื้นที่ป่าตอง ซึ่งในสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้บางครั้งได้รับการปฏิเสธทันที หรือไม่ก็ยืนยันเข้าร่วมแต่เมื่อถึงเวลาจริงบุคคลที่ตกลงและนัดหมายว่าจะเข้าร่วมสนทนากลุ่มอย่างแน่นอนกลับไม่มา ทำให้คณะวิจัยไม่สามารถจัดการสนทนากลุ่มได้ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมาเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแทน

2) พื้นฐานการสื่อสารและการทำความเข้าใจกับภาษาถิ่น

สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ที่ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาไทยถิ่นใต้) ทำให้การเก็บข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่มของคณะวิจัยส่วนใหญ่เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากพื้นฐานเกี่ยวกับการสื่อสารและทำความเข้าใจภาษาถิ่นไม่เพียงพอ แต่มีคณะวิจัยที่สามารถเข้าใจและสื่อสารภาษาถิ่นใต้ได้ ทำให้สามารถถอดข้อมูล การสื่อสารและการให้ความหมายของข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลได้ชัดเจนมากขึ้น

3) ปัญหาความรู้ความเข้าใจของคนในพื้นที่เกี่ยวกับโครงการวิจัย

เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายในการเก็บข้อมูล เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่มีพื้นฐานแตกต่างกัน ทั้งในด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ พื้นฐานความรู้ ตลอดจนสภาพจิตใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ทำให้ต้องมีความระมัดระวังต่อการซักถามข้อมูลเป็นพิเศษแม้เวลาจะผ่านมานานแล้วก็ตาม อีกทั้งหน่วยงานที่เข้ามาสอบถามข้อมูลบุคคลในพื้นที่แม้จะเป็นสังกัดเดียวกัน แต่ต่างหน่วยงานและทำโครงการวิจัยภายใต้ชื่อใกล้เคียงกัน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความสับสน และมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน คณะวิจัยต้องชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์โครงการวิจัย และการนำผลข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ต่อผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและยินดีให้ข้อมูลต่อคณะวิจัย

4) ภาพประกอบการสนทนากลุ่มและการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่

1) การสนทนากลุ่มที่บ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จัดขึ้นที่ศูนย์ประสานงานชุมชนบ้านน้ำเค็มและศูนย์กองทุนฟื้นฟูผู้ประสบภัยสึนามิ (กองทุนสรยุทธ) วันที่ 21 กันยายน 2552 จำนวน 3 กลุ่ม ทั้งภาคเช้าและภาคบ่าย

รูปที่ 6.1 สนทนากลุ่มเกษตรกรรวมพืชเชิงเดี่ยว วันที่ 21 ก.ย.2552 ภาคเช้า

รูปที่ 6.2 สนทนากลุ่มเกษตรกรรวมพืชสวนผสม วันที่ 21 ก.ย.2552 ภาคบ่าย

รูปที่ 6.3 สันทนาการกลุ่มประมงวันที่ 21 ก.ย. 2552 ภาคป่าาย

รูปที่ 6.4 คณะวิจัยสำรวจสภาพพื้นที่ประกอบอาชีพของชาวบ้าน

2) การสนทนากลุ่มในส่วนของพื้นที่เขาหลัก ตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จัดขึ้นที่ ศูนย์บริการชุมชนและห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลคึกคัก วันที่ 22 และ 24 กันยายน 2552

รูปที่ 6.5 สนทนากลุ่มประมงวันที่ 22 ก.ย. 2552 ภาคบ่ายที่ศูนย์ชุมชน

รูปที่ 6.6 สนทนากลุ่มโรงแรม วันที่ 24 ก.ย.2552 ภาคเช้า

รูปที่ 6.7 สนทนากลุ่มร้านอาหาร วันที่ 24 ก.ย. 2552 ภาคเช้า

รูปที่ 6.8 สนทนากลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว วันที่ 24 ก.ย. 2552 ภาคบ่าย

รูปที่ 6.9 สนทนากลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว วันที่ 24 ภาคบ่าย

3) การสนทนากลุ่มในพื้นที่ป่าตอง ตำบลป่าตอง อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต จัดขึ้นที่ห้องประชุมเทศบาลป่าตอง วันที่ 27 กันยายน 2552 จำนวน 3 กลุ่ม ทั้งภาคเช้าและภาคบ่าย

รูปที่ 6.10 สนทนากลุ่มโรงแรมวันที่ 27 ก.ย.2552 ภาคเช้า

รูปที่ 6.11 สนทนากลุ่มร้านอาหารวันที่ 27 ก.ย.2552 ภาคเช้า

รูปที่ 6.12 สนทนากลุ่มของกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวและกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
วันที่ 27 ก.ย.2552 ภาคบ่าย

4) การสนทนากลุ่มในพื้นที่ท้ายเหมือง บ้านท่าดินแดง ตำบลลำแก่น อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา
จัดที่ห้องประชุมบริเวณหน้าโรงเรียนบ้านท่าดินแดง ในภาคเช้า

รูปที่ 6.13 สนทนากลุ่มผู้ชาย ณ บ้านท่าดินแดง ในวันที่ 1 เม.ย. 2553 ภาคเช้า

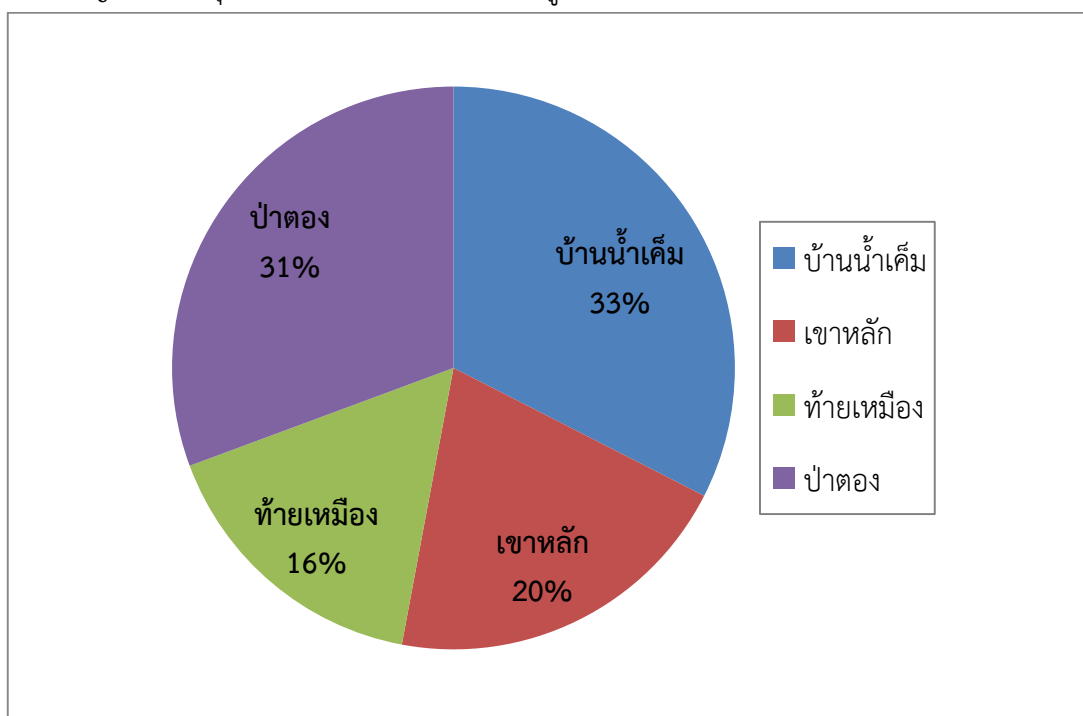
รูปที่ 6.14 สนทนากลุ่มผู้หญิง ณ บ้านท่าดินแดง ในวันที่ 1 เม.ย. 2553 ภาคเช้า

6.2 ผลเบื้องต้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณนี้จะนำเสนอในลักษณะแผนภูมิ และตาราง (ดูภาคผนวก) ตามหัวข้อในแบบสอบถาม

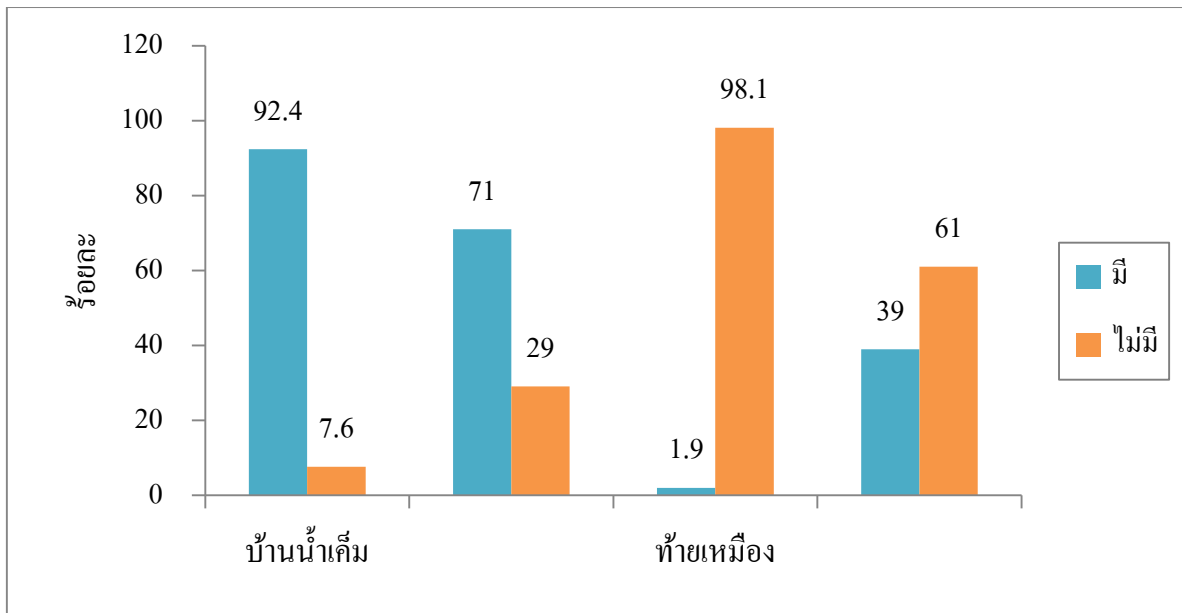
6.2.1 ข้อมูลครัวเรือนและบริเวณรอบชุมชนจากแบบสอบถาม

การศึกษาครั้งนี้สำรวจข้อมูลครัวเรือนจำนวนทั้งสิ้น 323 ครัวเรือน โดยมีกลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่บ้านน้ำเค็มมากที่สุด จำนวน 105 ครัวเรือน (ร้อยละ 33) รองลงมา คือ ป่าตอง จำนวน 99 ครัวเรือน (ร้อยละ 31) เขาหลัก จำนวน 66 ครัวเรือน(ร้อยละ 20) และท้ายเหมือง จำนวน 53 ครัวเรือน (ร้อยละ 16) ในการกำหนดจำนวนครัวเรือนตัวอย่างนั้นพิจารณาตามสัดส่วนของครัวเรือนในพื้นที่ ซึ่งจาก 4 พื้นที่ซึ่งเลือกไว้นั้น พื้นที่ท้ายเหมืองมีจำนวนครัวเรือนน้อยเพราะกระจายตัวอยู่ในบริเวณกว้าง ไม่ได้อยู่กันเป็นกลุ่มก้อนหรือมีลักษณะกึ่งเมืองเช่นป่าตองหรือน้ำเค็ม ส่วนพื้นที่เขาหลักจะมีสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างที่น้อยเช่นกัน เนื่องจากบริเวณชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ธุรกิจท่องเที่ยวและบริการ ดังรูปที่ 6.15

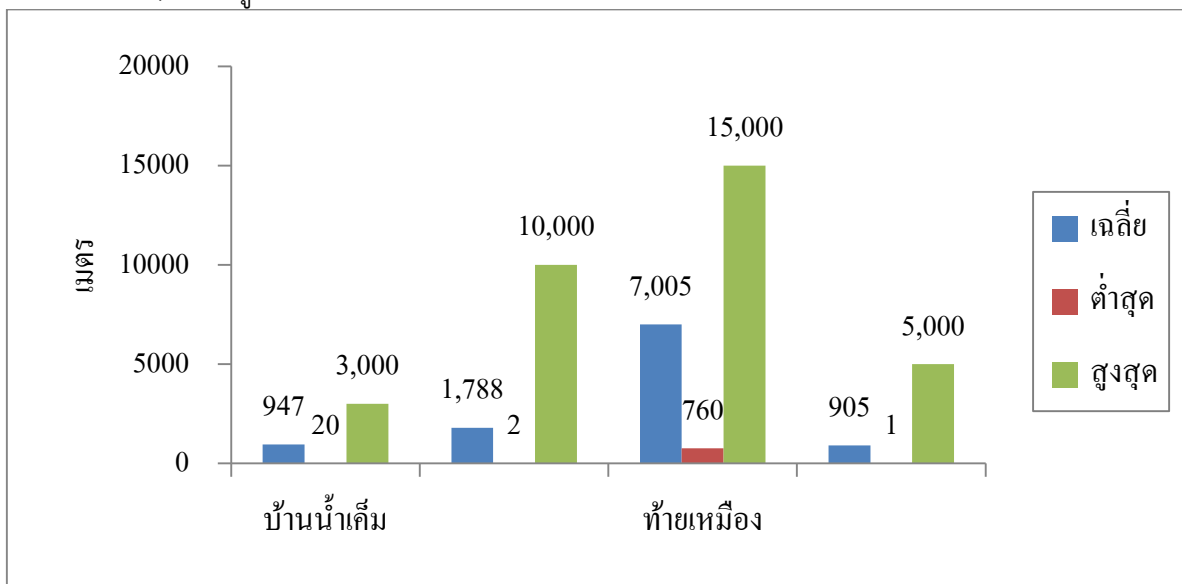
รูปที่ 6.15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนที่สัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม

ชุมชนบ้านน้ำเค็มเป็นพื้นที่ที่มีผู้ตอบว่าชุมชนมีป้ายแสดงเส้นทางหนีภัยสึนามิมากที่สุด จำนวน 97 คน (ร้อยละ 92.4) รองลงมาเป็นชุมชนเขาหลัก จำนวน 47 คน (ร้อยละ 71) ป่าตอง จำนวน 39 คน (ร้อยละ 39) และชุมชนท้ายเหมือง จำนวน 1 คน (ร้อยละ 1.9) ซึ่งจากข้อมูลจะเห็นได้ว่าพื้นที่บ้านน้ำเค็มและเขาหลักเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิมากและมีผู้ที่ทราบว่าในชุมชนมีป้ายแสดงเส้นทางหนีภัยสึนามิมากกว่าร้อยละ 70 ในขณะที่ป่าตองเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิมากเช่นกัน แต่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตอบว่าไม่มีป้ายแสดงเส้นทางหนีภัยสึนามิ ซึ่งจากการสำรวจของคณะวิจัยพบว่า มีป้ายบนถนนหลักแต่ในหลายซอยของพื้นที่ป่าตองยังไม่มีป้ายแสดงเส้นทางหนีภัยสึนามิ ดังรูปที่ 6.16

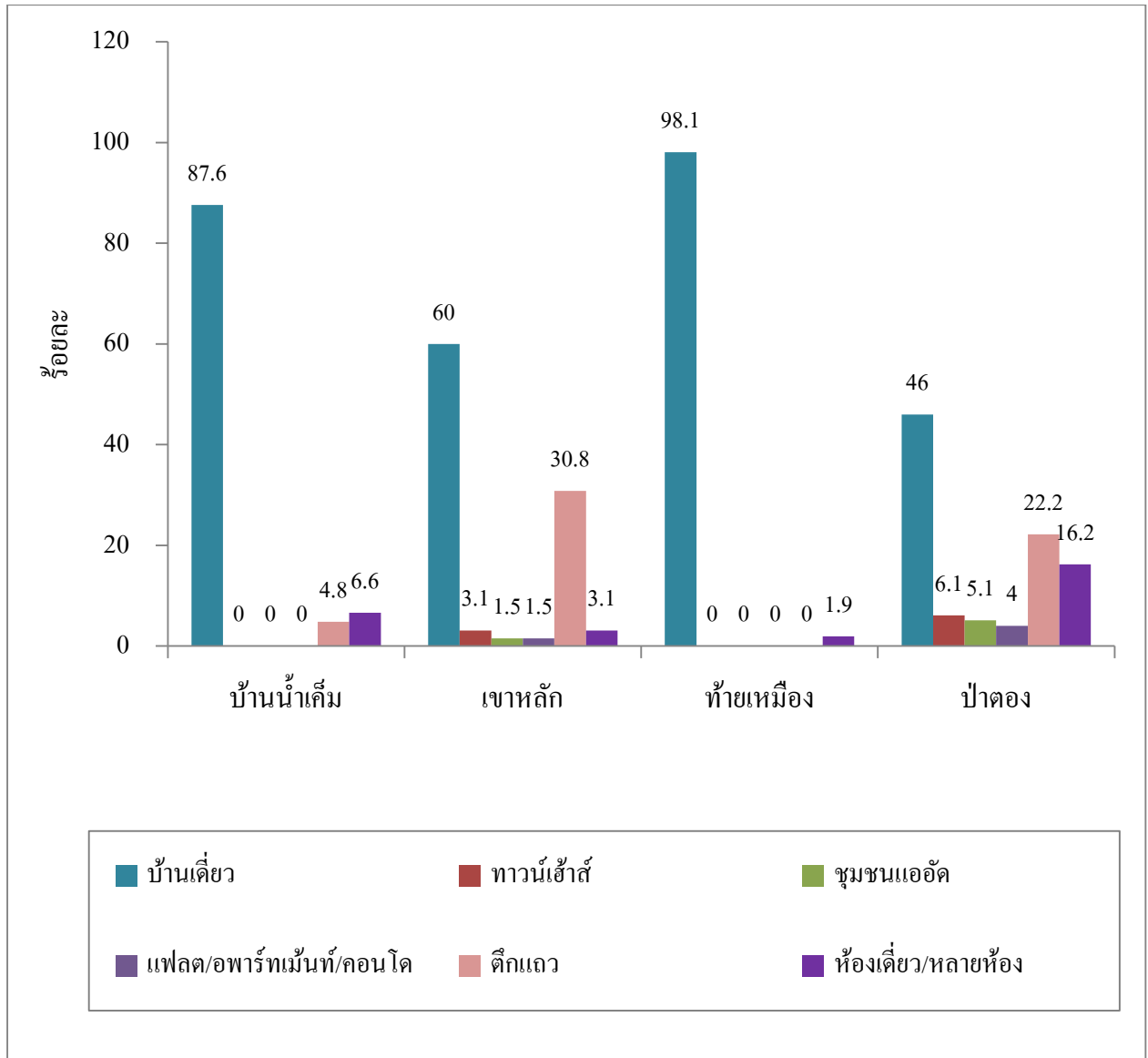
รูปที่ 6.16 ชุมชนที่อยู่อาศัยมีป้ายแสดงเส้นทางหนีกภัยสึนามิหรือไม่

สำหรับระยะทางจากที่อยู่อาศัยของผู้ตอบแบบสอบถามจนถึงจุดหลบภัยตามแต่ละพื้นที่ แสดงดังรูปที่ 6.17 ท้ายเหมืองเป็นชุมชนที่อยู่ห่างจากจุดหลบภัยมากที่สุดเพราะตั้งอยู่ค่อนข้างลึกบนถนนท้องถิ่น ทำให้ผู้คนค่อนข้างจะกังวลในความปลอดภัย เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ และไม่ไกลจากฝั่งทะเลมากนัก ความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการตั้งของชุมชน และเส้นทางคมนาคมที่จำกัดนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนยอมรับกันได้ เพราะถือว่าอยู่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลานาน และหลายครอบครัวก็เป็นชาวประมง ซึ่งมีความคุ้นเคยกับทะเล คลื่นลม และพายุเป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันมีความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการพัฒนาพื้นที่ (ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในส่วนที่ 6.3.3) ทำให้ผู้คนหวงกังวลเป็นอย่างมาก

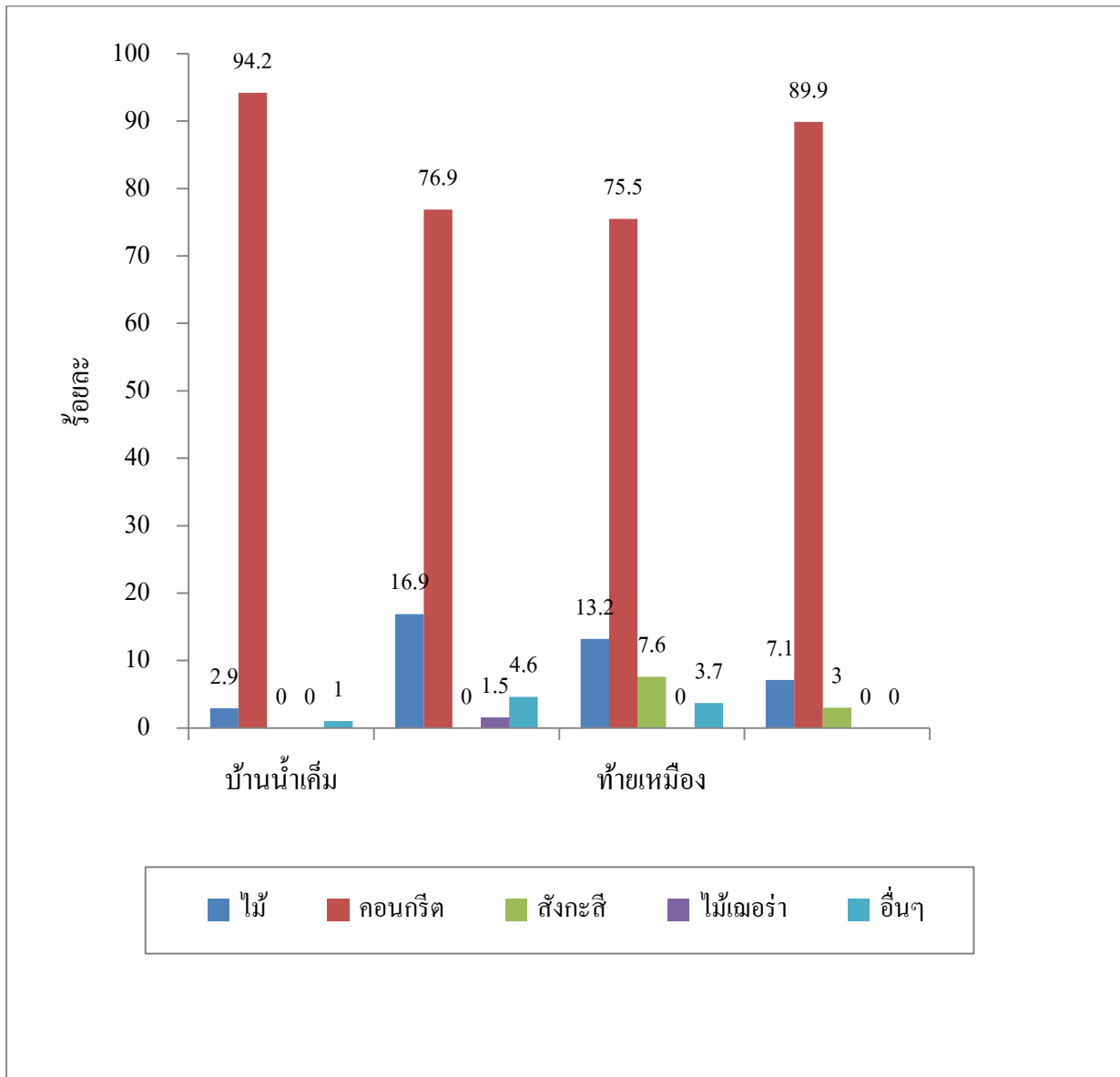
รูปที่ 6.17 ระยะห่างจากจุดหลบภัย (หน่วย: เมตร)

ครัวเรือนทั้ง 4 พื้นที่ส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยแบบบ้านเดี่ยว ซึ่งเรียงตามลำดับดังนี้ บ้านน้ำเค็มมีผู้
 อยู่อาศัยในบ้านเดี่ยวมากที่สุด คือจำนวน 92 ครัวเรือน (ร้อยละ 87.6) บ้านท้ายเหมือง จำนวน 52 ครัวเรือน
 (ร้อยละ 98.1) ป่าตอง จำนวน 46 ครัวเรือน (ร้อยละ 46.5) และเขาหลัก จำนวน 39 ครัวเรือน (ร้อยละ 60)
 ส่วนรูปแบบที่อยู่อาศัยที่พบรองลงมา คือ ตึกแถว ซึ่งพบมากในพื้นที่ป่าตอง จำนวน 22 ครัวเรือน (ร้อยละ
 22.2) และเขาหลัก จำนวน 20 ครัวเรือน (ร้อยละ 30.8) ดังรูปที่ 6.18

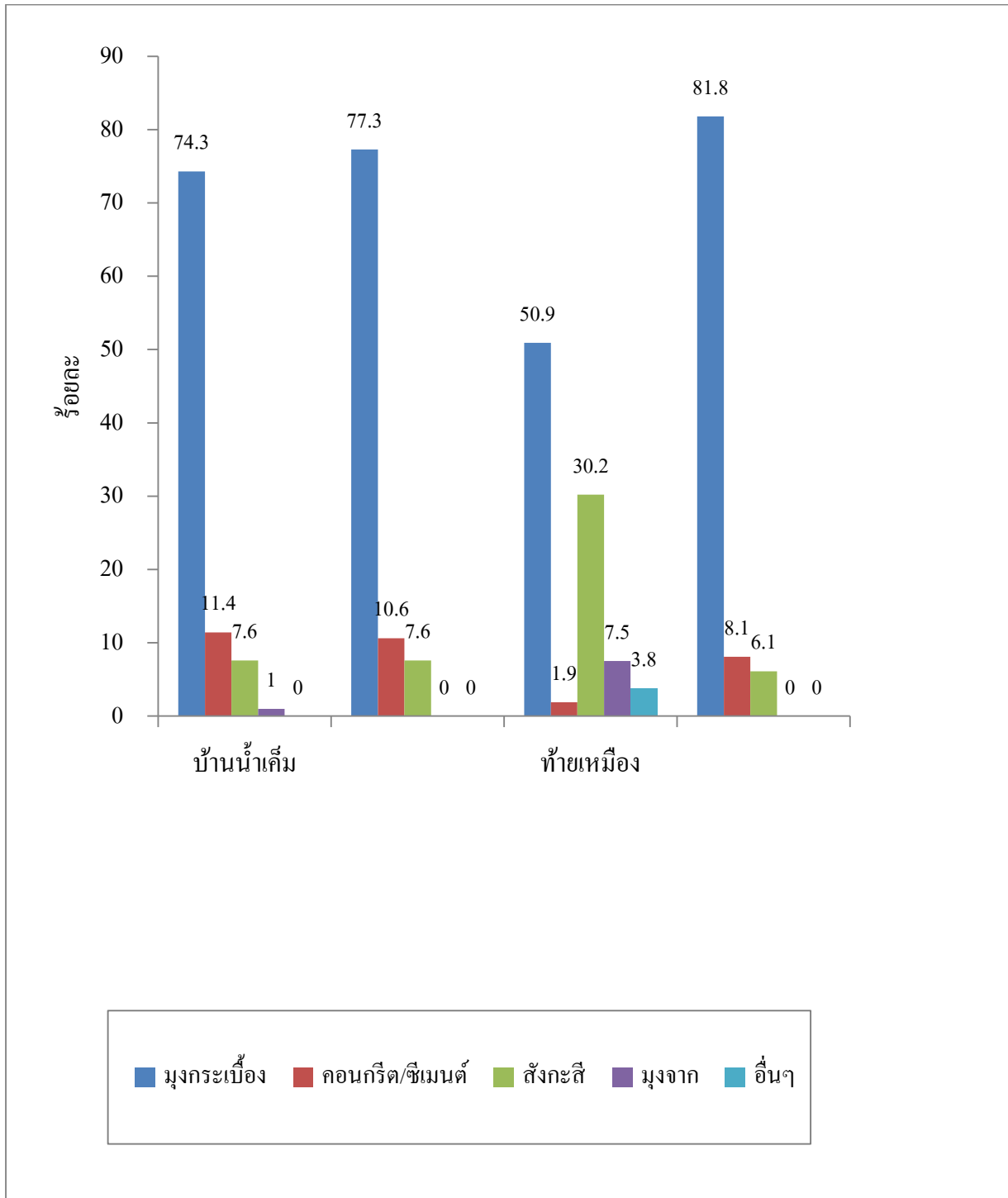
รูปที่ 6.18 ลักษณะที่อยู่อาศัยในแต่ละพื้นที่

ประเภทของวัสดุที่ใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัยทั้ง 4 พื้นที่ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 70 เป็นคอนกรีต โดยเรียงตามลำดับได้ดังนี้ บ้านน้ำเค็มใช้วัสดุก่อสร้างเป็นคอนกรีต จำนวน 99 ครั้วเรือน (ร้อยละ 94.2) ป่าตอง จำนวน 89 ครั้วเรือน (ร้อยละ 89.9) เขาลัก จำนวน 50 ครั้วเรือน (ร้อยละ 76.9) และท้ายเหมือง จำนวน 40 ครั้วเรือน (ร้อยละ 75.5) ดังรูปที่ 6.19 วัสดุที่ใช้มากรองลงมาคือไม้ และบ้างก็ใช้วัสดุหลายอย่างในการสร้าง มีทั้งคอนกรีต ไม้ และไม้สังเคราะห์

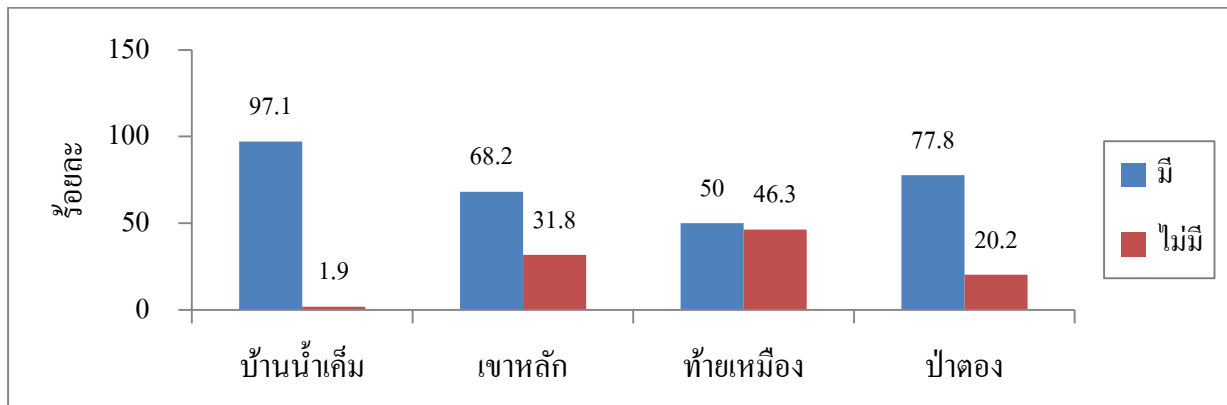
รูปที่ 6.19 ประเภทวัสดุที่ใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย

ลักษณะของหลังคาบ้านทั้ง 4 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทรงจั่วมากกว่าร้อยละ 60 ของครัวเรือนทั้งหมด ประเภทของวัสดุที่ใช้ทำหลังคาทั้ง 4 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นวัสดุประเภทกระเบื้องมากที่สุด เรียงตามลำดับได้ดังนี้ บ้านน้ำเค็ม จำนวน 78 ครัวเรือน (ร้อยละ 74.3) ป่าตอง จำนวน 81 ครัวเรือน (ร้อยละ 81.8) เขาหลัก จำนวน 51 ครัวเรือน (ร้อยละ 77.3) และท้ายเหมือง จำนวน 27 ครัวเรือน (ร้อยละ 50.9) ดังรูปที่ 6.20

รูปที่ 6.20 ประเภทของวัสดุที่ใช้ทำหลังคา

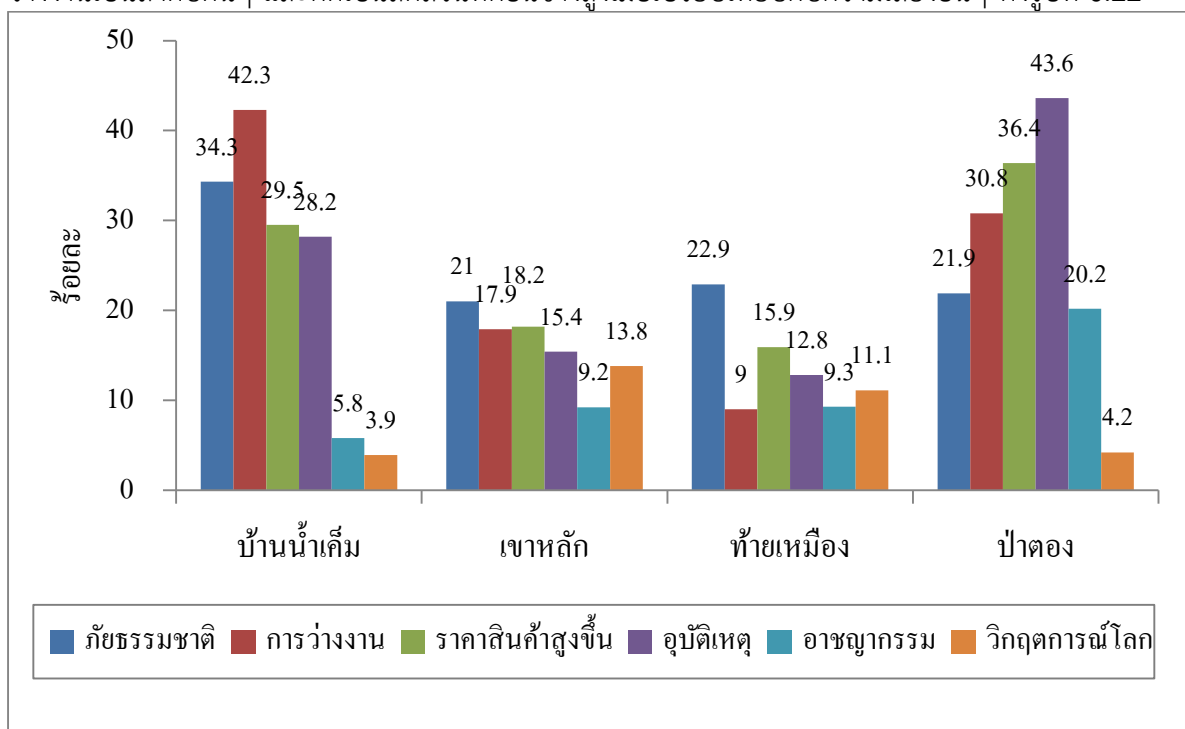
บ้านน้ำเค็มมีสมาชิกครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิมากที่สุดถึงร้อยละ 97 รองลงมาคือ ป่าตอง ร้อยละ 77 เขาหลัก ร้อยละ 68 และ ท้ายเหมือง ร้อยละ 50 ดังรูปที่ 6.21

รูปที่ 6.21 มีสมาชิกในครัวเรือนได้รับผลกระทบจากสึนามิหรือไม่

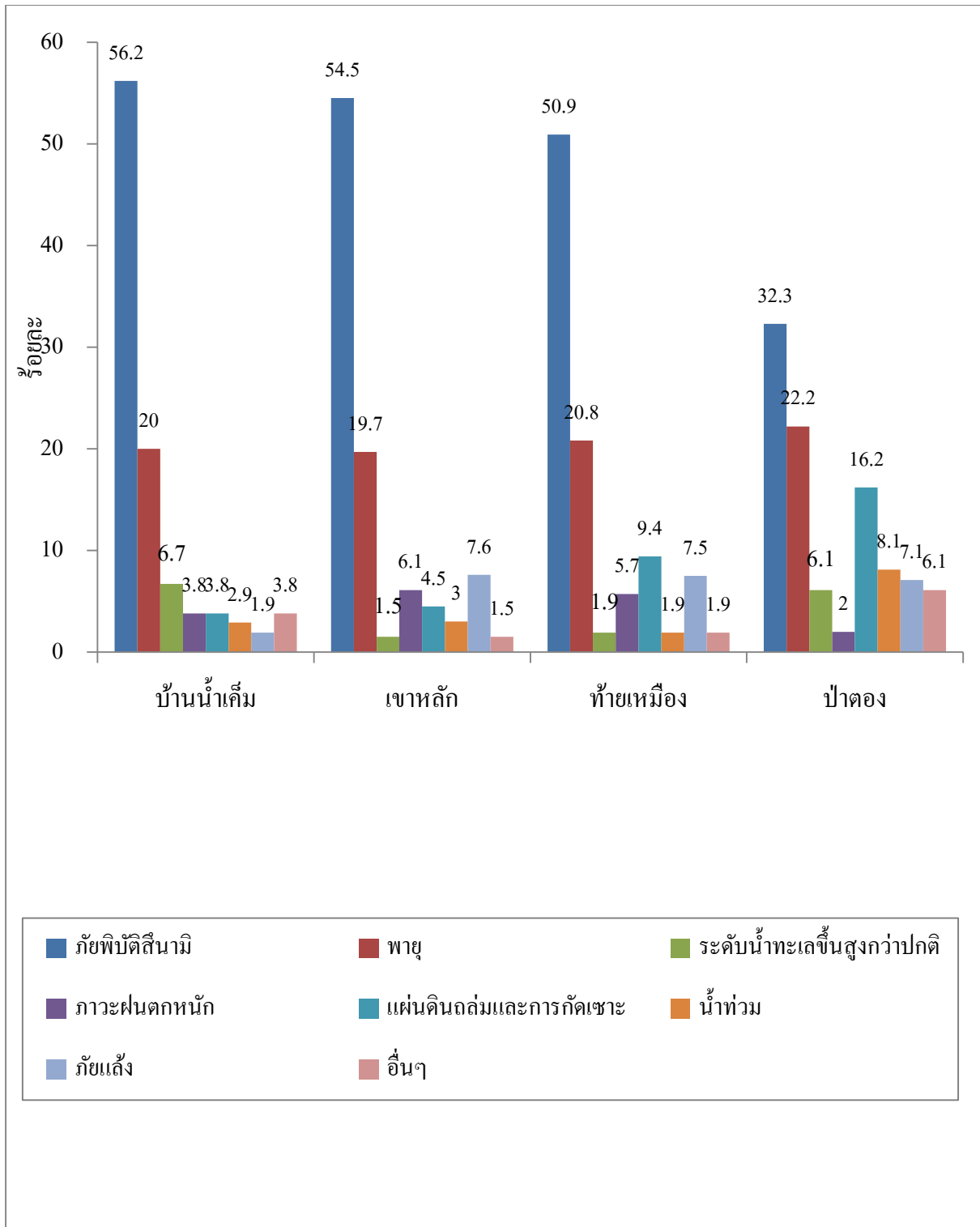
สำหรับลักษณะความช่วยเหลือที่ได้รับนั้น ในพื้นที่บ้านน้ำเค็มและท้ายเหมืองได้รับความช่วยเหลือในการสร้างและซ่อมแซมบ้าน คือบ้านน้ำเค็มได้รับร้อยละ 37 ท้ายเหมือง ร้อยละ 30 รองลงมาคือ การให้อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ในขณะที่พื้นที่เขาหลักจะได้รับความช่วยเหลือสร้างและซ่อมแซมบ้านและให้ถุงยังชีพ อาหารและสิ่งจำเป็น คิดเป็นร้อยละ 22 และ 12 ตามลำดับ

ภายหลังเหตุการณ์สึนามิ ครัวเรือนในทั้ง 4 พื้นที่ที่มีความตื่นตัวต่อความเสี่ยงของภัยธรรมชาติและการทำงานเป็นลำดับต้นๆ และคิดเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับความเสี่ยงอื่นๆ ดังรูปที่ 6.22

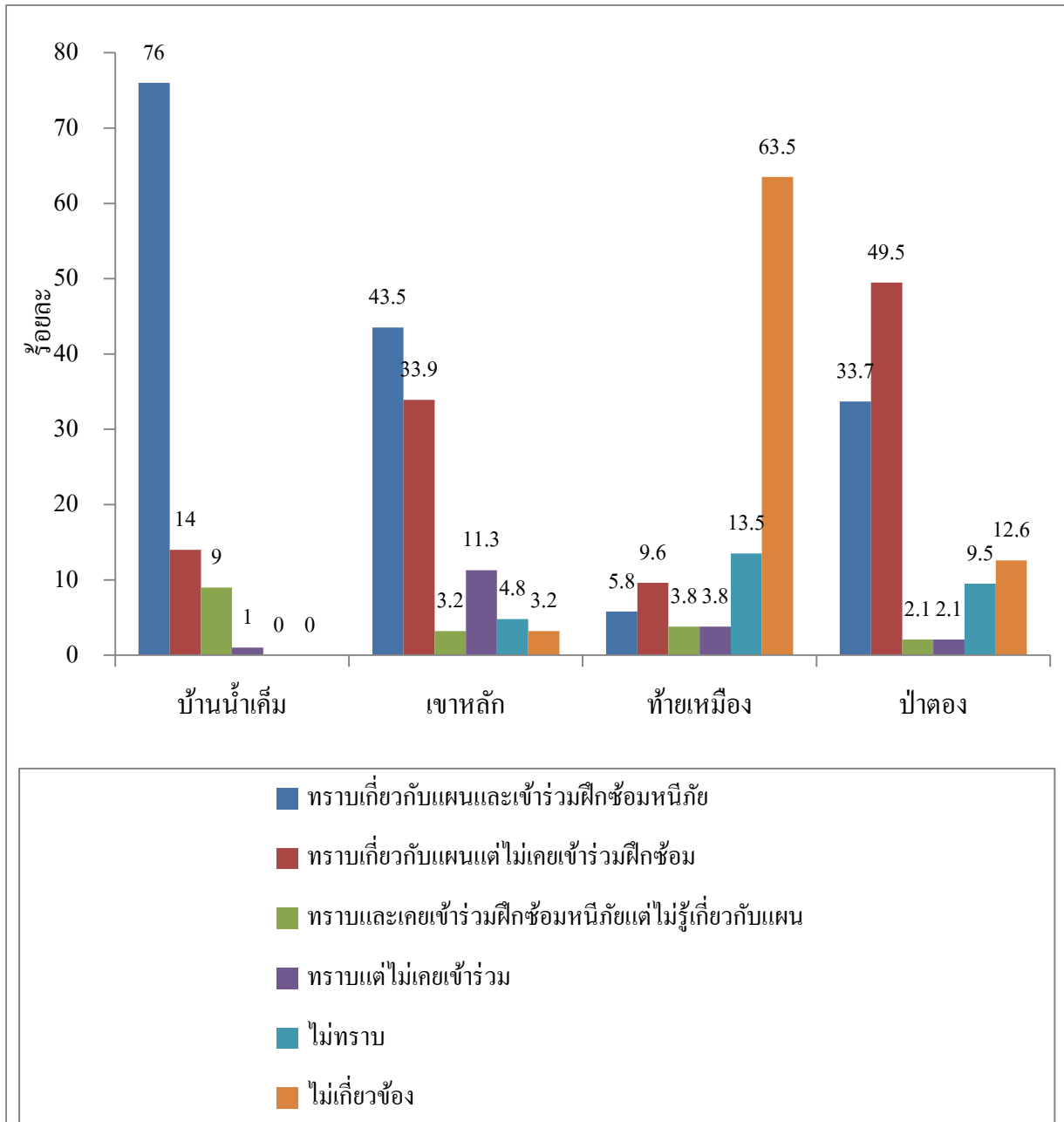
รูปที่ 6.22 ความตื่นตัวต่อความเสี่ยงต่างๆ (ให้เรียงลำดับความเสี่ยงที่มีความสำคัญอันดับ 1)

ครัวเรือนทั้ง 4 พื้นที่ให้ความคิดเห็นว่ายัธรรชาติที่เป็นภาวะคุกคามต่อชีวิตมากที่สุดคือ พิบัติภัยสึนามิ ในพื้นที่บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 56 เขาหลัก ร้อยละ 54 ท้ายเหมือง ร้อยละ 50 และป่าตอง ร้อยละ 32 รองลงมาคือ ภัยจากพายุ และป่าตองก็มียัธรรชาติที่สำคัญ คือ แผ่นดินถล่มและการกัดเซาะ ดังรูปที่ 6.23

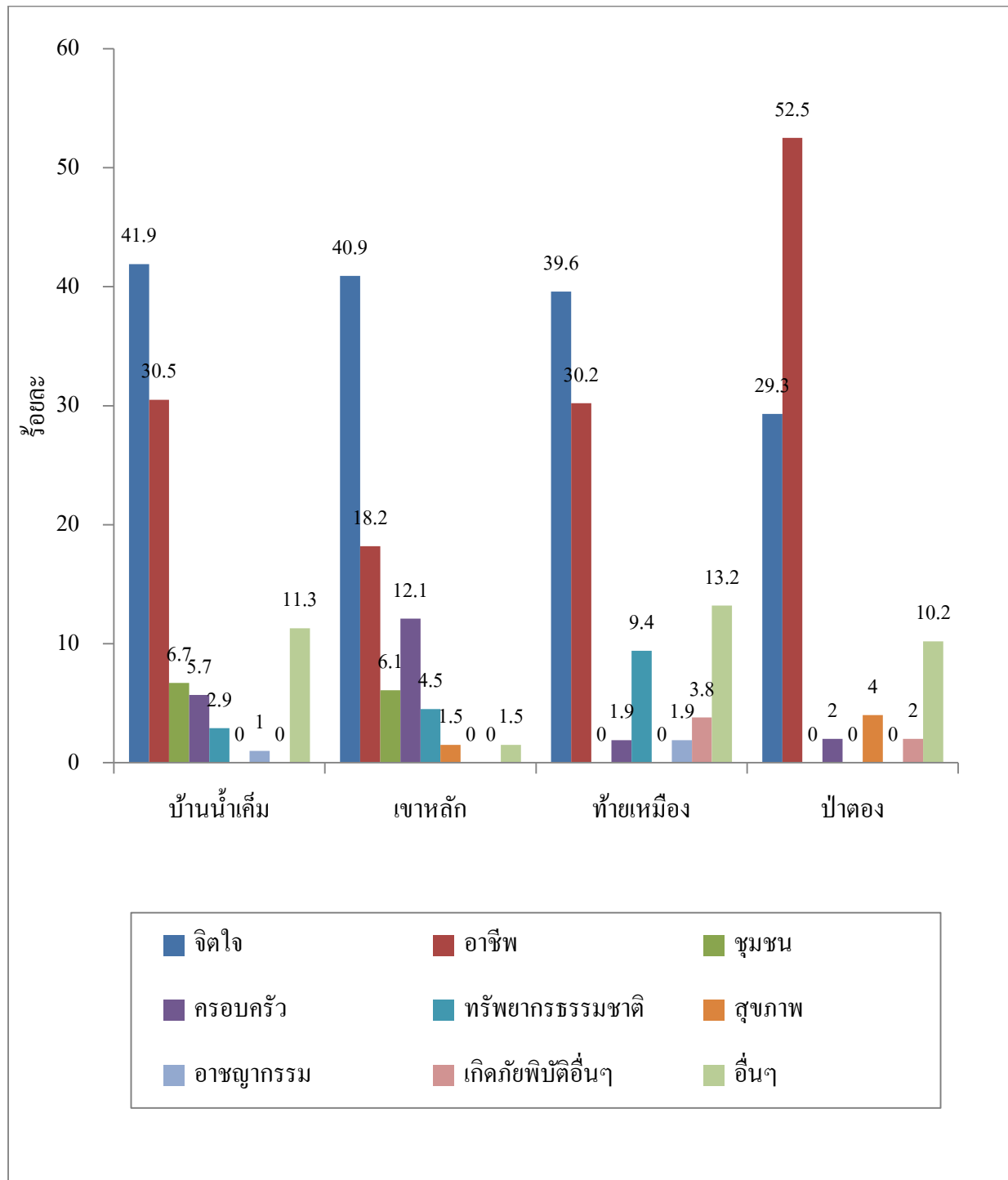
รูปที่ 6.23 ยัธรรชาติที่เป็นภาวะคุกคามมากที่สุด

ครัวเรือนในพื้นที่บ้านน้ำเค็ม ทราบเกี่ยวกับแผนการจัดการพิบัติภัยและเข้าร่วมฝึกซ้อมหนีภัยมากที่สุด คือร้อยละ 76 รองลงมา คือ เขาหลัก ร้อยละ 43 ในขณะที่พื้นที่ป่าตองครัวเรือนส่วนใหญ่ทราบเกี่ยวกับแผนแต่ไม่เคยเข้าร่วมฝึกซ้อม ร้อยละ 49 ส่วนท้ายเหมือง ครัวเรือนส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่เกี่ยวข้อง เนื่องจากครัวเรือนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบจากสึนามิโดยตรง เมื่อคณะวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามในปี พ.ศ. 2552 นั้น ชุมชนยังไม่มีแผนการจัดการภัยพิบัติใดๆ นอกจากมีการให้ความรู้โดยองค์กรภายนอกเป็นครั้งคราว แต่ต่อมามีการพัฒนาแผนการจัดการภัยพิบัติ ดังจะกล่าวถึงในส่วนที่ 6.3.1 ดังรูปที่ 6.24

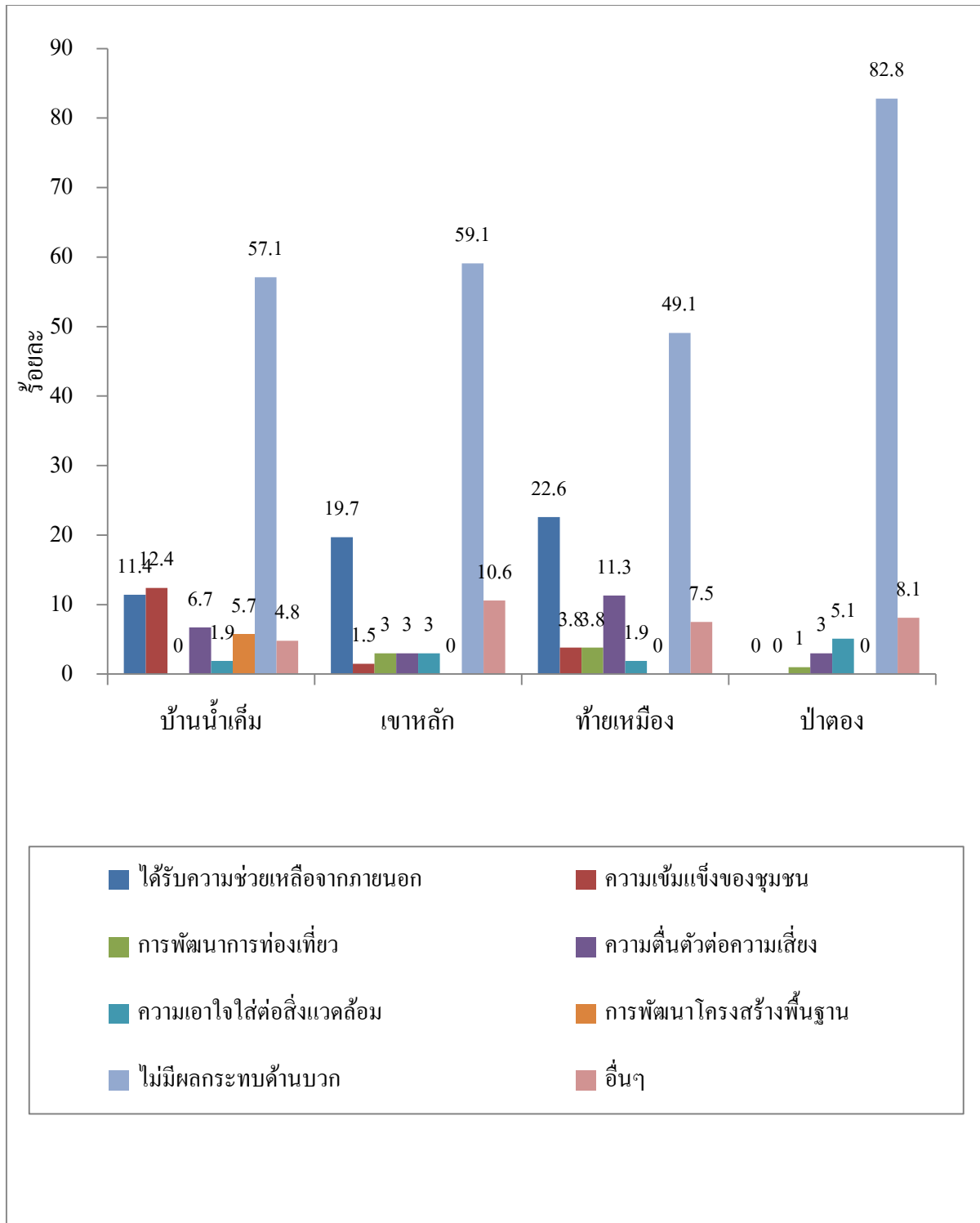
รูปที่ 6.24 ท่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับแผนการจัดการพิบัติภัยหรือไม่

ประมาณร้อยละ 40 ของครัวเรือนในพื้นที่บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก และท้ายเหมืองเห็นว่าสึนามิส่งผลกระทบต่อในระยะยาวต่อจิตใจ รองลงมาคือด้านอาชีพ แต่สำหรับในพื้นที่ป่าตอง สึนามิส่งผลกระทบต่ออาชีพมากที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่ธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงสูง ต่างจากเขาหลักที่มีตลาดการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างแน่นอนของลูกค้าประจำ ซึ่งมาพักผ่อนในช่วงเวลาที่ยาวกว่า ดังรูปที่ 6.25

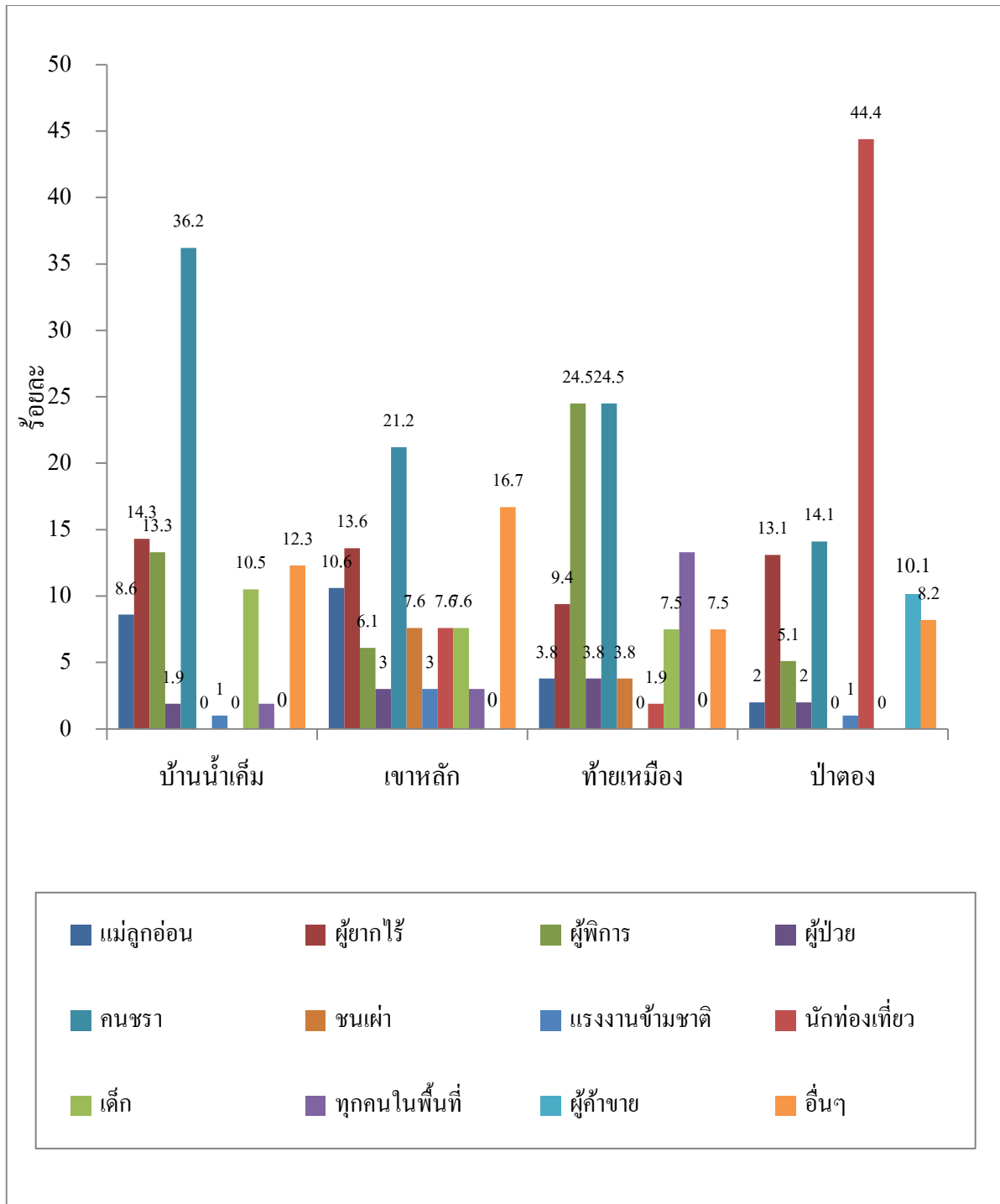
รูปที่ 6.25 สึนามิส่งผลกระทบต่อในระยะยาวอย่างไร

ครัวเรือนส่วนใหญ่จากทั้ง 4 พื้นที่เห็นว่าไม่มีผลกระทบด้านบวกจากสึนามิ แต่หลายครัวเรือนในพื้นที่ บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก และท้ายเหมืองก็มองว่ายังมีผลกระทบด้านบวกอยู่บ้างในด้านของความช่วยเหลือจาก ภายนอก โดยเฉพาะในพื้นที่บ้านน้ำเค็ม มองว่าสึนามิช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังรูปที่ 6.26

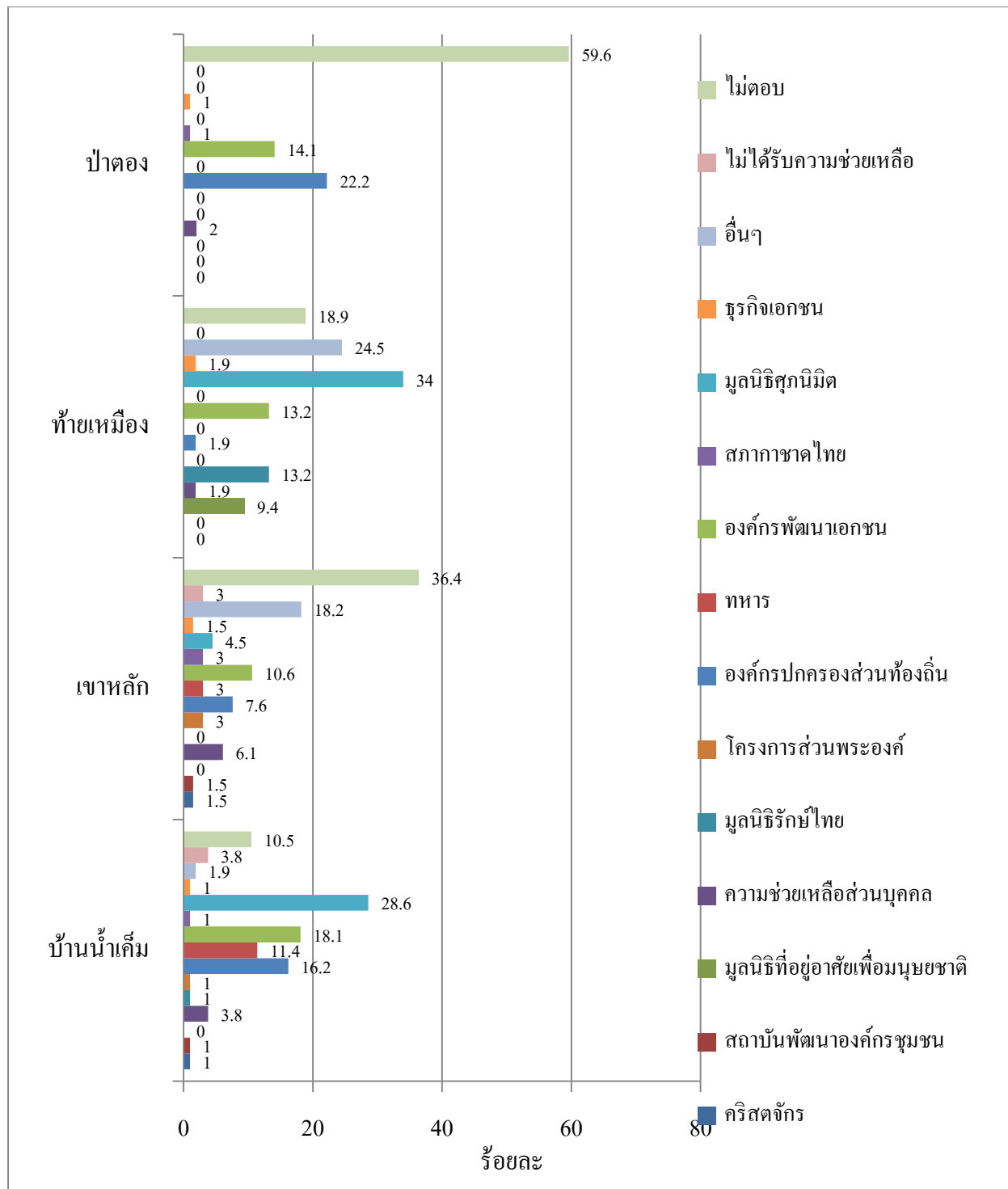
รูปที่ 6.26 พิบัติภัยสึนามิมีผลกระทบด้านบวกหรือไม่

ผู้คนหรือกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากพิบัติภัยอย่างรุนแรงในทั้ง 4 พื้นที่คือ คนชรา ผู้พิการ และผู้ยากไร้ และเด็ก โดยเฉพาะในพื้นที่บ้านน้ำเค็มมีกลุ่มคนชรามากที่สุด ร้อยละ 36 รองลงมาคือ ผู้ยากไร้ ร้อยละ 14 และผู้พิการ ร้อยละ 13 ดังรูปที่ 6.27

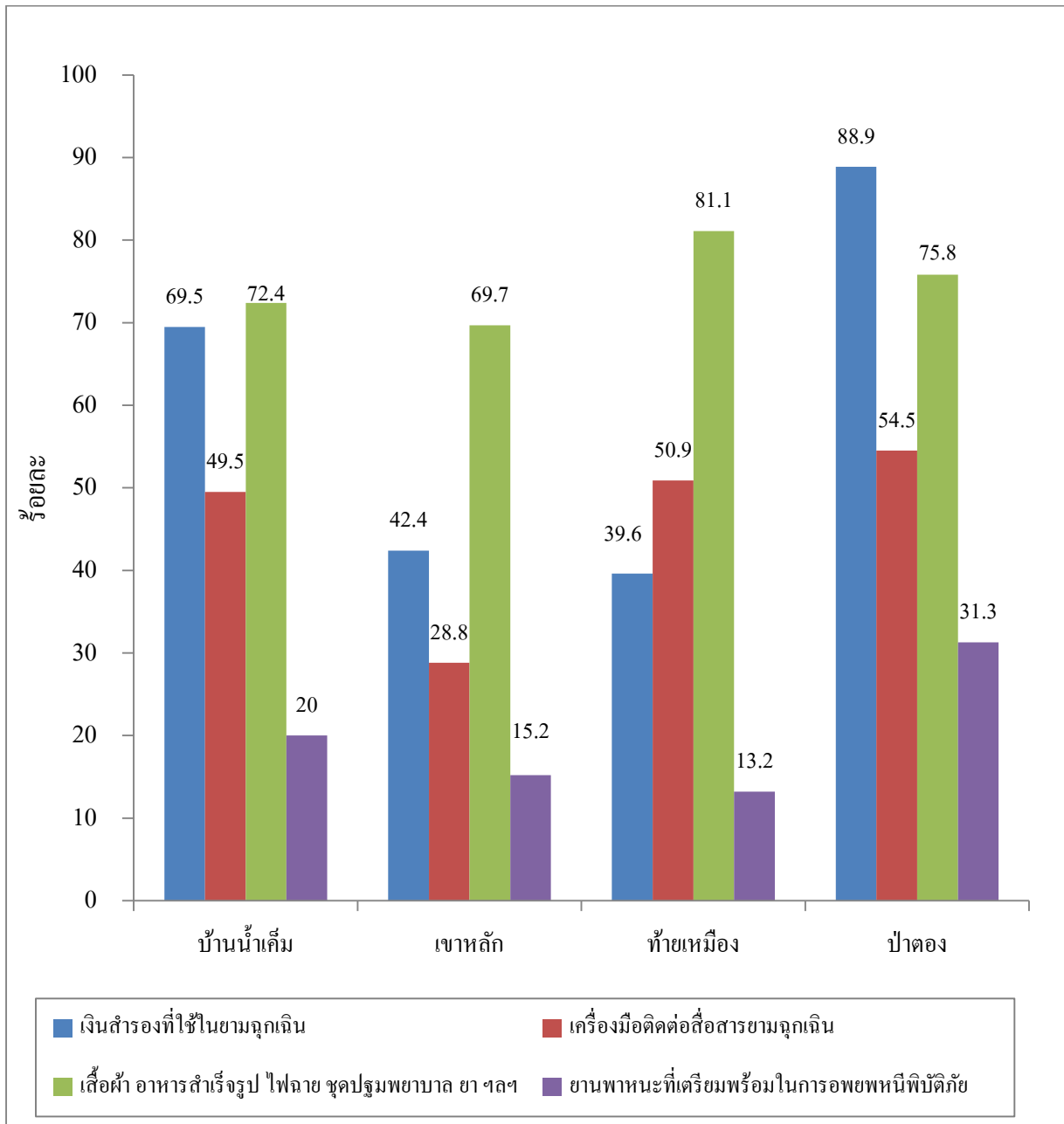
รูปที่ 6.27 ผู้คนหรือกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากพิบัติภัยอย่างรุนแรงในพื้นที่

องค์กรที่ครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าให้ความช่วยเหลือมีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและทหาร และมีหลายครัวเรือนที่ตอบว่าจำไม่ได้ เพราะมีหลายองค์กรหรือหน่วยงานที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ดังรูปที่ 6.28

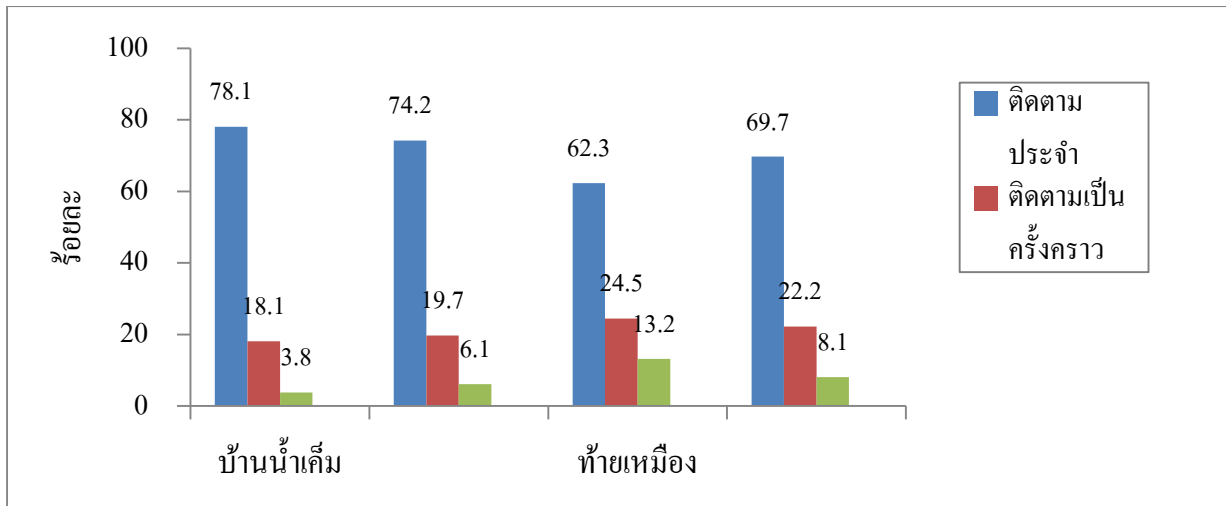
รูปที่ 6.28 องค์กรให้ความช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

สำหรับเรื่องการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ สำหรับพิบัติภัยครั้งต่อไปนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนบ้านน้ำเค็ม เขาหลัก และท้ายเหมืองให้ความสำคัญกับการเตรียมเอกสารสำคัญ เสื้อผ้า อาหาร ยา และไฟฉายเพื่อกรณีฉุกเฉินจะได้อพยพหนีไปโดยมีของสำคัญเหล่านี้ ในขณะที่ป่าตองนั้นให้ความสำคัญกับเงินสำรองที่ใช้ในยามฉุกเฉิน โทรศัพท์มือถือและเครื่องมือติดต่อยามฉุกเฉินก็เป็นสิ่งที่ผู้คนให้ความสำคัญ ส่วนครัวเรือนที่เตรียมพร้อมในเรื่องยานพาหนะนั้นมีค่อนข้างน้อย ถ้าเทียบกับการเตรียมตัวด้านอื่นๆ นอกจากนั้น ก็มีการเตรียมการในระยะยาว เช่น การประกันภัย ฯลฯ ดังรูปที่ 6.29

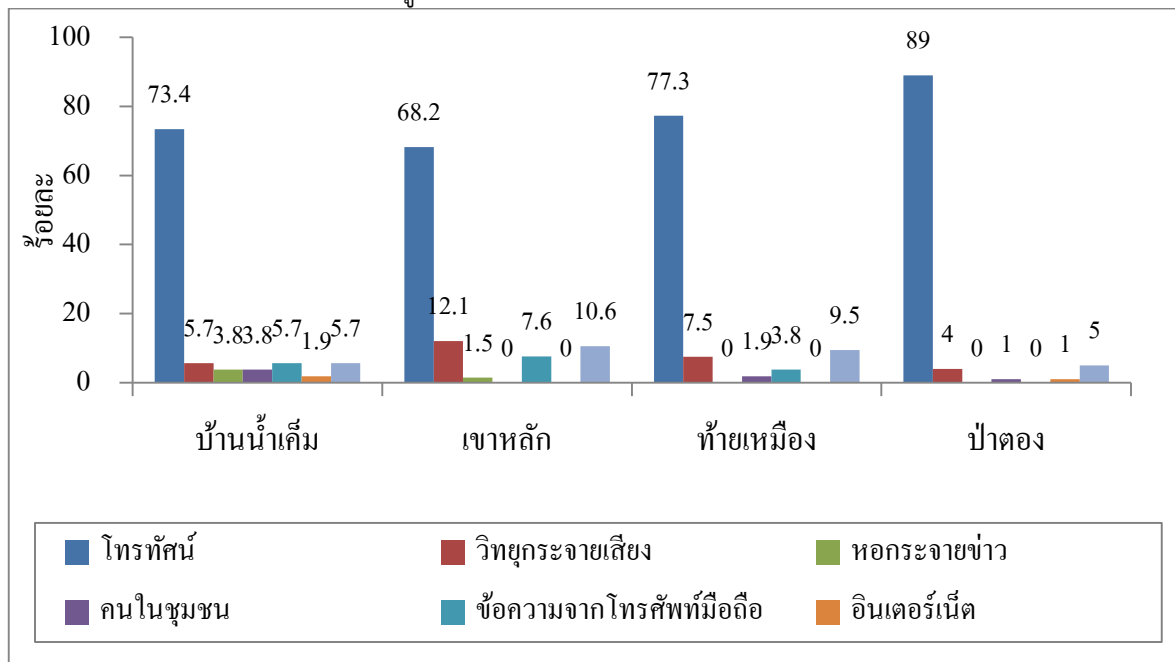
รูปที่ 6.29 ในครัวเรือนของท่านมีการเตรียมเอกสารสำคัญหรือสิ่งของต่อไปนี้ในการอพยพหนีพิบัติภัยหรือไม่

ครัวเรือนส่วนใหญ่ในทั้ง 4 พื้นที่ได้ติดตามข่าวสารเกี่ยวกับพิบัติภัยกันเป็นประจำมากขึ้น บ้านน้ำเค็ม มีผู้ติดตามข่าวสารเป็นประจำมากที่สุด ร้อยละ 78 รองลงมา คือ เขาหลัก ร้อยละ 74 ป่าตอง ร้อยละ 69 และ ท้ายเหมือง ร้อยละ 62 ดังรูปที่ 6.30

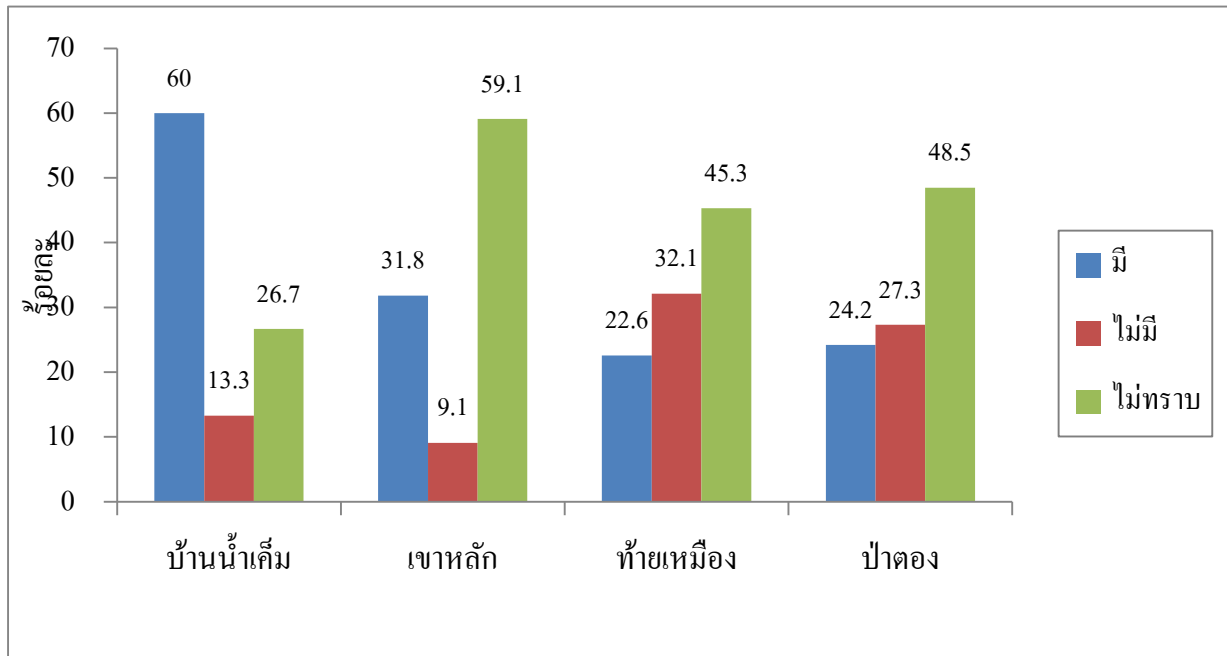
รูปที่ 6.30 ท่านได้ติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพยากรณ์อากาศ ค่าเตือนจากกรมอุตุนิยมวิทยาในพิบัติภัยในอื่นๆ บ้างหรือไม่

ครัวเรือนส่วนใหญ่ทั้ง 4 พื้นที่ ติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเตือนภัยธรรมชาติจากโทรทัศน์มากที่สุด โดยป่าตองติดตามข่าวจากโทรทัศน์มากที่สุด ร้อยละ 88 รองลงมาคือ ท้ายเหมือง ร้อยละ 77 บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 73 และเขาหลัก ร้อยละ 68 รองลงมาติดตามข่าวจากสื่ออื่นๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง ข้อความจากโทรศัพท์มือถือ ฯลฯ ดังรูปที่ 6.31

รูปที่ 6.31 ท่านติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเตือนภัยธรรมชาติจากแหล่งใดมากที่สุด

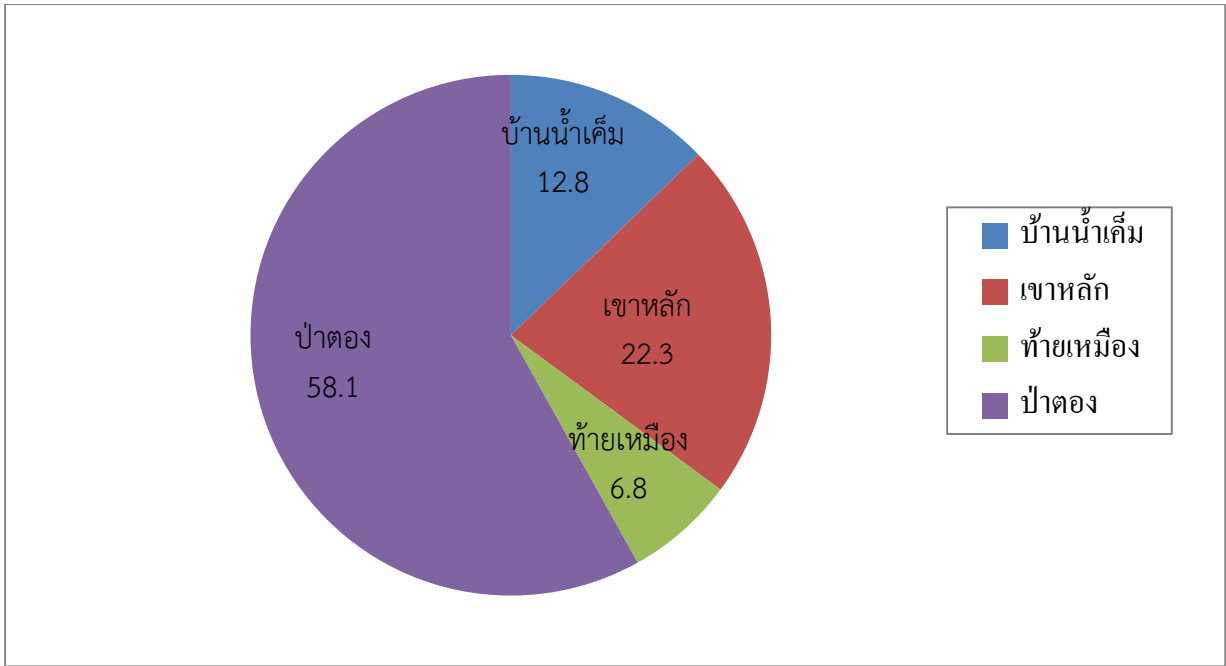
บ้านน้ำเค็มเป็นพื้นที่ที่มีการเรียนการสอนหรือหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการป้องกัน-เตรียมรับมือพิบัติภัยมากที่สุด ร้อยละ 60 รองลงมาคือ เขาหลัก ร้อยละ 31 ป่าตอง ร้อยละ 24 และท้ายเหมือง ร้อยละ 22 ดังรูปที่ 6.32

รูปที่ 6.32 โรงเรียนในพื้นที่ที่มีการเรียนการสอนหรือหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการป้องกัน-เตรียมรับมือพิบัติภัยหรือไม่

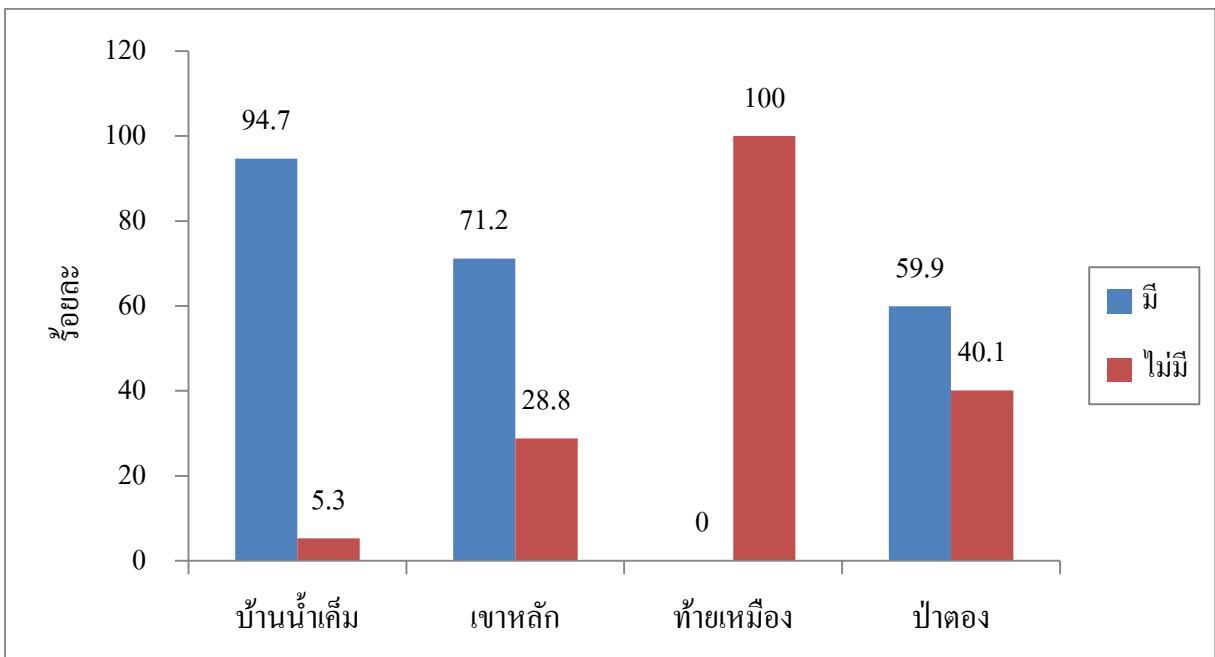
3.2.2 ข้อมูลธุรกิจและการดำเนินกิจการจากแบบสอบถาม

การศึกษาครั้งนี้สำรวจข้อมูลธุรกิจจำนวนทั้งสิ้น 296 แห่ง โดยมีกลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่ป่าตองมากที่สุด จำนวน 172 แห่ง (ร้อยละ 58.1) รองลงมา คือ เขาหลัก จำนวน 66 แห่ง (ร้อยละ 22.3) บ้านน้ำเค็ม จำนวน 38 แห่ง (ร้อยละ 12.8) และท้ายเหมือง จำนวน 20 แห่ง (ร้อยละ 6.8) ในการกำหนดจำนวนธุรกิจตัวอย่างนั้นพิจารณาตามสัดส่วนของธุรกิจในพื้นที่ (เช่นเดียวกับกรณีการสุ่มตัวอย่างครัวเรือน) สำหรับพื้นที่ท้ายเหมืองนั้นมีธุรกิจจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับอีก 3 พื้นที่ และลักษณะของธุรกิจยังเป็นร้านค้า ร้านอาหารขนาดเล็กที่ทำกันในครอบครัวเป็นหลัก ดังรูปที่ 6.33

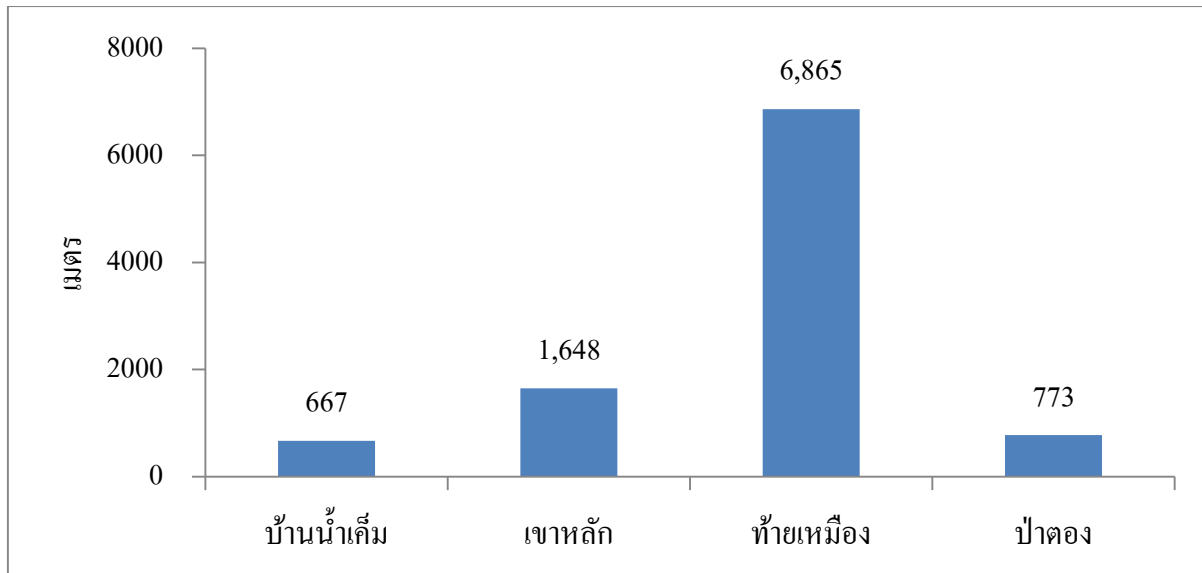
รูปที่ 6.33 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างภาคครัวเรือนที่สัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม

สำหรับที่ตั้งของภาคธุรกิจพบว่าบ้านน้ำเค็มเป็นพื้นที่ที่สะท้อนว่ามีป้ายแสดงเส้นทางหนีภัยสึนามิมากที่สุด ร้อยละ 94 รองลงมา คือ เขาหลัก ร้อยละ 66 และ ป่าตอง ร้อยละ 59 ดังรูปที่ 6.34

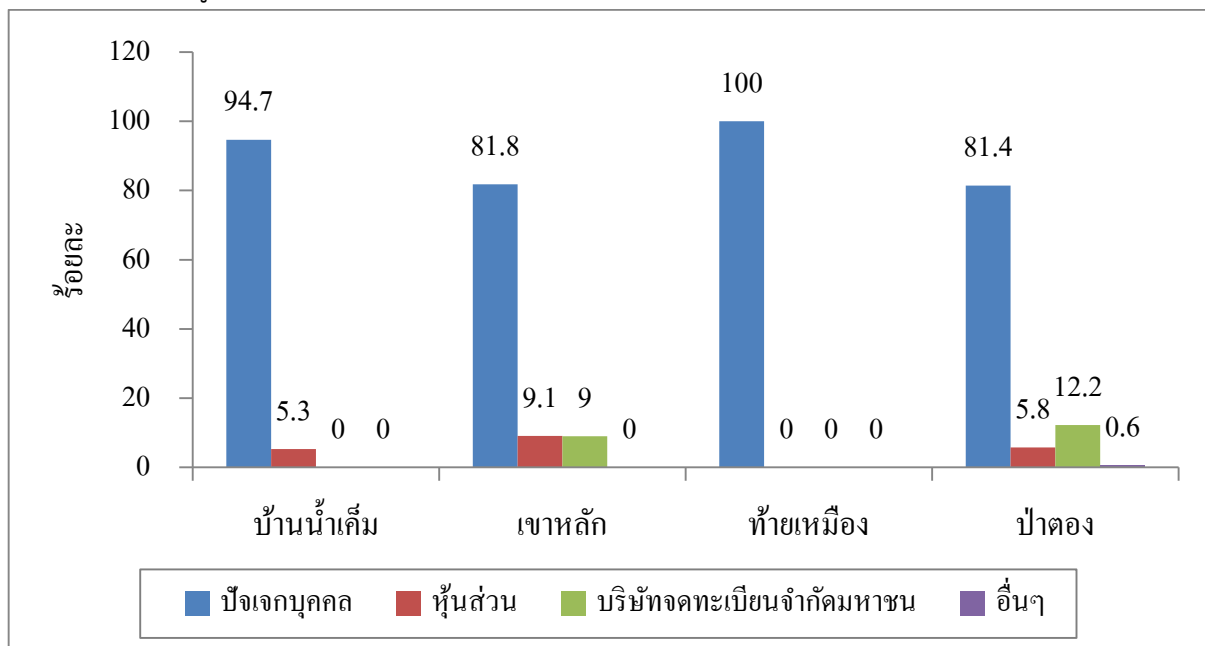
รูปที่ 6.34 มีป้ายแสดงเส้นทางหนีภัยสึนามิหรือไม่

ที่ตั้งของธุรกิจในพื้นที่บ้านน้ำเค็มมีระยะห่างเฉลี่ยจากจุดหลบภัยใกล้ที่สุด คือระยะ 667 เมตร รองลงมา คือ ป่าตอง ระยะ 773 เมตร เขาหลัก ระยะ 1,648 เมตร และท้ายเหมืองไกลที่สุด ระยะ 6,865 เมตร ดังรูปที่ 6.35

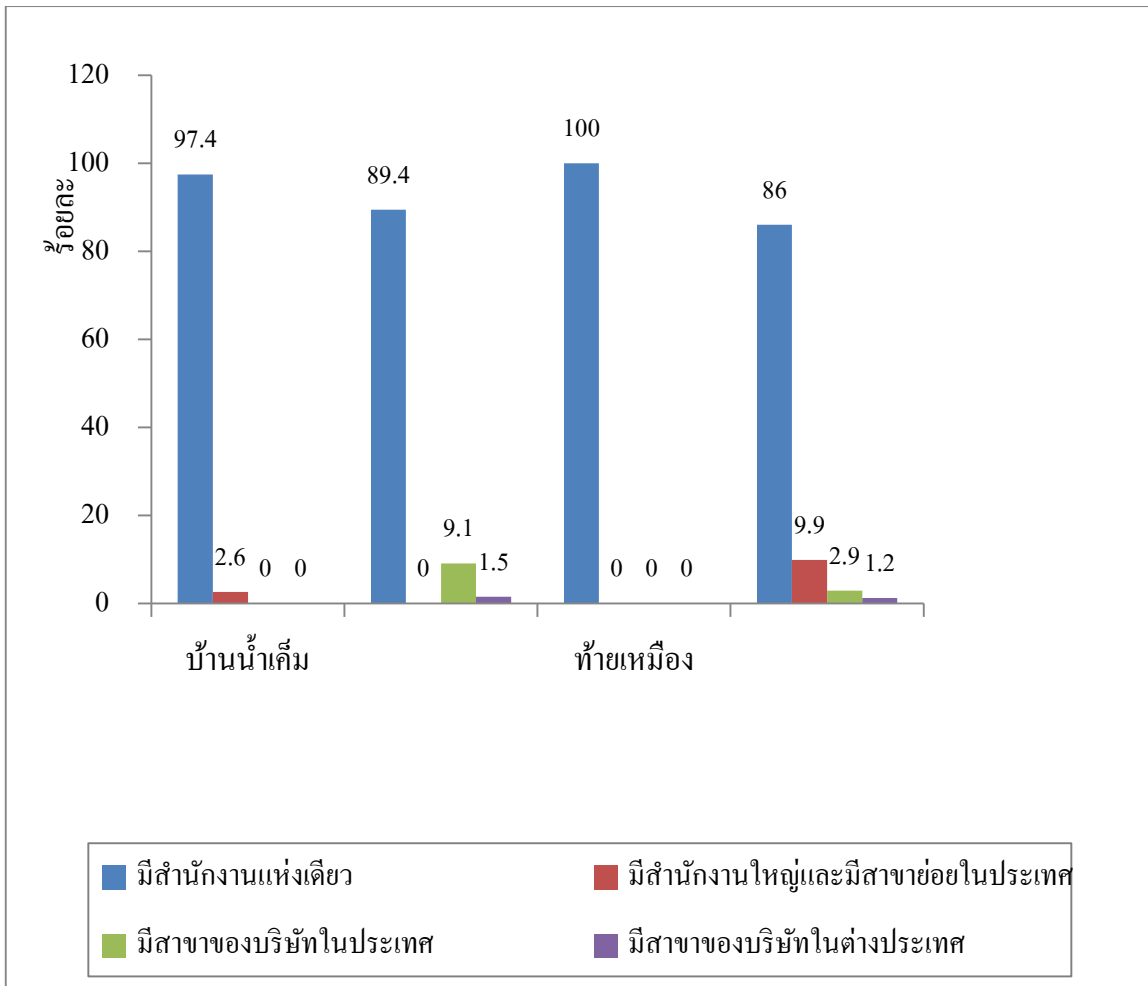
รูปที่ 6.35 ระยะห่างจากจุดหลบภัย (เฉลี่ย: หน่วยเป็นเมตร)

ลักษณะของธุรกิจใน 4 พื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นปัจเจกบุคคล ท้ายเหมือง ร้อยละ 100 บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 94.7 เขาหลัก และ ป่าตอง ร้อยละ 81.4 มีส่วนน้อยที่ใช้ระบบหุ้นส่วนหรือจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือบริษัทจำกัด ดังรูปที่ 6.36

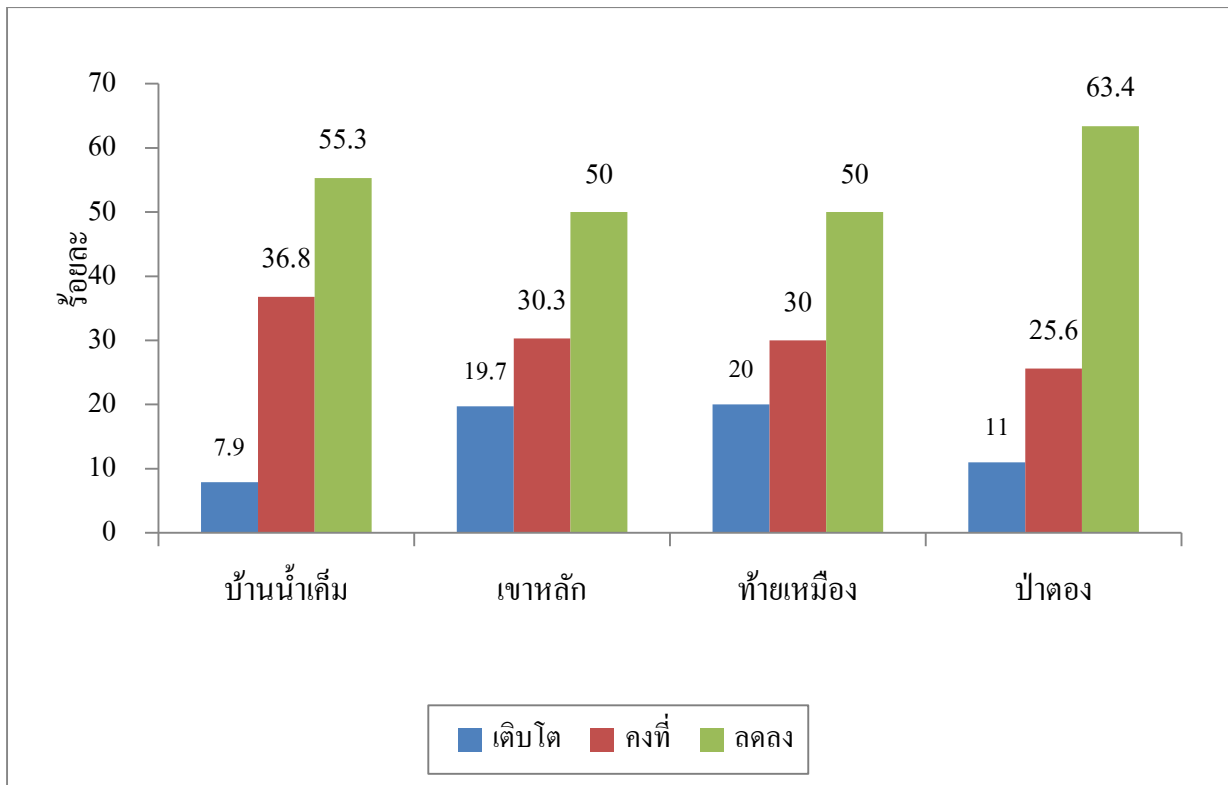
รูปที่ 6.36 รูปแบบของนิติบุคคล

ธุรกิจส่วนใหญ่เป็นการดำเนินธุรกิจที่มีสำนักงานแห่งเดียว โดยท้ายเหมืองมีธุรกิจเช่นนี้ร้อยละ 100 บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 97.4 เขตหลัก ร้อยละ 89 และป่าตอง ร้อยละ 86 พื้นที่เขาหลักจะมีธุรกิจที่เป็นสาขาของบริษัทในประเทศอยู่บ้าง ดังรูปที่ 6.37

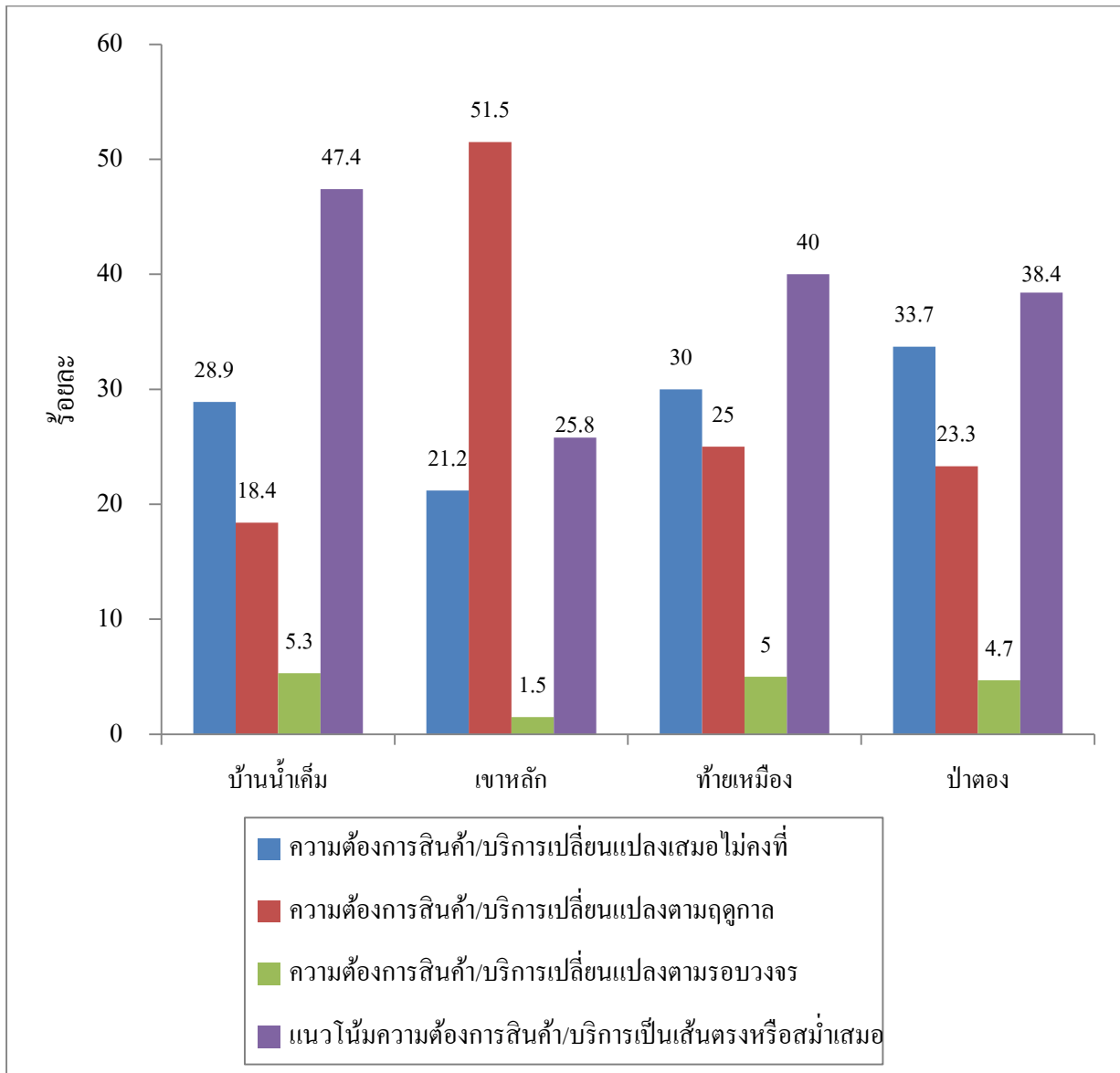
รูปที่ 6.37 ลักษณะการจัดการทางธุรกิจ

ตั้งแต่หลังเหตุการณ์สึนามิเป็นต้นมา ตลาดสินค้าที่สำคัญในทั้ง 4 พื้นที่ มีแนวโน้มลดลงร้อยละ 50 หรือน้อยกว่านั้น คือ ป่าตองลดลงมากที่สุด ร้อยละ 63 รองลงมาคือ บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 55 เขาหลักและท้ายเหมือง ร้อยละ 50 มีธุรกิจที่ตลาดสินค้าหลักคงที่หรือไม่เปลี่ยนแปลงมากนักประมาณร้อยละ 26 ถึงร้อยละ 37 ของ ส่วนที่มีตลาดสินค้าหลักๆ ที่เติบโตขึ้นมีเพียงร้อยละ 8 ถึงร้อยละ 20 เท่านั้น ดังรูปที่ 6.38

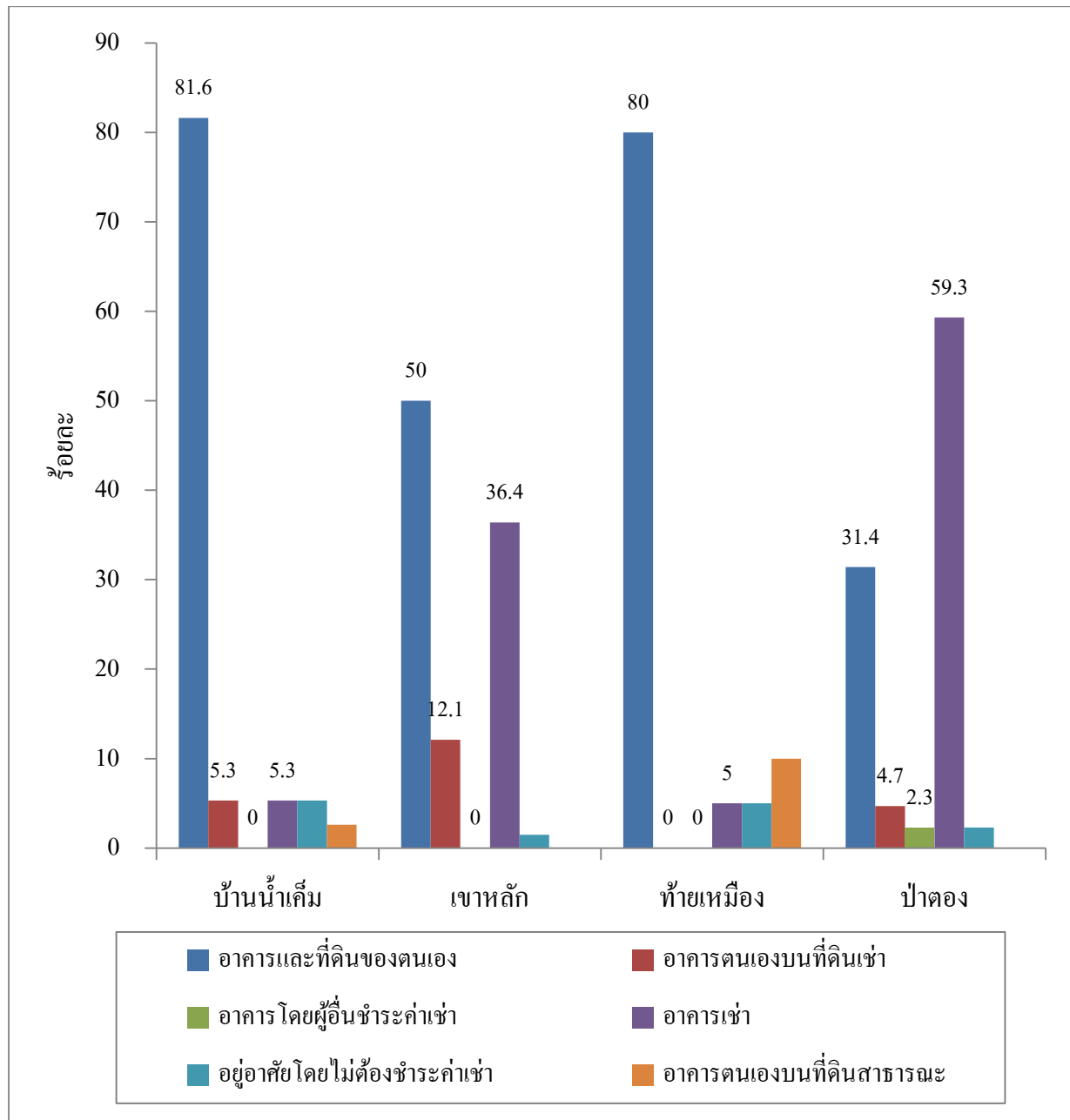
รูปที่ 6.38 แนวโน้มตลาดสินค้าที่สำคัญที่สุด

ธุรกิจหลักในพื้นที่บ้านน้ำเค็มและท้ายเหมือง มีแนวโน้มความต้องการสินค้าหรือบริการที่ค่อนข้างสม่ำเสมอ คือ บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 44 ท้ายเหมือง ร้อยละ 40 ในขณะที่พื้นที่เขาหลักเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในลักษณะการพำนักระยะยาว 1-2 สัปดาห์เป็นส่วนใหญ่ ความต้องการจึงเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 51 ส่วนป่าตองเป็นพื้นที่ธุรกิจท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักและนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศมานาน จึงมีทั้งกลุ่มลูกค้าเก่าที่เป็นขาประจำมีความต้องการเป็นเส้นตรงหรือสม่ำเสมอ ร้อยละ 38 และลูกค้าใหม่ที่มีความต้องการเปลี่ยนแปลงเสมอไม่คงที่ ร้อยละ 33 ดังรูปที่ 6.39

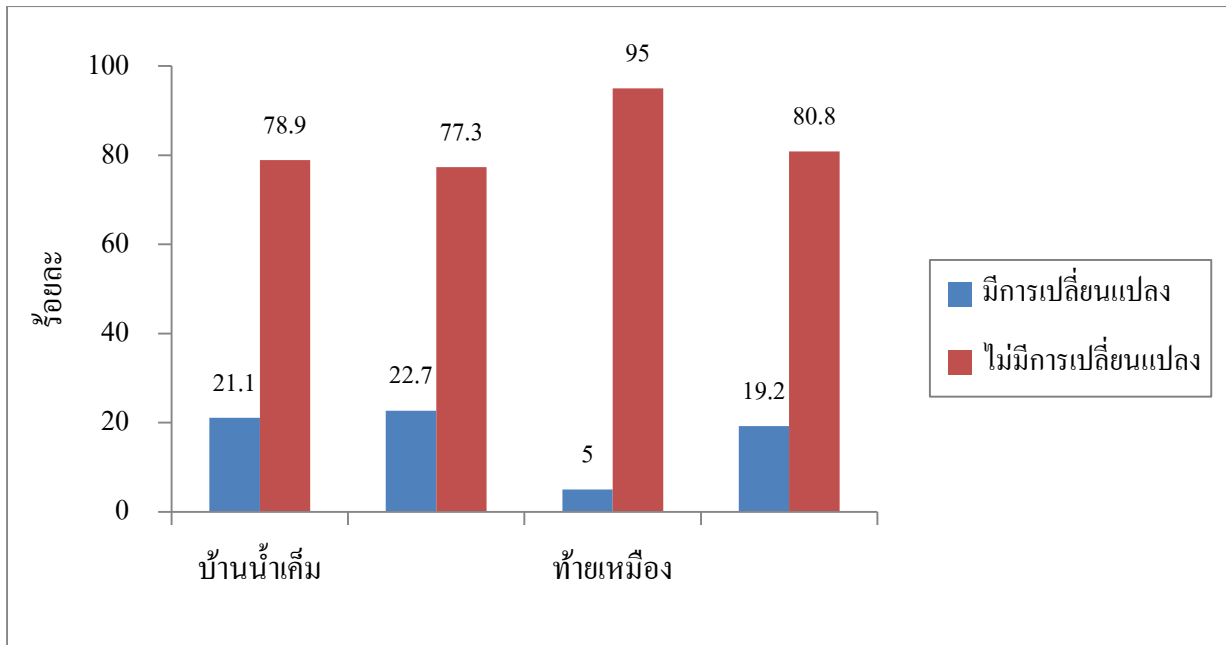
รูปที่ 6.39 ธุรกิจหลักมีลักษณะเป็นอย่างไร

ลักษณะทำเลที่ตั้งของธุรกิจส่วนใหญ่ในพื้นที่บ้านน้ำเค็มและท้ายเหมืองมีอาคารและที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 81 และ ร้อยละ 80 ตามลำดับ เนื่องจากส่วนใหญ่เจ้าของธุรกิจเป็นคนท้องถิ่น ในพื้นที่เขาหลักมีธุรกิจที่มีอาคารและที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 50 และอาคารเช่า ร้อยละ 36 ส่วนที่ป่าตองนั้น เจ้าของธุรกิจส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นและคนพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะอาคารเช่า ร้อยละ 59 รองลงมาคือ อาคารและที่ดินของตนเอง ร้อยละ 31 ดังรูปที่ 6.40

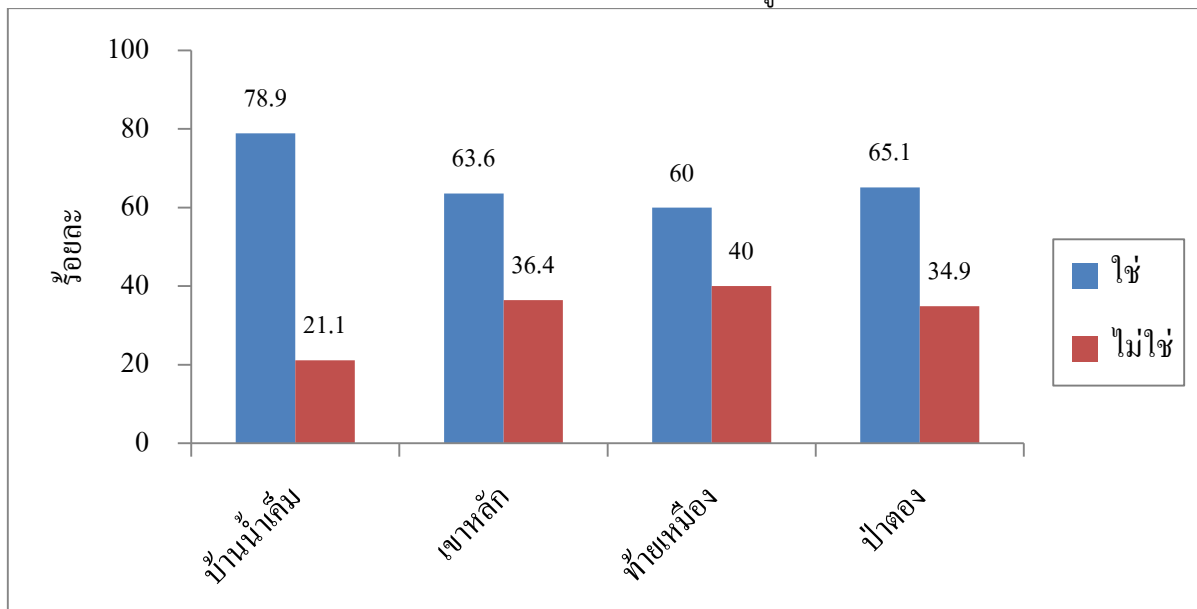
รูปที่ 6.40 สถานะของการถือครองอาคาร

สำหรับลักษณะของพนักงาน/ลูกจ้าง ในรอบปีที่ผ่านมาทั้ง 4 พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จำนวนพนักงานหรือลูกจ้าง พื้นที่ท้ายเหมือง มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดคือร้อยละ 5 รองลงมาคือ ป่าตอง ร้อยละ 19.2 บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 21.1 และเขาหลัก ร้อยละ 22.7 ดังรูปที่ 6.41

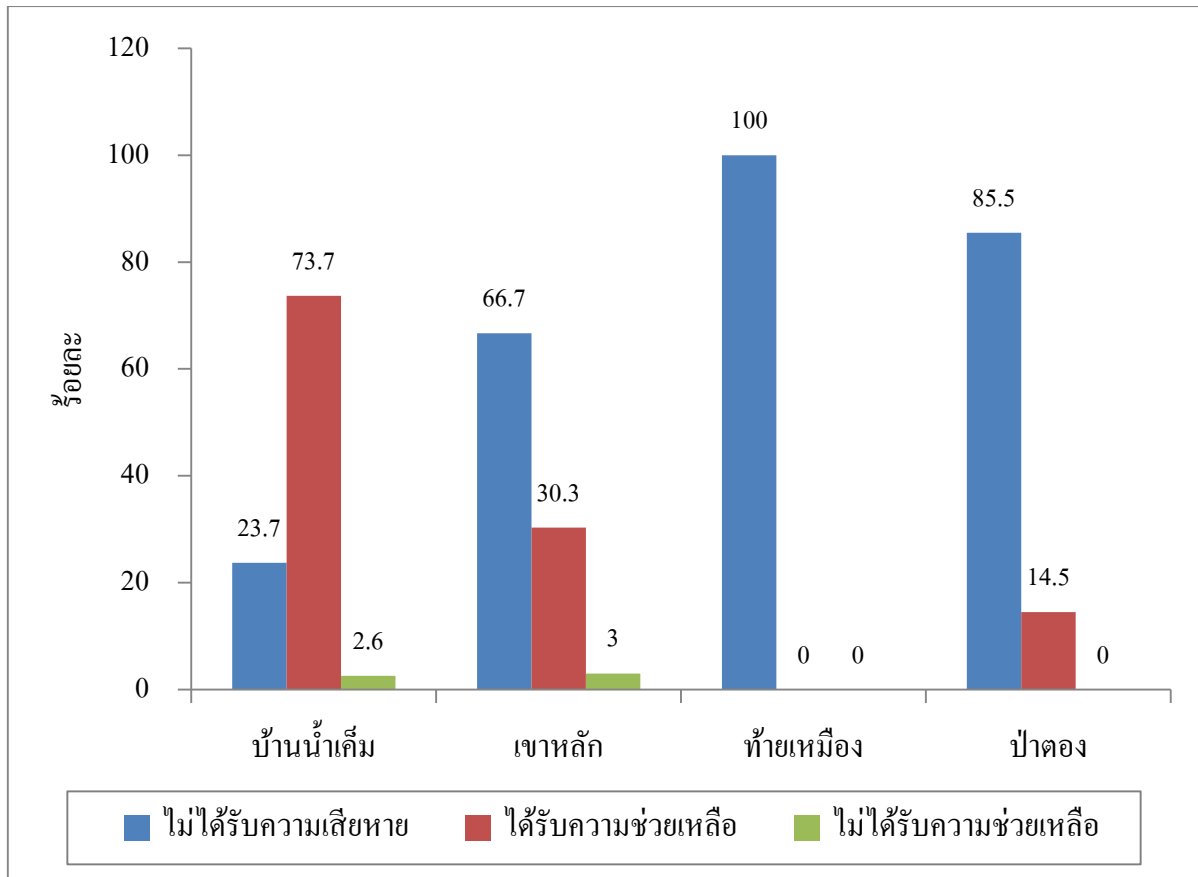
รูปที่ 6.41 การเปลี่ยนแปลงจำนวนพนักงานหรือลูกจ้างในรอบปีที่ผ่านมา

ในส่วนของผลกระทบจากเหตุการณ์สึนามิ ผู้ประกอบการธุรกิจส่วนใหญ่เห็นว่าสึนามิส่งผลกระทบด้านลบต่อธุรกิจ ผู้ประกอบการธุรกิจบ้านน้ำเค็มเห็นว่าส่งผลกระทบด้านลบมาก ร้อยละ 78 รองลงมาคือ ป่าตอง ร้อยละ 65 เขาหลัก ร้อยละ 63 และท้ายเหมือง ร้อยละ 60 ดังรูปที่ 6.42

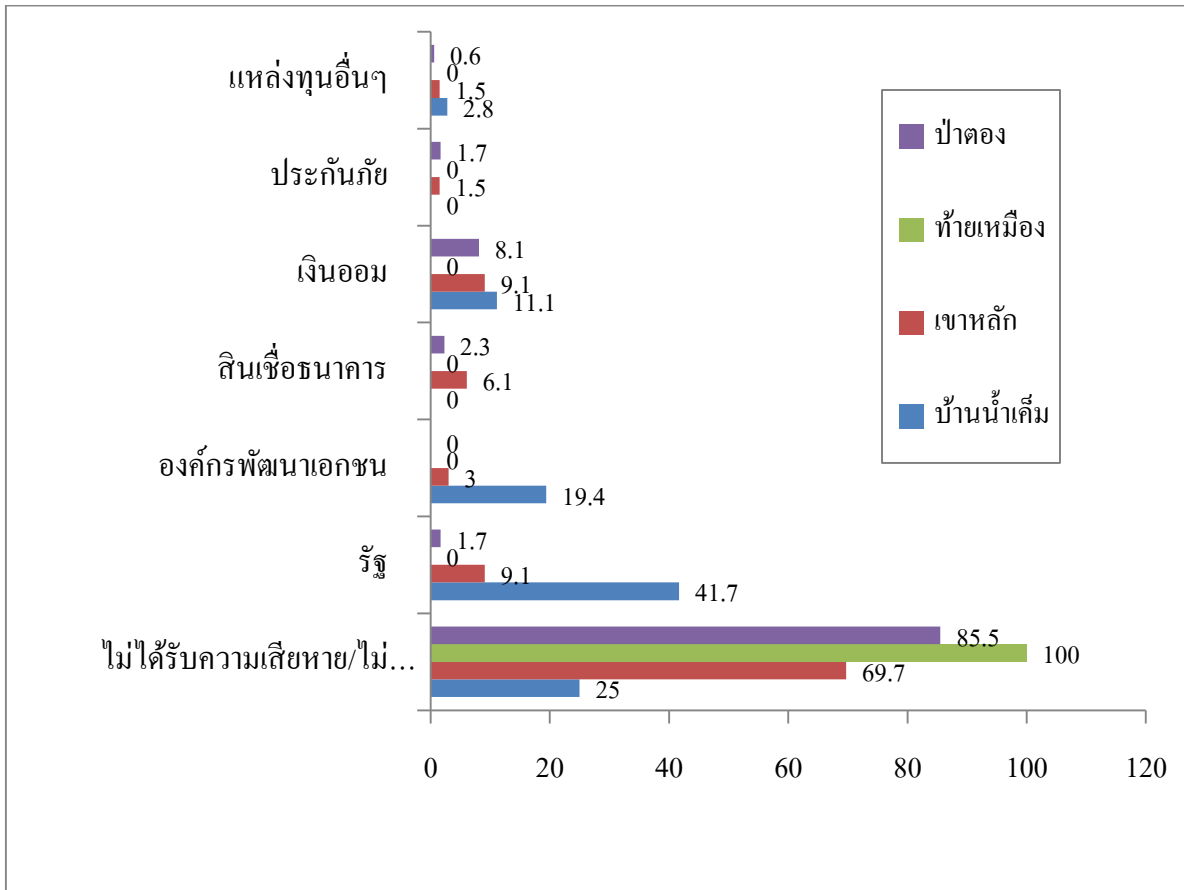
รูปที่ 6.42 พิบัติภัยสึนามิส่งผลกระทบด้านลบต่อธุรกิจหรือไม่

พื้นที่ที่ได้รับความช่วยเหลือในการสร้างหรือซ่อมแซมอาคารมากที่สุด คือ บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 73 ในขณะที่พื้นที่เขาหลักและป่าตอง อาคารธุรกิจส่วนใหญ่ไม่ได้รับความเสียหาย คิดเป็นร้อยละ 66 และร้อยละ 85 ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ท้ายเหมืองไม่มีอาคารธุรกิจที่ได้รับความเสียหาย ดังรูปที่ 6.43

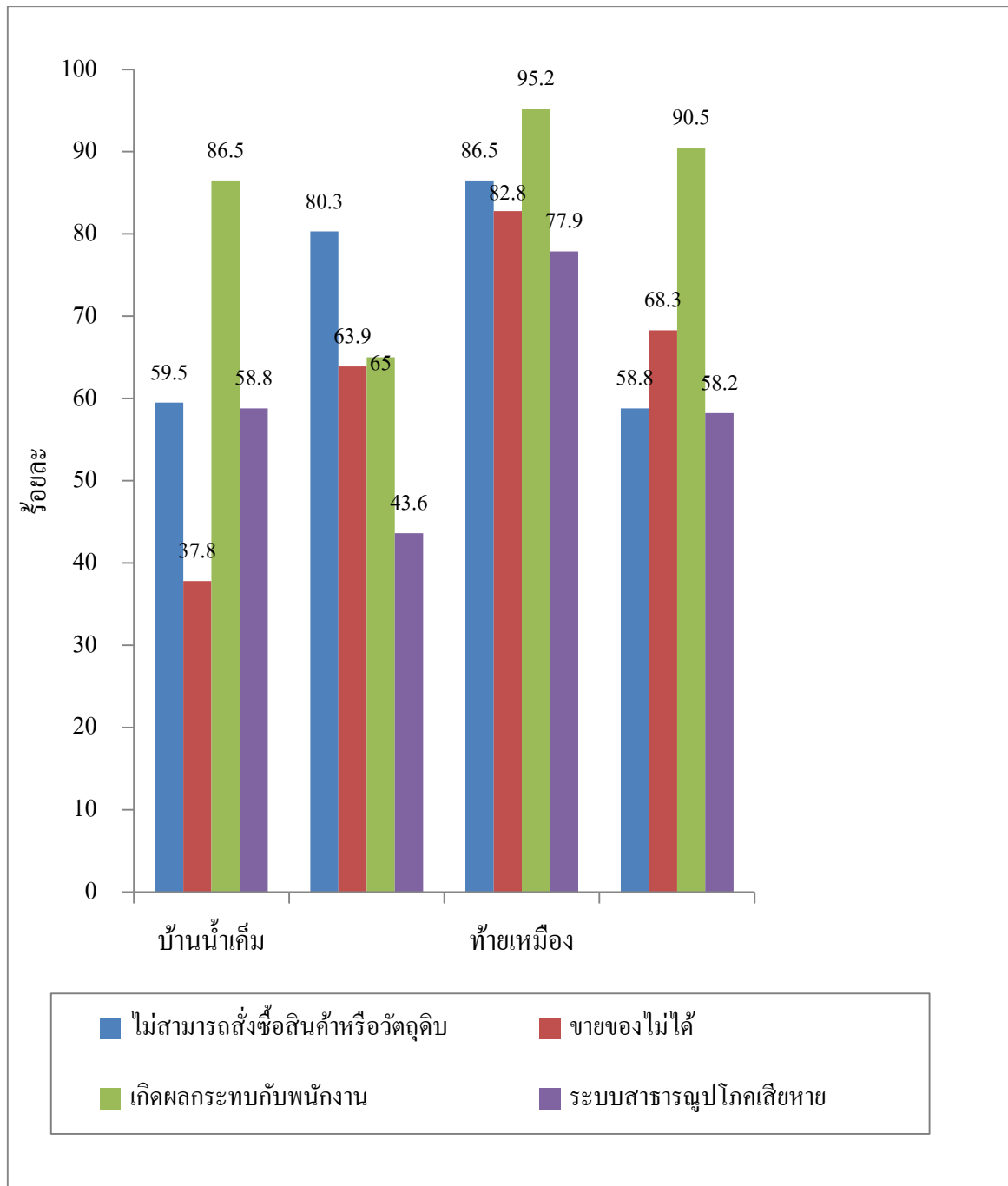
รูปที่ 6.43 ความช่วยเหลือในการสร้างหรือซ่อมแซมอาคาร

แหล่งทุนที่ให้ความช่วยเหลือในการซ่อมแซมอาคารธุรกิจของพื้นที่บ้านน้ำเค็ม ส่วนใหญ่มาจากภาครัฐ ร้อยละ 15 ส่วนอาคารธุรกิจที่เสียหายในพื้นที่ป่าตองและเขาหลักใช้เงินออมของตนเอง ร้อยละ 8 และร้อยละ 9 ตามลำดับ และอาคารธุรกิจส่วนใหญ่ในทั้ง 2 พื้นที่นี้ไม่ได้รับความเสียหาย และท้ายเหมืองไม่มีอาคารที่ได้รับความเสียหายเช่นกัน ดังรูปที่ 6.44

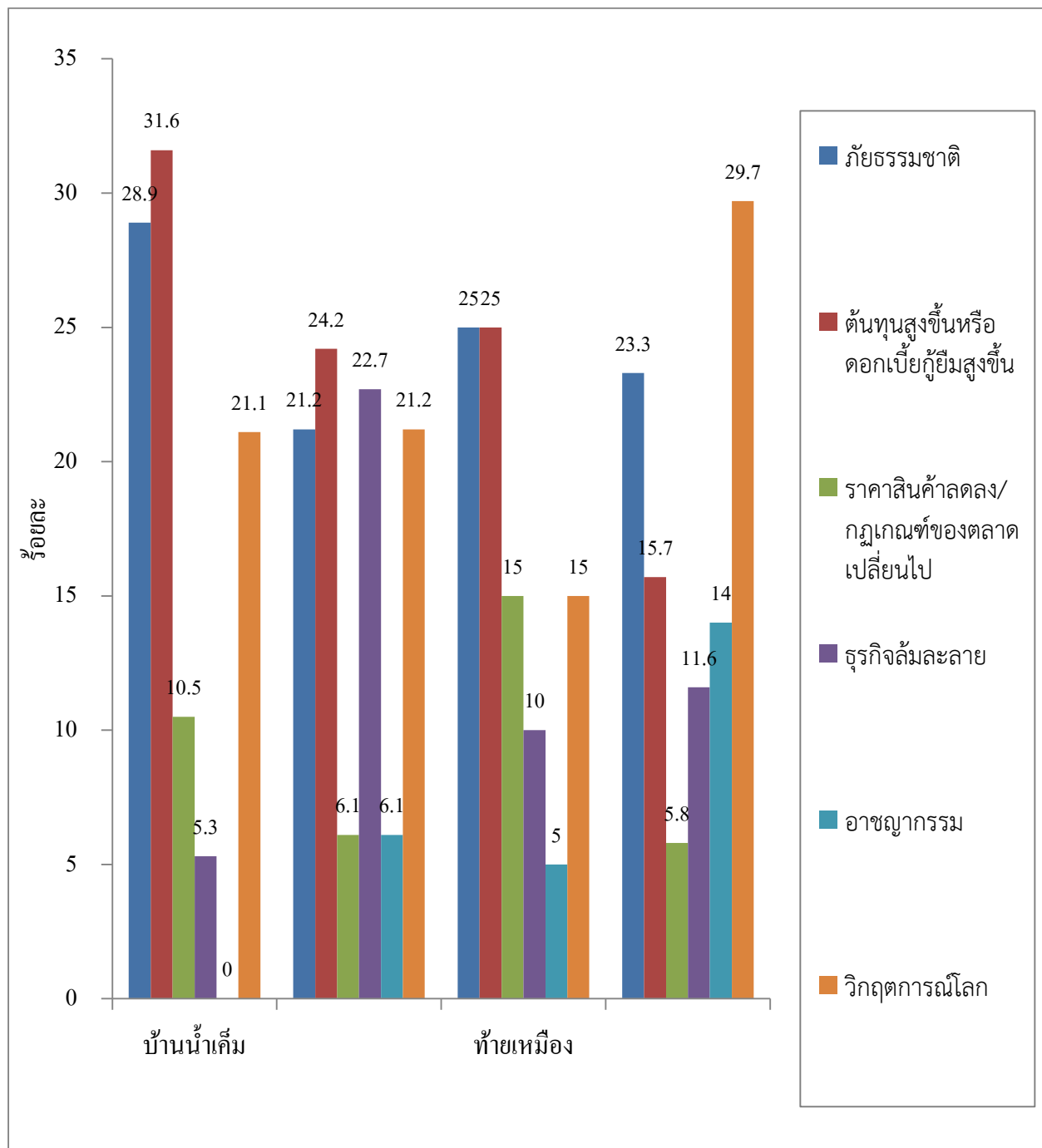
รูปที่ 6.44 แหล่งทุนให้ความช่วยเหลือด้านการเงินในการซ่อมแซมอาคาร

หลังสึนามิผลกระทบที่เกิดขึ้น ผู้ประกอบการธุรกิจส่วนใหญ่เห็นว่าส่งผลกระทบต่อพนักงาน และไม่สามารถสั่งซื้อสินค้าหรือวัตถุดิบได้ ผลกระทบต่อพนักงานส่งผลกระทบต่อท้ายเหมืองมากที่สุด ร้อยละ 95 รองลงมาคือ บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 86 เขาหลัก ร้อยละ 82 และป่าตอง ร้อยละ 77 ส่วนผลกระทบทำให้ไม่สามารถสั่งซื้อสินค้าหรือวัตถุดิบต่อพื้นที่เขาหลักและท้ายเหมืองมากที่สุด ร้อยละ 80 รองลงมา คือ ป่าตอง ร้อยละ 74 บ้านน้ำเค็ม ร้อยละ 59 ดังรูปที่ 6.45

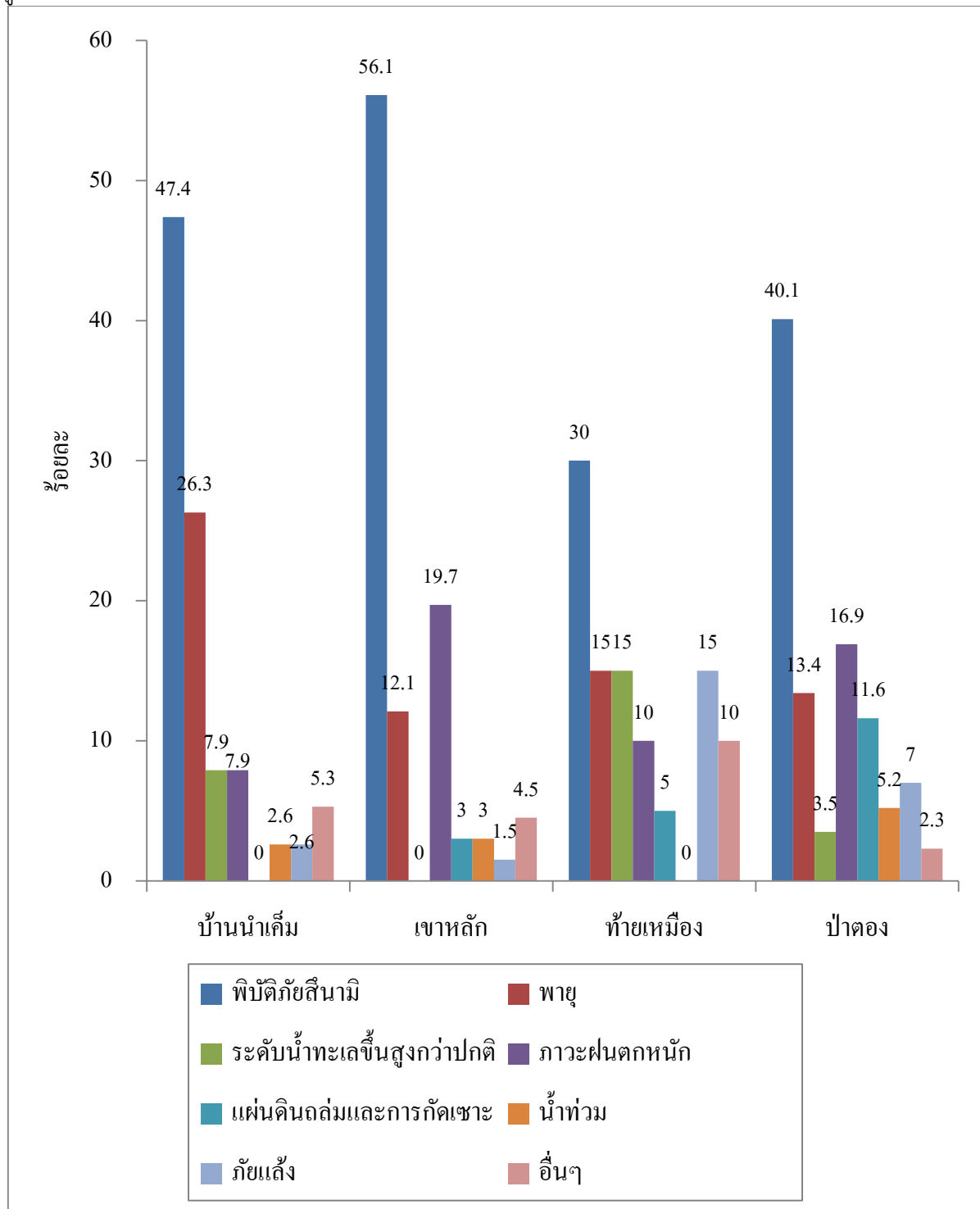
รูปที่ 6.45 ผลกระทบทางธุรกิจที่ได้รับมากที่สุดหลังสึนามิ (ความสำคัญอันดับ 1)

สำหรับความเปราะบางของผู้ประกอบการธุรกิจหรือบริษัทส่วนใหญ่ในทั้ง 4 พื้นที่ เห็นว่าเหตุการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อความเปราะบางของธุรกิจในอนาคตต่างๆ คือ ภัยธรรมชาติ ต้นทุนสูงขึ้นหรือดอกเบี้ยกู้ยืมสูงขึ้น และวิกฤตการณ์โลก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจในภาพรวมทั่วโลก โดยเฉพาะพื้นที่ป่าตอง ผู้ประกอบการมองว่าวิกฤตการณ์โลก และภัยธรรมชาติจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจสูง ร้อยละ 29 และ ร้อยละ 23 ตามลำดับ เนื่องจากเป็นธุรกิจท่องเที่ยวเป็นหลัก และมีแนวโน้มตลาดที่ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไม่สม่ำเสมอต่างจากเขาหลัก ดังรูปที่ 6.46

รูปที่ 6.46 เหตุการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อความเปราะบางของบริษัท/ธุรกิจ (ความสำคัญอันดับ 1)

ภัยธรรมชาติที่ผู้ประกอบการเห็นว่าคุกคามต่อธุรกิจมากที่สุดในทั้ง 4 พื้นที่ คือ สึนามิ ในลำดับรองลงมาของเขาลักและป่าตอง คือภาวะฝนตกหนัก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจหลักอย่างการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก คิดเป็นร้อยละ 19 และร้อยละ 16 ตามลำดับ ส่วนบ้านน้ำเค็มและท้ายเหมืองภัยธรรมชาติที่รองลงมา คือ พายุ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจประมงเป็นอย่างมาก คิดเป็นร้อยละ 26 และร้อยละ 15 ตามลำดับ ดังรูปที่ 6.47

รูปที่ 6.47 ภัยธรรมชาติที่เป็นภาวะคุกคามมากที่สุด

6.3 ผลเบื้องต้นจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจำแนกตามพื้นที่

6.3.1 บ้านน้ำเค็ม

คณะวิจัยเก็บข้อมูลชุมชนบ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดพังงา โดยเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่ม และผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ได้รับผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อม อาทิ พื้นที่ทำกินได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์สึนามิ พืชผลได้รับความเสียหาย จากน้ำเค็มเข้าท่วมพื้นที่ทำกิน การกัดเซาะชายฝั่ง เป็นต้น ซึ่งประกอบด้วย เจ้าของ/ลูกจ้างทำไร่/สวน (สวนมะพร้าว, สวนยาง, สวนมะม่วงหิมพานต์, สวนปาล์มน้ำมัน) เจ้าของฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ผู้ประกอบอาชีพเสริมจากการทำสวน ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน

ความช่วยเหลือที่ลงมาสู่บ้านน้ำเค็มนั้นมีเป็นจำนวนมาก ทั้งจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และบุคคล นอกจากนั้นความช่วยเหลือที่มีอย่างมากมาย แต่ไม่ได้มีการวางแผนประชาสัมพันธ์หรือให้ความรู้อย่างทั่วถึง ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเค็มเกิดอาชีพ แต่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่เพียงพอ นอกจากนั้น ความช่วยเหลือในการจัดหาที่อยู่อาศัยโดยไม่มี การวางแผนที่ชัดเจน เร่งรีบ และขาดความตระหนักถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน

ถึงแม้ว่าคลื่นสึนามิและคลื่นความช่วยเหลือหลังสึนามิจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านน้ำเค็ม แต่ในอีกด้านก็ส่งผลกระทบด้านบวกต่อการจัดการกระบวนการชุมชนที่มีความเข้มแข็งขึ้นเช่นกัน จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากกว่าการรอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ จนกลายเป็นตัวอย่างในการจัดการให้กับชุมชนอื่นๆ หลังสึนามิ

ผลกระทบจากสึนามิ

ด้านจิตใจ

จากเหตุการณ์สึนามิทำให้หลายครอบครัวสูญเสียทรัพย์สินต่างๆ โดยเฉพาะการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวไป บางคนก็ได้รับบาดเจ็บ เรือประมงเล็กพังเสียหาย บ้านเรือนพัง และหลายครอบครัวที่สูญเสียแกนหลักในการดูแลครอบครัว เช่นสูญเสียสามี หรือ ภรรยา ทำให้ไม่มีกำลังใจในการเลี้ยงดูลูกต่อ ต้องฝากให้ญาติพี่น้องดูแล เนื่องจากขาดความพร้อมทางด้านจิตใจ และบางคนก็ยังไม่สามารถกลับไปประกอบอาชีพเดิมได้ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ได้กลับไปประกอบอาชีพประมงชายฝั่งเรือเล็กเหมือนเดิม

ชาวบ้านบางคนสะท้อนว่า หากเกิดเหตุการณ์สึนามิอีกครั้งก็คงจะไม่อยู่ในบ้านน้ำเค็มอีกแล้ว แต่หลายคนบอกว่าที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่รู้ว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงเพราะไม่ทราบว่าจะย้ายไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่ไป และในบ้านน้ำเค็มนี้หากไม่มีอาชีพทำก็อยู่ลำบาก และถ้าคนส่วนใหญ่หรือเพื่อนบ้านในซอยใกล้เคียงย้ายไปหมด ก็ต้องย้ายหนีไปด้วยเช่นกัน หลังสึนามินั้นก็พบว่าบางคนกลัวสึนามิมาก จึงย้ายไปอยู่ที่บ้านไอทีวี

แม้จะเกิดผลกระทบมากมายต่อจิตใจของชาวบ้าน แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็ทำให้ชาวบ้านหลายคนเกิดมุมมองในด้านบวกต่อชีวิต คือ ชุมชนละแวกบ้านเดียวกันส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากสึนามิกันทั้งนั้นจึงไม่มีใครให้ความช่วยเหลือใครได้ แต่ด้วยกำลังใจที่เข้มแข็งของชาวบ้านเองทำให้หลายคนยืนหยัดได้ และชาวบ้านรายหนึ่งบอกเล่าว่า “เราสามารถรอดจากคลื่นนั้นมาได้ ก็ถือว่ามีชีวิตใหม่แล้ว เพราะคนที่เรารู้จักในละแวกเดียวกันนี้ได้รับผลกระทบจากความสูญเสียสมาชิกในครอบครัว บ้านเรือนที่อยู่อาศัย และทรัพย์สินเป็นจำนวนมากกว่าเรามากมายนัก”

ด้านอาชีพ

หลังสึนามิชาวบ้านบ้านน้ำเค็มหลายคนก็ประสบภัยพิบัติ ได้มีการปรับตัวด้านการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด เช่น กลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบ เช่น กลุ่มผู้ปลูกผักขายบอกว่า ใช้เวลานาน

เป็นปีกว่าจะกลับมาปลูกพืชผักต่างๆ ได้เหมือนเดิม บางคนต้องเปลี่ยนอาชีพใหม่ไปก่อน เช่นไปขายขนมจีนไปทำขนมขาย ไปปลูกอ้อยแทนผัก แล้วภายหลังเมื่อสภาพพื้นที่ฟื้นคืนกลับมาสมบูรณ์ ดินไม่เค็มแล้ว จึงหันมาปลูกผักอีกครั้ง ผู้ปลูกผักบางรายได้ปรับสภาพพื้นที่ในการปลูกผักโดยการนำกะลามะพร้าวมาเผาแล้วถมเป็นหน้าดิน เพื่อบำรุงดินไปในตัว ด้วยเพราะสีนามีทำให้คุณภาพดินต่ำลงไปและแร่ธาตุอาหารลดลง บ้างก็มีการบำรุงดินโดยเอาปุ๋ยมูลหมูและมูลไก่มาใส่ผัก โดยสังเกตเห็นว่าต้องใส่ปุ๋ยบำรุงเยอะมากขึ้นเพราะดินไม่สมบูรณ์ เช่นในอดีต ในส่วนของการอบรมความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์นั้น กลุ่มผู้ปลูกผักหลายคนบอกว่าไม่ได้รับข่าวสารการประชาสัมพันธ์เลย จึงไม่ได้เคยอบรมความรู้เหล่านี้เพื่อนำมาปรับใช้ในสวนผักของตนเลย และทุกวันนี้ก็นำปุ๋ยวิทยาศาสตร์มาใช้โดยตลอด เห็นว่าปุ๋ยวิทยาศาสตร์นั้นให้ผลเร็วกว่าปุ๋ยอินทรีย์ หากต้องปลูกผักเยอะๆ และปลูกต่อเนื่องตลอดทั้งปีนั้น มีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์อย่างมาก และกลุ่มผู้ปลูกผักและเลี้ยงหมูหลายรายสะท้อนให้ฟังว่า “ปัจจุบันนี้ไม่ยอกพึ่งพารัฐแล้ว ขอพึ่งตัวเองดีกว่า ขอทำอะไรตามประสบการณ์ที่ตนเองมี เห็นว่าปลูกอะไรได้ดีก็ปลูกอันนั้น”

สำหรับเกษตรกรหลายคนที่ไม่ได้คาดหวังและรอความช่วยเหลือจากรัฐเท่าไรนัก ได้มีการปรับเปลี่ยนสร้างอาชีพหลักและอาชีพเสริมที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงหมู-เลี้ยงไก่ที่มีความจำเป็นต้องใช้น้ำมาก ก็ปรับตัวโดยการนำน้ำในชุมชนเมืองมาใช้ โดยใช้เครื่องยนต์มอเตอร์ซักน้ำขึ้นมา หรือกรณีผู้เลี้ยงหมูรายหนึ่ง ได้ปรับตัวโดยการหันมาทำอาชีพทำโรงกลึงอีกครั้ง ทั้งๆ ที่ปิดตัวมา 10 กว่าปีเพราะยุคเหมืองแร่หมดไปแล้ว หากในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีงานด้านการต่อแปดตุ้มนี่มีผู้มาว่าจ้าง (ลูกค่าเก่า) ให้ต่อเพื่อจะนำไปใช้ที่ประเทศอินโดนีเซียนั้น จึงมาเปิดร้านโรงกลึงใหม่อีกครั้ง การทำตมนี้ก็เพื่อจะได้นำรายได้ไปลงทุนกับอาชีพอื่นที่ทำอยู่ด้วย และบางครั้งเรือ่นมีการทำอาชีพที่หลากหลาย หาเงินหลายๆ ทาง สามีภรรยาทำงานคนละอาชีพเพื่อจะได้นำเงินมาจุนเจือครอบครัวได้มากขึ้น บางคนทำประมงหาปลามาได้ก็มาเช่าร้านขายปลาต่ออีก ไม่ได้ขายส่งให้พ่อค้าเหมือนเดิม บางคนก็กลัวเหตุการณ์ สีนามีมากเพราะถูกกระทบโดยตรง ธุรกิจเสียหายทั้งหมด ก็ย้ายไปอยู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วเปลี่ยนอาชีพจากเดิมที่ทำประมงเชื่อม ก็ไปทำน้ำกะทิและเครื่องแกงขาย แต่พอสถานการณ์คลี่คลายจึงย้ายกลับมาอยู่ที่น้ำเค็มตามเดิม

สำหรับบางรายที่ย้ายไปอยู่บ้านถาวรที่อื่นนั้นสะท้อนว่า การย้ายไปอยู่ที่อื่นนั้นลำบากมากเพราะต้องลงทุนทำอาชีพใหม่ และบ้านถาวรไอทีวีที่เขาจัดให้ก็น้ำน้อย คับแคบมาก หากินลำบากเพราะคนไม่ค่อยอยู่บ้าน เป็นเหมือนห้องแถวที่กลางวันคนไปทำงานแล้วกลางคืนค่อยกลับมา ทำให้คนที่ขายของ ขายขนมตามบ้านอยู่ไม่ได้ หากมีเงินทุนจะย้ายกลับมาที่บ้านน้ำเค็มเหมือนเดิม เพราะผู้คนอาศัยอยู่เยอะกว่า สำหรับผู้ที่ย้ายไปอยู่บ้านพรุเดียวนั้น ต้องเปลี่ยนอาชีพใหม่ บางคนก็ทำงานรับจ้าง บางคนก็ไปทำรีสอร์ท ซึ่งถือเป็นงานที่ต้องพึ่งพาทายนอก พึ่งตนเองได้น้อยและเสี่ยงต่อการตกงานได้ง่าย

นอกจากนั้น ยังมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการประมง คือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานรับจ้างด้านประมงในชุมชนบ้านน้ำเค็ม เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนแยกย้ายออกไปจากชุมชนไปอาศัยอยู่ที่อื่น และความเป็นชุมชนที่มีการแบ่งแยกออกเป็นพื้นที่ต่างๆ ไม่สะดวกต่อการหาแรงงานของกลุ่มนายจ้างในชุมชน จึงต้องมีการจ้างแรงงานพม่าแทนคนไทย ทั้งๆ ที่อยากช่วยเหลือจ้างแรงงานในชุมชนด้วยตัวเองมากกว่า เนื่องจากแรงงานพม่าทำงานได้ไม่ดี และบางรายที่เป็นเรือประมงขนาดเล็กเดิมเคยจ้างคนในชุมชนกันเอง ก็จำเป็นต้องจ้างแรงงานพม่าเพราะไม่มีแรงงาน ทั้งที่ก็เป็นกังวลเรื่องความปลอดภัย เพราะไม่ใช่คนที่คุ้นเคยและรู้จักนิสัยใจคอกันเหมือนคนในชุมชนเดียวกัน และสำหรับชาวสวนที่ไม่ถูกคลื่นก็ได้รับผลกระทบทางอ้อม คือ หาแรงงานมากรีดยางได้ยากมากขึ้น

ด้านชุมชน

ชาวบ้านน้ำเค็มจะมีการประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 7 ของเดือน สำหรับบทเรียนที่ชุมชนน้ำเค็มได้รับจากเหตุการณ์สึนามินั้น ได้ทำให้ผู้คนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อนบ้านต่างก็มาช่วยเหลือกัน หากมีเหตุการณ์แผ่นดินไหวก็จะส่งข่าวให้เพื่อนรับรู้ด้วย มีการร่วมทำกิจกรรมซ่อมรับมือกับภัยพิบัติด้วยกัน และที่สำคัญในบ้านน้ำเค็มก็มีกลุ่มผู้นำ แกนนำที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดองค์กรชุมชนที่หลากหลายขึ้นภายหลัง สึนามิ เช่น กองทุนดูแลผู้สูงอายุ เป็นสวัสดิการให้คนแก่เวลาเจ็บป่วยและเสียชีวิต มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ เป็นต้น การสนับสนุนการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน มีมูลนิธิรักษ์ไทย เข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับการกู้เงินประกอบอาชีพ เป็นอาชีพทั่วไป

จุดอ่อนของการสร้างกลุ่มต่างๆ แล้วล้มทั้งที่มีการวางแผนมาหลายระบบนั้นเกิดจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ คนในชุมชนยังมีปัญหาการรวมตัวกันยาก เนื่องจากมีความหลากหลายอาชีพและไม่ใช่นักพื้นที่น้ำเค็มอย่างเดียว อีกทั้งการจัดการสร้างกลุ่มขึ้นมาใหม่ๆไม่ค่อยได้ประสิทธิภาพ เช่น กรณีสหกรณ์ประมง มูลนิธิศุภนิมิตมาสร้างอาคารให้ มีการเลือกประธาน กรรมการในการบริหารจัดการสหกรณ์แต่โครงการไม่ผ่าน เพราะชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ จึงล้มเลิกไป หรือกองทุนเงินกู้ต่างๆ ชาวบ้านกู้แล้วไม่ค่อยส่งเงินคืน ดังจะเห็นได้จากการขึ้นบัญชีรายชื่อผู้ไม่ส่งเงินคืนตามศูนย์ประสานงานบ้านน้ำเค็มและศูนย์ฟื้นฟูอาชีพ ซึ่งเหตุผลของการไม่ส่งเงินคืนตามกำหนดมีหลายสาเหตุ เช่น เนื่องจากบางคนอาชีพไม่แน่นอน ดังนั้นถ้าเสียเครดิตครั้งเดียวก็ถูกตัดสิทธิ์ ซึ่งระบบของธนาคารชุมชนจะมีการตรวจสอบและคัดกรองเชื่อมต่อกันกับโครงการฟื้นฟู (ทุนสฤษฎ์) แต่บางกรณีที่ชาวบ้านมีการติดตาม เข้ามาผ่อนผันด้วยเหตุผลจำเป็น เมื่อทางกลุ่มพิจารณาว่าสมเหตุสมผลจริงก็อาจมีระบบผ่อนผันให้บางครั้ง หรือกลุ่มต่างๆภายใต้การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้นมีเป็นจำนวนมาก สนับสนุนทั้งเรื่องทุน งบประมาณ อุปกรณ์ต่างๆ แต่ก็มักไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชาวบ้านไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ทำให้ไม่มีเงินหมุนเวียนมาใช้จ่ายในกลุ่ม เช่น กรณีการช่วยเหลือเรื่องรถสามล้อพ่วงจากมูลนิธิศุภนิมิต โตโยต้า บริษัทปูนซิเมนต์ไทยฯ เซฟอันตามัน เข้ามาช่วยเหลือเรื่องเงิน เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนมีการติดตามแล้วไม่ปฏิบัติตามกฎก็จะไม่ช่วยเหลือต่อ

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านก็คาดหวังอยากให้สหกรณ์ชุมชน ชาวบ้านบอกว่า แต่ก่อนบางคนเป็นสมาชิกสหกรณ์ประมงของเกษตร แต่ล้มเลิกเนื่องจากรายได้ไม่แน่นอน นอกจากนี้ชาวบ้านคิดว่าถ้ามีธนาคารปลาและมีการจัดการรับซื้อปลาที่เป็นเรื่องที่ดี น่าจะทำได้ โดยการรวมกลุ่มปลาและให้พ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อ แต่ยังไม่มีการเริ่มนำแนวคิดนี้มาลงมือปฏิบัติ

สำหรับผลกระทบด้านลบของสึนามิต่อชุมชนก็มีอยู่เช่นกัน กล่าวคือก่อนสึนามิชาวบ้านรักกันมากกว่า ภายหลังสึนามิมีการแบ่งพรรคพวกแม้ว่าจะรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันก็ตาม และการมีบ้านถาวรที่ย้ายไปตามที่ต่างๆ ทำให้คนในชุมชนห่างกันกับชุมชนที่อยู่บ้านถาวรอื่นๆ ไปทีละน้อย

ด้านครอบครัว

มีการอพยพครอบครัวบางส่วนไปอยู่ในพื้นที่ที่หน่วยงานสร้างให้ บางคนในครอบครัวต้องย้ายชื่อออกไปอยู่ตามบ้านถาวรต่างๆ เพราะบ้านที่ได้รับนั้นมีขนาดพื้นที่ใช้สอยเกือบทุกหลังเท่ากันหมด ในขณะที่บางครอบครัวเดิมเป็นครอบครัวใหญ่ เช่น สมาชิกในครัวเรือนที่มีกันอยู่ทั้งหมดหลายคน เดิมใช้พื้นที่ทั้งหมด 6 ห้อง แต่บ้านที่ได้รับมีเพียง 2 ห้องเท่านั้น เมื่อบ้านที่ได้รับไม่เพียงพอกับสมาชิกในครอบครัวก็ต้องแยกย้ายไปตามบ้านถาวรต่างๆ ที่ได้รับสิทธิ์การจอง เช่น พรุเดียว ไอทีวี ซึ่งเป็นบ้านถาวรที่ช่วยเหลือผู้ประสบภัย บ้านเหล่านี้อาจอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัย แต่การแยกกันอยู่ของคนในครอบครัวใหญ่ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวลด

น้อยลง เพราะต่างคนต่างต้องไปประกอบอาชีพตามที่ต่างๆ และตอนเย็นก็ไม่ได้มีเวลาที่จะกลับมาพบปะพูดคุยกันเหมือนเดิม เพราะอยู่ห่างกัน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ

ชาวบ้านพบว่า สภาพนิเวศชายฝั่งและทะเลของเกาะผ้า ในพื้นที่บ้านน้ำเค็มได้สูญเสียไปมากหลัง สึนามิ เช่น ระบบนิเวศชายฝั่ง ชายหาด มีการเปลี่ยนแปลง หอยมือเสือ ปะการังได้รับความเสียหายมาก และยังไม่ค่อยฟื้นตัวมากนัก ส่งผลกระทบต่ออาชีพการสัตว์ทะเลของผู้ร่วมสนทนา เนื่องจากหาซื้อสินค้าขายราคาสินค้าสูงขึ้น ผู้ประกอบอาชีพการแปรรูปอาหารทะเล ปลาหมึก พบว่า สัตว์ทะเลมีจำนวนลดลง หายากกว่าเดิมไม่เฉพาะช่วงเกิดสึนามิ บางช่วงเวลาขณะนี้ก็หายากขึ้น

นอกจากนี้ ปะการังยังได้รับผลกระทบจากความเห็นแก่ตัวของบางคนที่ใช้ “ย่านเปือ” ร่วมด้วย ซึ่งเป็นไม้ชนิดหนึ่งที่มีเมื่อนำไปวางในน้ำ ณ บริเวณใดก็ตาม สัตว์ทะเลบริเวณนั้นจะเกิดอาการเมา แต่ “ย่านเปือ” ยังมีผลกระทบต่อหญ้าทะเลซึ่งเป็นอาหารของปะการัง ทำให้ปะการังบริเวณนั้นตายไปด้วย ชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าควรให้ธรรมชาติฟื้นตัวเอง บริเวณนี้ไม่สามารถใช้การทำปะการังเทียมได้ เนื่องจากคลื่นแรง และชาวบ้านเองมีความรู้เกี่ยวกับการวางปะการังเทียมเนื่องจากเคยเข้าร่วมประชุมเลยได้รับความรู้ว่าการวางปะการังเทียมต้องวางในแนวน้ำลึก ฝั่งอ่าวไทยคลื่นลมไม่ค่อยแรง และมีหญ้าทะเลเยอะ ซึ่งหญ้าทะเลจะเป็นทั้งแหล่งอนุบาลตัวอ่อนของสัตว์ทะเลตัวกรองหรือดักตะกอน ตัวช่วยลดแรงกระทำของคลื่นให้กับปะการัง ทำให้การฝังปะการังเทียมได้ผลกว่าทางอันดามันที่เป็นมหาสมุทร มีคลื่นลมแรง

สึนามิยังส่งผลกระทบต่อพืชเศรษฐกิจในระบบนิเวศบริเวณนี้ เช่น ผู้ประกอบอาชีพแปรรูปเมล็ดมะม่วงหิมพานต์หรือกาหยู พบว่าหลังสึนามิ ผลผลิตกาหยูลดน้อยลง เพราะต้นกาหยูถูกคลื่นพัดทำลายไปเหลือเพียงบางส่วน และต้องสั่งกาหยูมาจากจังหวัดระนองแทน ส่วนชาวสวนยาง ได้รับผลกระทบอย่างมากเช่นกัน เพราะต้นยางถูกน้ำเค็มเข้ามาแทนที่ ทำให้ต้นกล้าที่ลงไว้ตาย ต้องปลูกใหม่ และอาชีพช่างแกะสลักไม้ก็ประสบปัญหาไม้ที่ใช้แกะสลักและไม้ที่ใช้ทำเรือมีจำนวนลดลง

การศึกษาหรือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศบ้านน้ำเค็มยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาศึกษาอย่างจริงจัง กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านยกตัวอย่างให้ฟังว่า เคยมีองค์กรพัฒนาเอกชนมาส่งเสริมการเลี้ยงปลากระชัง แต่ภายหลังมีปัญหาเรื่องน้ำเสีย ชาวบ้านได้แจ้งเรื่องให้กรมประมงเข้ามาตรวจสอบ แต่เจ้าหน้าที่ก็ทำได้เพียงการเก็บบันทึกข้อมูลกลับไป โดยที่ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข ชาวบ้านมีข้อเสนอแนะว่าอยากให้สถาบันการศึกษาเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของปลา ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของพันธุ์ปลาต่างๆ เพราะมีปลาหลายชนิดที่ชาวบ้านไม่รู้จัก

ในปัจจุบัน การจัดการนิเวศชายฝั่ง การฟื้นฟูป่าชายเลนและการปลูกพืชป้องกันชายฝั่ง ส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยชาวบ้านในพื้นที่เอง มีหน่วยงานภาครัฐที่คอยจัดหาพันธุ์ไม้มาให้กับชาวบ้านได้ปลูกในวันสำคัญและเทศกาลต่างๆ ชาวบ้านมองว่าสึนามิที่ส่งผลกระทบต่อปะการังในพื้นที่นั้น ต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟู ชาวบ้านสังเกตว่าหลังจากสึนามิมาระดับน้ำทะเลสูงขึ้นกว่าปกติ และพื้นที่ชายหาดที่เคยมีก็ถูกกัดเซาะหายไปเกือบครึ่งของที่เคยมี กระแสน้ำเชี่ยวขึ้นกว่าเดิม สังเกตว่าสำหรับเรือใหญ่เองต้องมีการถ่วงตะกั่วให้วนหนักขึ้น ข้อดีของสึนามิที่ชาวบ้านเห็นก็คือ หลังสึนามิ น้ำทะเลใสขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากความสกปรกขึ้นมาบนฝั่งหมดแล้ว

ในด้านสุขภาพนั้น สึนามิส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายของชาวบ้านน้ำเค็มส่วนใหญ่ในระยะสั้น คืออาการบาดเจ็บทางร่างกายจากสึนามิ แต่ได้รับการรักษาพยาบาลแล้ว ส่วนในเรื่องอาชญากรรมนั้น ยังมีไม่มากนัก สิ่งที่ชาวบ้านวิตกกังวลคือ จำนวนแรงงานชาวพม่าที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเพื่อชดเชยกับการ

ขาดแคลนแรงงานในชุมชนที่ย้ายไปอยู่บ้านถาวรที่อื่น เพราะสิ่งที่ได้รับข้อมูลจากสื่ออยู่บ่อยๆ คือการก่ออาชญากรรมของลูกจ้างชาวพม่า

ความช่วยเหลือ

หน่วยงานรัฐ

บ้านน้ำเค็มมีกลุ่มประชากรหลักๆ ที่ได้รับผลกระทบในช่วงสึนามิ คือ กลุ่มเกษตรกรรายย่อย และกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย ความช่วยเหลือในช่วงแรกของหน่วยงานรัฐคือ เข้ามาช่วยจัดหาที่พัก น้ำดื่ม อาหาร สิ่งของเครื่องใช้จำเป็นมาให้ ขั้นตอนการรับความช่วยเหลือในขณะนั้นคือ ต้องมีการเขียนรายชื่อและจัดทำเอกสารส่งไปให้หน่วยงานรัฐ และรัฐให้เงินชดเชยความเสียหายรายละ 20,000 บาท ซึ่งชาวบ้านมองว่า “พิบัติภัยสึนามิเป็นภัยธรรมชาติ รัฐบาลช่วยเท่านี้ก็ดีแล้ว และไม่ได้เรียกร้องอะไร” นอกจากนี้ รัฐได้อำนวยความสะดวกเรื่องการสร้างบ้านถาวรและสนับสนุนทุนประกอบอาชีพรายละประมาณ 13,000 บาท

ความช่วยเหลือในช่วงต่อมาได้แก่ การป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ การกำหนดกฎระเบียบอาคาร แต่ก็ยังไม่ชัดเจนนัก ส่วนบ้านที่หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ มาสร้างให้ไม่มีการตอกเสาเข็ม ยังไม่ทันย้ายเข้าอยู่อาศัยก็เจอปัญหาหลังคารั่ว บ้านไม่ได้มาตรฐาน กำแพงร้าว เพราะไม่ได้มีการวางแผน เนื่องจาก ณ ขณะนั้นต้องเร่งมือให้บ้านเสร็จเพื่อให้ชาวบ้านได้อยู่อาศัยอย่างเร่งด่วน บ้านส่วนใหญ่ที่มีปัญหาชาวบ้านได้ต่อเติมตามกำลังทรัพย์ของตัวเอง และส่วนใหญ่ไม่มั่นใจว่าบ้านที่สร้างขึ้นหลังสึนามิจะมีความทนทานต่อภัยสึนามิได้ ส่วนการวางแผนในกรณีฉุกเฉิน มีการประชาสัมพันธ์ในการเตรียมความพร้อมเอกสาร เสื้อผ้า เครื่องมืออุปกรณ์ ไฟฉาย อาหาร ส่วนระบบเตือนภัย และการซ้อมหนีภัย รัฐเพียงแต่ให้นโยบายการซ้อมหนีภัย แต่ในส่วนของการปฏิบัติ การทำแผนและการซ้อมหนีภัยในพื้นที่นั้น เป็นการจัดการของชุมชนเองโดยจะซ้อมหนีภัยพร้อมกันทั้ง 6 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

มีการสนับสนุนด้านการเงินกับชาวบ้าน โดยธนาคารชุมชน กองทุนกั๊ยมต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังสึนามิชาวบ้านยื่นเรื่องกู้เงินได้ แต่ธนาคารของภาครัฐต้องมีการเขียนโครงการก่อนการกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น ธนาคารออมสิน ซึ่งชาวบ้านมองว่าไม่สะดวกในขั้นตอนการรอการอนุมัติที่ใช้เวลานาน ทำให้ชาวบ้านบ้านน้ำเค็มกว่าร้อยละ 70 ของพื้นที่กั๊หมั้นนอกระบบ ส่วนใหญ่กั๊มมาประกอบอาชีพ บางคนก็เอามาหมุนเวียนเป็นค่าใช้จ่าย แต่บางคนนำมาผ่อนซื้อสินค้าไม่มีประโยชน์จนเป็นหนี้สินมากมาย ไม่สามารถจ่ายหนี้ได้ทันเวลา

ในแง่ของระบบนิเวศ รัฐได้เข้ามาจัดการเกี่ยวกับกฎระเบียบการประมงหรือปัญหาที่มีผลต่อการประมง มีการเข้ามาจัดประชุมเรื่องเรือ แต่เรื่องระบบนิเวศชาวบ้านจะจัดการกันเอง การส่งเสริมการประมงอย่างยั่งยืนส่วนใหญ่มีแกนนำไปอบรมแล้วมาบอกต่อชาวบ้านคนอื่น ด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งหน่วยงานจากอำเภอร่วมมือกับ อบต. อพพร. เข้ามาร่วมมือกับชาวบ้าน ปลูกป่า ปีละ 2-3 ครั้ง ชาวบ้านตื่นตัวมาก เมื่อก่อนชาวบ้านไม่เคยร่วมปลูกป่าชายเลน มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนมาจัดการ แต่ตอนนี้ชาวบ้านชวนกันไปร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กนักเรียน การทำงานโดยมีเยาวชนเป็นแกนนำชุมชนนั้นสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชาวบ้าน ผู้ปกครองมากขึ้น เด็กๆ เป็นสื่อกลางในการส่งต่อข่าวสารสู่พ่อแม่ ทำให้เกิดการตระหนักและอนุรักษ์ทรัพยากรมากขึ้น

เมื่อกกล่าวถึงความคาดหวังจากหน่วยงานรัฐนั้น ชาวบ้านไม่คาดหวังจากหน่วยงานรัฐมากนัก อย่างชาวสวนบ้านน้ำเค็มได้บอกว่า ทุกอย่างชาวสวนต้องทำเอง อยู่ที่ประสบการณ์ของชาวบ้านแต่ละคนในการจัดการกันเองมากกว่า ดังกรณีที่พบว่า กรมพัฒนาที่ดินที่เข้ามาตรวจวัดดินหลายครั้งแต่ก็ไม่ได้มีความคืบหน้าแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามบางคนเห็นว่า ที่ผ่านมามีหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนดี คือเจ้าหน้าที่สำนักงาน

เกษตรกรอำเภอได้มารับจดทะเบียนข้อมูลเกษตรกร และบอกว่าหากมีอะไรเกิดขึ้นจะได้รับความช่วยเหลือตาม สิทธิที่แจ้งจดทะเบียนไว้ แต่ด้วยปัญหาด้านการประกอบอาชีพในปัจจุบัน อยากให้หน่วยงานรัฐมาให้ความรู้ เรื่องการพัฒนาอาชีพชาวสวนบ้าง หรืออาจมาสนับสนุนทุนในการทำสวน การจัดซื้อปุ๋ยราคาถูกให้แก่ชาวสวน มาช่วยสร้างความเข้มแข็ง ตั้งกลุ่มหรือสมาคมชาวสวนในพื้นที่ หากรัฐทำได้จริงจะเป็น สิ่งดีมาก นอกจากนั้น ชาวบ้านมองว่าคนแถบภาคเหนือ อีสานมีการรวมกลุ่มกันดีมาก เพราะเขาทำอาชีพเกษตรเป็น หลัก ส่วนคนได้รวมกลุ่มไม่ค่อยได้เพราะด้วยแต่ละคนนั้น ทำหลายอาชีพ ทั้งทำสวนหรือทำการเกษตร และ ประมงพื้นบ้านด้วย ทำให้ไม่มีเวลามาประชุมหรือมารวมกลุ่มกัน สำหรับผู้ประกอบการ แปรรูปผลผลิตนั้น ก็ มีความคาดหวังว่าอยากให้รัฐบาลมาช่วยสนับสนุนด้านการลงทุนและให้กู้เงินกองทุน SMEs อย่างต่อเนื่องด้วย

จุดอ่อนที่พบในด้านความช่วยเหลือของภาครัฐ คือไม่มีระบบฐานข้อมูลที่รองรับความช่วยเหลือ ให้แก่ผู้ประกอบการได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ดังกรณีการนำซีอีโอจากจังหวัดกาญจนบุรีมาแจกให้แก่ ผู้ประกอบการเพื่อนำมาปรับสภาพพื้นที่ทำกินให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น แต่ก็พบว่าไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้เกิด ความเข้าใจตรงกัน แม้จะให้ปลงรายชื่อที่อบต.แล้วแต่ก็แจกไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดข้อครหาตามมามาก ชาวบ้าน เห็นว่าหน่วยงานของรัฐ อบต. ต้องมีระบบการจัดการที่ชัดเจนกว่านี้ มีกองกลางที่ดูแลจัดการของบริจาค จัดทำหน่วยบริการ บรรเทาภัยพิบัติเป็นแผนต่างๆ และควรมีระบบการตรวจสอบการบรรเทาภัยพิบัตินี้ด้วย โดยอาจทำในลักษณะของการรวมกลุ่มและมีพยานรับทราบการบริจาคหรือให้ความช่วยเหลือต่างๆ นอกจากนี้เห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือชุมชนต้องมีความเข้มแข็งช่วยกันต่อรอง สร้างคุณภาพและถ่วงดุลอำนาจ กับหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนโดยเฉพาะหน่วยงานรัฐ เนื่องด้วยพบว่ายังมีระบบของการบริจาคของ แบบแบ่งพรรคพวกอยู่

ในส่วนของการจัดทำแผนหนีภัยนั้น ควรมีการทำผังเมืองที่เอื้อให้สามารถหนีภัยสึนามิได้อย่าง คล่องตัวด้วย ปัญหาที่พบคือ ณ วินาทีนี้ตึกและอาคารพาณิชย์ต่างๆ เต็มพื้นที่ ซึ่งอาจกีดขวางเส้นทางหนีภัย ผู้ ที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการปัญหาคือรัฐ ควรมีการออกแบบผังเมืองและบังคับใช้อย่างจริงจัง ปัจจุบันมี เพียงกฎระเบียบในการตั้งอาคารแถบชายทะเล ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทราบข้อมูลเพียงว่ามีแผนจัดการอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีการกำหนดขอบเขต มีหมุดริมทะเลที่ปักภายหลังสึนามิ

องค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือนั้นมีจำนวนมาก โดยการช่วยเหลือมักทำงานผ่านผู้นำชุมชน บ้างก็เข้ามาช่วยชดเชยความเสียหาย ให้เงินนิดหน่อย แต่ช่วยอะไรไม่ได้มากเท่าที่ควร เกษตรกรผู้ประกอบการ อาชีพเลี้ยงหมูและเพาะเห็ดเป็นรายได้เสริมให้ข้อมูลว่า มีคริสตจักรแห่งหนึ่ง ได้เข้ามาถามความต้องการว่า อยากทำอาชีพอะไร และได้พาไปดูงานให้เห็นของจริงก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ซึ่งคริสตจักรเข้ามาสนับสนุนกลุ่ม เลี้ยงเห็ด โดยให้ทุนสนับสนุนเพาะเห็ดของตัวเอง และต้องให้เพื่อนมาดูงานโรงเพาะเห็ดของแต่ละคนได้ มี สมาชิกในกลุ่มทั้งหมด 10 คน และสมาชิกต้องไปโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ มูลนิธิศุภนิมิตก็เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่เข้า มาช่วยเหลือมากเช่นกัน และบางมูลนิธิก็มาขอความช่วยเหลือด้วยตนเอง ชาวบ้านไม่ต้องทำเอกสารส่งไป ทำให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วและสะดวก

ในมุมมองของกลุ่มผู้ประกอบการที่บ้านไม่ได้รับความเสียหายเห็นว่า มูลนิธิต่างๆ ให้เงินมาก็ไม่ช่วยอะไร มากนัก ทุกอย่างผู้ประกอบการต้องพึ่งตนเอง และการได้รับแจกของต่างๆ นั้นคนที่อยู่บ้านชั่วคราวจะได้เต็มที่ แต่อยากให้มูลนิธิและรัฐมองคนที่บ้านไม่เสียหายด้วย เพราะคนเหล่านี้ก็เดือดร้อนอยู่เช่นกัน ไม่มีอาหาร ไม่มี ของยังชีพและงานเหมือนกัน อีกประเด็นที่พบคือคนที่ได้บ้านถาวรจะได้รับแจกโต๊ะ ตู้ โทรทัศน์ เตาแก๊สอย่าง

ดี แต่คนที่บ้านไม่เสียหายไม่ได้รับอะไรเลยจริงๆ ที่เป็นผู้มีฐานะยากจนเพียงแต่บ้านเรือนไม่เสียหาย คนที่ บ้านเรือนไม่เสียหายจึงมองว่าตนเองได้รับความช่วยเหลือไม่เท่าเทียมและทั่วถึง

จุดแข็งที่ชาวบ้านน้ำเค็มมองเห็นจากการเข้ามาทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน คือแต่ก่อนชาวบ้านไม่ มีการรวมกลุ่ม แต่เมื่อมูลนิธิและองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ทำให้ชาวบ้านมีการ รวมกลุ่มและออมเงินกัน โดยพิจารณาจากเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มเข้มแข็งในระดับหนึ่งแล้วแล้วสามารถไปขอ สนับสนุนเงินจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือมูลนิธิ เช่น กลุ่มน้ำยาล้างจานที่บ้านไอทีวี ก่อตั้งจากการลงหุ้นกัน เพื่อใช้เป็นทุนตั้งต้นในการซื้อหาอุปกรณ์ วัสดุคืบต่างๆ หน่วยงานที่สนับสนุนจะมีการตรวจสอบความเข้มแข็ง ของกลุ่ม ซึ่งมาจากการออมเงินของสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกได้รับส่วนแบ่งทั่วถึง และมีการจัดการเงินทุนเป็น ระบบ จึงสามารถไปขอสนับสนุนทุนจากองค์กรเอกชน เช่น มูลนิธิเอเชีย เพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าให้สูงขึ้น ชาวบ้านมองว่า ตอนนี้แม้ไม่มีการสนับสนุนทุนจากมูลนิธิหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่า กลุ่มสามารถดำเนินการต่อไปได้ สมาชิกขายสินค้ากันเอง เช่น การออกร้านที่อำเภอ นอกจากนี้ พยายามขยาย การจัดตั้งกลุ่มในรูปแบบอื่น เช่น กลุ่มขนมจีน กำลังเขียนโครงการขอสนับสนุนทุนจากมูลนิธิศุภนิมิต และ ชุมชนควรมีการจัดตั้งกลุ่มตามความถนัด เช่น กลุ่มประมงที่ได้รับการสนับสนุนทุนจากองค์กรเซฟอานตามัน มี การจัดหาอุปกรณ์ประมง และการบริหารจัดการกลุ่มได้โดยอาศัยประสบการณ์จากความผิดพลาดของการตั้ง กลุ่ม จุดอ่อนจากความช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชนที่พบคือ ความช่วยเหลือจากบางองค์กรไม่มีความ ต่อเนื่องในการติดตามและประเมินผล

บุคคล/ชุมชน

สำหรับกลวิธีในการบรรเทาภัยพิบัติของแต่ละครัวเรือนนั้นพบว่า ผู้ที่เคยประสบภัยพิบัติโดยตรง มี การเตรียมเอกสารสำคัญติดตัวไปตลอดเวลาขณะไปไหนมาไหน บางคนมีการจัดเอกสารเหล่านี้เตรียมไว้ โดยเฉพาะ พร้อมทั้งจะหยิบฉวยไปได้ทันทีหากเกิดภัยพิบัติต่างๆ แต่บางคนก็บอกว่าเคยเตรียมไว้แล้วในช่วง เกิดสึนามิใหม่ๆ หากปัจจุบันไม่ได้เตรียมอะไรแล้ว แต่หากเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติอะไรอีก ก็จะมีหวัง ขอเพียง ให้มีชีวิตรอดก็พอ ไม่สนใจเอกสารหรือทรัพย์สินอะไร นอกจากนั้นยังสนใจติดตามข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ฟัง สัญญาณเตือนภัย เตรียมพาหนะให้พร้อมตลอดเวลาสำหรับหนีภัย สำหรับคนที่อยู่ติดชายทะเลบอกว่าก็มี การเตรียมใจไว้ด้วย หลายคนก็เตรียมทำประกันชีวิต ประกันวินาศภัยที่ครอบคลุมไฟไหม้ พายุ อุบัติเหตุไว้ บางคนทำประกันวินาศภัยไว้ต่อเนื่องกันมา 3 ปี แต่ภายหลังไม่ได้ต่ออายุอีก เพราะการทำประกันดังกล่าวมี ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่มีการออมเงินเก็บไว้ใช้ในอนาคตแต่ไม่ได้ทำประกันภัยไว้ ชาวบ้านบางคนเห็น ว่าการทำประกันชีวิตไม่มีความยุติธรรม เป็นการโฆษณาเกินจริง และมีข้อยกเว้นมาก หากมีปัญหาที่เรียกร้อง เอาเงินประกันค่อนข้างยาก จึงมีข้อเสนอว่า ระบบประกันภัยต้องมีเงื่อนไขที่ชัดเจนและสร้างความเข้าใจให้กับ ผู้เอาประกันอย่างตรงไปตรงมา ไม่โฆษณาเกินจริง สำหรับชาวบ้านที่ประสบภัยพิบัติทางอ้อม อาศัยอยู่ในพื้นที่ สูงคลื่นพัดมาไม่ถึงนั้น มักให้ข้อมูลว่าตนเองอยู่ในที่ปลอดภัยแล้ว ไม่ต้องเตรียมตัวอะไรมาก แต่หากเกิดภัย พิบัติอื่นๆ ที่ไม่ใช่สึนามิ เช่น แผ่นดินไหวก็เตรียมใจไว้เช่นกันว่าอะไรจะเกิดก็ต้องยอมรับสภาพ

สำหรับการช่วยเหลือและดูแลกันระหว่างเพื่อนบ้านในช่วงการเกิดสึนามินั้น ชาวบ้านให้ข้อมูลว่า ช่วง นั้นไม่มีใครสนใจใคร ไม่มีใครช่วยใครเลยเพราะต่างคนต่างขวัญเสียทั้งนั้น ภายหลังสึนามิในชุมชน จึงมีการ จัดทำแผนรับมือภัยพิบัติขึ้น ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าการซ้อมหนีภัยนั้น ควรมีการซ้อมพร้อมๆ กันทุกหมู่บ้าน ทุก จังหวัดเพื่อให้เกิดความตระหนักและเตรียมความพร้อมไปในตัว ปัจจุบันในชุมชนมีสัญญาณเตือนภัย และ เจ้าหน้าที่ อพพร.ทำงานได้ดีมาก มีแผนการซ้อมหนีภัย เส้นทางหลบหนีสู่ที่ปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุ และ ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการซ้อมหนีภัย แต่ก็ยังไม่มั่นใจในสัญญาณเตือนภัยว่าจะเตือนให้ผู้คนหนีได้หรือไม่

ทุกคนจึงต้องช่วยตัวเอง ระวังตัวเองให้มากที่สุด เวลาว่ามีแผ่นดินไหว เห็นข่าวต่างๆ ก็ต้องเตรียมตัว เตรียมความพร้อมและตรวจสอบข่าวให้แน่นอนก่อน ซึ่งปัจจุบันมีโทรศัพท์มือถือที่โทรศัพท์สอบถามได้ แต่อย่างไรก็ตาม คนบ้านน้ำเค็มก็ยังตกอยู่ในความวิตกกังวลต่อภัยพิบัติต่างๆ อยู่มาก เช่น ถ้าฝนตกมีลมพายุพัดแรง ก็กลัวกันมาก และพยายามออกมาจากบ้านน้ำเค็มโดยไปพักอยู่อบต.หรือวัดซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยก่อน ดังนั้นชาวบ้านเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำงานรับมือและบรรเทาภัยพิบัติก็คือ ข่าวสารที่ถูกต้องและการติดต่อถึงกันตลอด

ในส่วนของการปลูกป่าเพื่อเป็นแนวกันคลื่นสึนามินั้น พบว่าในชุมชนมีการไปรับจ้างปลูกป่าชายเลนช่วงหลังสึนามิอยู่ประมาณ 1-2 ปี ทั้งนี้กล้าไม้และต้นไม้ที่นำมาปลูกนั้น ทางราชการจัดสรรให้ผ่านกลุ่มอพพร. และชุมชนก็ร่วมมือปลูกกันเองในวันสำคัญต่างๆ มีเด็กนักเรียนมาช่วยด้วย หากใครว่างก็ไปช่วยกัน นอกจากนี้ก็มีการจัดงานรำลึกสึนามิทุกปี โดยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และอบต.ได้จัดสรรงบประมาณจัดงานมาให้ ในแต่ละปีชาวบ้านทั้งจากบ้านน้ำเค็ม และจากชุมชนอื่นๆ ที่เป็นภาคีเครือข่ายกันก็จะมาร่วมด้วย ได้แก่ บ้านไอทีวี บ้านพรุเตียวก็จะมาช่วยกันจัดงาน มีมูลนิธิต่างๆ มาร่วมงานกันตลอด

สำหรับกลวิธีในการบรรเทาภัยพิบัติที่ทำในระดับกลุ่มอาชีพนั้นยังไม่มี ที่ผ่านมามีการดำเนินงานต่างๆ เป็นแบบของแต่ละครัวเรือนเอง เช่นผู้เลี้ยงหมูก็จะพยายามดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมให้สะอาด เลี้ยงในพื้นที่ห่างไกลจากบ้านคน ไม่อยากให้รบกวนชาวบ้านเรื่องกลิ่นและน้ำเสีย มีการใช้บ่อบำบัด นำฮีเอ็มหรือกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพในการปรับโครงสร้างดินให้มีคุณภาพดินดีขึ้นมาใช้ นำขี้หมูมาตากแดดเพื่อทำปุ๋ยคอกได้ และบางรายที่เคยเลี้ยงจำนวนมากในช่วงก่อนสึนามิ ก็ลดจำนวนลงเพราะในช่วงหลังมีคนตั้งบ้านเรือนในซอยที่เลี้ยงหมูมากขึ้นๆ ทำให้กลิ่นไปรบกวนเพื่อนบ้าน สำหรับภาวะเปียบต่างๆ และการวางผังชุมชนในการจัดพื้นที่เลี้ยงหมูนั้นยังไม่ได้จัดทำขึ้น เพราะปัจจุบันเกษตรกรผู้เลี้ยงหมูลดลงไปมาก เดิมเคยมีการตั้งกลุ่มปศุสัตว์ ผู้เลี้ยงหมู ไก่ เป็ด แพะ มาก่อนสึนามิ เมื่อปี 2543 จุดประสงค์ของการตั้งกลุ่มเพื่อให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนเงินประกอบอาชีพและคุ้มครองเกษตรกรผู้เลี้ยงหมู มีสมาชิกถึง 300 คน แต่ทำไม่ได้ตามที่ตั้งเป้าไว้ทุกคนไม่ได้ร่วมมือกันอย่างจริงจัง และรัฐก็ไม่ได้มาช่วยอะไรเลย ภายหลังเหตุการณ์สึนามิ ก็ไม่มีสมาชิกร่วมประชุมและสมาชิกก็ลดลงไปมากเหลือไม่กี่ราย มีเพียงประธาน รองประธานและเลขานุการอยู่

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ประกอบการประมง เคยมีการจัดทำโครงการขอให้ปศุสัตว์ให้ความรู้เรื่องต่างๆ ให้ แต่ปัจจุบันไม่มีกลุ่มแล้ว ไม่มีคนดำเนินงานต่อ เพราะทุกเดือนๆ ต้องมีการรายงานให้กลุ่มรับทราบ ในส่วนของกลุ่มผู้ปลูกผักนั้น ได้ให้ข้อมูลว่าไม่ได้รวมกลุ่มกันทำอะไร ต่างคนต่างทำงานของตนเอง และมองเรื่องการรวมตัวรวมกลุ่มอาชีพนั้นก็เป็นที่ดี แต่ก็เห็นว่าต้องร่วมมือกันทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีข้อมูลเพิ่มเติมว่าที่บ้านไอทีวี ได้มีโครงการนำร่องรวมกลุ่มผู้ปลูกผักขายจำนวน 4 คน โดยมีหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนงบประมาณให้ และให้ใช้พื้นที่ของอบต.เป็นพื้นที่ปลูกผักดังกล่าว ซึ่งก็มองว่าดี เพราะหลายครัวเรือนต้องเปลี่ยนอาชีพจากค้าขาย ธุรกิจบ้านเช่า มาทำสวนเป็นหลักและปลูกผักขาย อีกทั้งย้ายที่ตั้งบ้านใหม่ให้พ้นจากภัยสึนามิ บางคนสะท้อนว่า หากมีเงินจะซื้อที่ดินทำกินใหม่ในพื้นที่ที่ปลอดภัยจากสึนามิ โดยอาจไปอยู่จังหวัดอื่นๆ เลย และบางครัวเรือนมีการปรับตัวทางเศรษฐกิจ โดยการหางานเสริมไปเรื่อยๆ หาของหรือสินค้าอื่นๆ มาขายในร้าน เช่น กะปิ ขนมห เป็นต้น และพยายามส่งสินค้าในร้านไปยังที่อื่นๆ ด้วย เช่น ที่บึงซี และโลตัส

สำหรับการรวมกลุ่มชาวสวนด้วยกันนั้น ปัจจุบันชาวสวนยังรวมกลุ่มกันไม่ได้ เพราะต่างคนต่างมีสวนและงานของตนเองอย่างมากมาย ไม่มีเวลามารวมกลุ่ม เป็นสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ หากมีการรวมกลุ่มกันก็เป็นสิ่งดีแต่ที่สำคัญคือไม่มีคนเริ่มต้น ถ้ามีผู้นำและมีคนสนับสนุน มีการร่วมกันทำงาน มีการรองรับ มีการทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องนั้น เป็นสิ่งดีว่าการมารองรับความช่วยเหลือจากรัฐฝ่ายเดียว

6.3.2 เขาหลัก

ในพื้นที่เขาหลักนั้น คณะวิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่ตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือทำสวน ผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และผู้ประกอบการธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาทิ เจ้าของ/พนักงาน (โรงแรม, ร้านอาหาร, ธุรกิจการท่องเที่ยว, ธุรกิจให้เช่ายานพาหนะ)

ผู้ประกอบการในพื้นที่เขาหลักส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นไม่ใช่ธุรกิจของชาวต่างชาติ เจ้าของธุรกิจนำที่ดินมาแปลงเป็นทรัพย์สิน มีการกู้เงินด้วยตนเองเพื่อมาลงทุนทำธุรกิจโรงแรม ไม่ได้มีระบบที่กว้างขวางมากนัก จึงอยากให้ภาครัฐมาช่วยสนับสนุนให้มากกว่านี้ และในส่วนของคนในท้องถิ่น ก็มีการทำอาชีพที่หลากหลาย ทำท่องเที่ยวหน้าแล้งและทำสวนหน้ามรสุม ทำให้ผู้ประกอบการในพื้นที่เขาหลักค่อนข้างมีความมั่นคงในชีวิต

ผลกระทบจากสึนามิในพื้นที่เขาหลักนั้น หลายคนมองว่าในช่วงแรกอาจทำให้สัตว์ทะเลลดน้อยลงไปบ้าง แต่เมื่อเวลาผ่านไป ประมาณ 2 ปี ธรรมชาติก็กลับคืนมาเหมือนเดิม แต่ปัญหาที่พบในพื้นที่เขาหลักขณะนี้คือเรื่องของสภาพอากาศ ฝนตกหนักมากและตกต่อเนื่องเป็นเดือนในช่วงหลังสึนามิที่ผ่านมา และมีปัญหาความชื้นที่ทำให้ผ้าในโรงแรม รีสอร์ทเกิดความอับชื้นและเชื้อราได้ แม้ว่าสึนามิทำให้ทะเลสวยและมีน้ำใสขึ้น แต่ก็พบว่าหน้าหาดเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อยากให้ภาครัฐมีการปรับปรุงภูมิทัศน์อย่างเร่งด่วน เนื่องจากโดยทั่วไปในฤดูฝนพื้นที่เขาหลักนั้น คลื่นทะเลจะแรงกว่าปกติและจะพัดเอาทรายขึ้นมามาก แต่พอหน้าแล้งก็ปกติเพราะทรายจะกลับคืนสู่สภาพเดิม ในส่วนของปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งนั้นก็มียู่เช่นกัน เพราะคลื่นจะตีขึ้นมาแรง จึงพบว่าตามบริเวณชายหาดของโรงแรมจะทำเป็นเนินมีเขื่อนกันอยู่ที่ดินของโรงแรม เพื่อไม่ให้น้ำกัดเซาะพื้นที่หน้าหาดของโรงแรม และเชื่อว่าการมีเขื่อนสามารถบรรเทาปัญหาสึนามิได้อีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ทั้งผู้ประกอบการอาชีพประมงพื้นบ้านและผู้ประกอบการธุรกิจต่างมองว่าปัญหาจากภัยธรรมชาติไม่รุนแรงเท่าภัยของมนุษย์ คือ การเมืองในประเทศ เพราะในส่วนผลกระทบจากสึนามิต่อการท่องเที่ยวในช่วง 1-2 ปี แรกนั้นกระทบอย่างหนัก แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็กลับคืนมาเหมือนเดิม แต่ในช่วง 2-3 ปีหลัง นี้เหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองส่งผลกระทบมากต่อธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งเขาหลักและพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ด้วย

ความช่วยเหลือในพื้นที่เขาหลักในช่วงแรก คือ การมอบสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิตและการชดเชยนั้นจะมุ่งในส่วนของชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่มากกว่า เพราะในส่วนของผู้ประกอบการธุรกิจส่วนใหญ่บอกว่ามีศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ แต่ผู้ประกอบการธุรกิจก็จะช่วยติดตามทางเอกสารต่างๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิในการได้รับค่าชดเชยความเสียหายให้กับพนักงาน/ลูกจ้างที่ได้รับความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน และในส่วนของชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่ได้สะท้อนว่าสถานะทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมีผลต่อความช่วยเหลือมาก เพราะรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความช่วยเหลือที่เท่าเทียมกันเลย ทุกอย่างอยู่ที่เส้นสายและการมีพรรคพวกที่เป็นคนจัดสรรของบริจาค

ผลกระทบจากสึนามิ

จิตใจ

ผลกระทบจากสึนามิทำให้หลายครัวเรือนบ้านเรือนพังทั้งหลัง สามิ ภรรยา ญาติพี่น้องเสียชีวิต ช่วงเหตุการณ์วันนั้นทำให้ชาวบ้านหลายคนที่ยายของอยู่ริมทะเล รวมถึงชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างหรือพนักงานของโรงแรมหรือรีสอร์ทชายทะเลจะถูกคลื่นสึนามิอย่างเต็มที่ และอุปกรณ์ทำมาหากิน อุปกรณ์ประมงถูกพัดพาไปหมด ส่วนคนที่กำลังออกเรืออยู่กลางทะเลจะรอดชีวิต ชาวบ้านซึ่งออกเรืออยู่กลางทะเล ณ ขณะนั้น ได้เล่าว่า

“ก็มีความกลัวอยู่บ้างแต่ก็กล้าออกเรือ สำหรับคำว่าสึนามิและความรู้เรื่องภัยสึนามินั้น เคยได้ยินคำว่าสึนามิ อยู่เหมือนกัน จากที่มีดร.คนหนึ่งเขาประกาศเตือนว่าจะมีสึนามิ แต่ด้วยประสบการณ์ที่ไม่เคยเห็น ก็ไม่รู้รู้สึก กลัวแต่อย่างใด แต่พอได้พบเจอด้วยตัวเองก็รู้สึกกลัวมากโดยเฉพาะในช่วงปีแรก ในวันที่เกิดเหตุ สึนามินั้น ได้สังเกตเห็นว่าน้ำลดลงเร็วมาก เห็นปลาหัวโทงอยู่ใหญ่ๆในทะเลที่กระโดดไปมา เห็นปะการังโผล่เยอะมาก ในใจคิดว่าจะมีคลื่นไหลย้อนกลับมาที่ฝั่ง แต่ก็ไม่ได้คิดว่าจะเป็นคลื่นใหญ่ขนาดทำลายบ้านได้” และบางคนถูก คลื่นสึนามิพัดพาไปทำให้เสื้อผ้าหลุดไปหมด หากก็ยังรอดชีวิต ช่วงแรกๆ คนแหลมปะการัง ได้อพยพไปอยู่ที่ อนามัยและบนเขา ประมาณ 7 วัน ช่วงแรกผู้ประสบภัยสึนามิรู้สึกกลัวไปหมด ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า “เพียง แค่เห็นเมฆขาวก็ยิ่งกลัวคิดว่าเป็นคลื่นยักษ์กำลังจะพัดมา” ชาวบ้านบอกว่า หลายครอบครัวได้อพยพไปอยู่ บ้านพักชั่วคราวที่ทุ่งขมิ้น ซึ่งเป็นบ้านที่สร้างให้พักอาศัยชั่วคราว ไม้ตีมาก อาศัยอยู่ประมาณ 8 เดือน ต่อมาก็ มาอยู่บ้านพักถาวรที่ชุมชนซอยต้นเหลือง โดยย้ายเข้ามาอยู่เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2548 เป็นบ้านปูน มีบ้าน ทั้งหมด 46 หลัง ซึ่งที่อยู่อาศัยปัจจุบันนี้คิดว่าน่าจะปลอดภัย ส่วนในด้านจิตใจก็มีความกลัวอยู่บ้างในช่วงแรก แต่ตอนนี้มองว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ทำได้ เพราะสามารถออกทะเลประกอบอาชีพประมงกัน

อาชีพ

ผลกระทบจากสึนามิทำให้หลายครอบครัวสูญเสียทรัพย์สินหลายอย่างไปและส่งผลกระทบต่อรายได้ เช่น ก่อนสึนามิมิเรือประมง 2 ลำ แต่ในปัจจุบันเหลือเพียง 1 ลำ หรือ ก่อนสึนามิชาวประมงแหลมปะการังจะ ทำลอบปลาหมึกเป็นหลัก รายได้อยู่ที่ประมาณ 30,000 บาทต่อเดือน แต่ปรากฏว่าช่วงหลังสึนามิเป็นเวลาปี กว่าที่จะกลับไปประกอบอาชีพได้ดังเดิม และรายได้ลดลงเหลือประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน เพราะว่ามี สัตว์ น้ำลดลง บางครอบครัว แม้ว่าจะได้รับบริจาคเรือ พร้อมเครื่องยนต์ และอุปกรณ์การทำประมง แต่เนื่องใน ปัจจุบัน สมาชิกได้สูญเสียไปในเหตุการณ์สึนามิทำให้มีเพียงลำพังคนเดียวในการออกทะเล กลายเป็นข้อจำกัด ในการประกอบอาชีพประมง และจากที่เคยมีรายได้หลายทางจากสมาชิกในครอบครัวที่อาจทำงานในโรงแรม หรือรีสอร์ทแต่ได้เสียชีวิตไปจึงไม่มีคนในครอบครัวช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ บางรายสึนามิ ส่งผลกระทบต่อให้ไม่ได้ประกอบอาชีพประมงนานประมาณเกือบ 2 ปี บางคนก็ทำงานโรงแรมเป็นแม่บ้านในแถบ เขาหลัก ผู้ชายบางคนก็ทำสวน แต่ส่วนใหญ่ก็จะประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับประมงและโรงแรม

ในส่วนของการปรับเปลี่ยนอาชีพนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่หากประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านก็ยัง ประกอบอาชีพประมงอยู่เช่นเดิม เพราะชาวประมงรักอิสระ การทำอาชีพนี้ชาวบ้านมองว่า ทำให้เป็นนาย ตัวเองได้มากกว่าไปเป็นลูกจ้างตามโรงแรมรีสอร์ท แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า คนที่ทำอาชีพประมงได้เปลี่ยน อาชีพ ไปเป็นกูกหรือผู้ประกอบการที่โรงแรมก็มี บางคนก็ทำอาชีพเสริม เช่น พนักงานรักษาความปลอดภัย บางคนก็ให้ลูกชายออกเรือแทนแล้วตัวเองเป็นเพียงคนส่งลอบอยู่บนฝั่ง บางครอบครัวสมาชิกในบ้านก็ทำ อาชีพที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากได้ย้ายมาอยู่บ้านถาวรหลังสึนามิ ซึ่งบ้านและทะเลอยู่ห่างกันกว่าเดิม ทำให้มีค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการทำประมงที่สูงขึ้น มีค่าน้ำมันในการ ขนส่งลอบใส่รถพ่วงเพื่อขับไปยังทะเล หลายคนตกอยู่ในความกังวล กลัวว่าเรือจะถูกขโมยเพราะไม่มีคนเฝ้า เพราะหน้าหาดไม่มีคนอยู่ ไม่มีคนดูแลเหมือนในช่วงก่อนสึนามิที่ชาวประมงส่วนใหญ่สร้างเพิงพักอาศัยอยู่ที่ หน้าหาดเพื่อคอยดูเรือของตนและเพื่อนบ้านได้ หลายคนจึงอยากกลับมาอยู่ที่หน้าหาด แต่บางคนก็ยังมี ความรู้สึกหวงความปลอดภัยและกลัวคลื่นสึนามิอยู่ จึงไม่กล้าย้ายออกมาประกอบกับหลังสึนามิมิปัญหาเรื่อง การสร้างเพิงพักอาศัยและการจัดระเบียบหน้าหาด ทำให้ชาวประมงไม่มีสิทธิ์สร้างเพิงพักอาศัยในที่เดิมอีก ต่อไป

อาชีพอื่นๆ ที่มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมในท้องถิ่น ได้แก่ อาชีพหัตถกรรม เกษตร ประมง ชาวบ้านมองว่า การดำเนินกิจกรรมก็ทำเพียงแค่มอบรมให้ความรู้ ไม่มีการสานต่อหลังการอบรมให้เป็นรูปธรรม ไม่มีตลาดรองรับ ไม่สามารถทำให้กลุ่มเข้มแข็ง เพราะขาดความรู้พื้นฐาน และขึ้นอยู่กับคนที่ไปเข้าอบรมด้วยว่าจะสานต่อหรือไม่ และการดูแลขององค์กรที่เข้ามาไม่ต่อเนื่อง หากดูแลอย่างต่อเนื่องก็คงทำได้ เหมือนอย่างกรณีที่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ก็มีคนไปส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านประมง เกษตร และสามารถตั้งกลุ่มได้ ขณะที่เขาหลักไม่สามารถทำได้ ทั้งๆที่พื้นฐานด้านอาชีพ ความรู้ใกล้เคียงกัน

ในส่วนของการวางแผนทำมาหากินและชีวิตของชาวบ้านตำบลคึกคัก พื้นที่เขาลักษณ์ั้น เห็นว่าทุกวันนี้มีชาวบ้านส่วนน้อยที่วางแผนชีวิต ทุกคนอยู่แบบหากินไปวันๆ อดต.คึกคักเคยมีการประชุมเพื่อการวางแผนชีวิตให้ดำเนินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรินหลวง แต่ก็พบว่าชาวบ้านไม่ค่อยทำตาม มีการหากินไปวันๆ หลายคนคิดว่าพื้นที่แถบคึกคักนี้มีความสมบูรณ์ คงไม่มีปัญหา ไม่ต้องเตรียมพร้อมและวางแผนในอนาคตสักเท่าไร และพบว่า คนทำประมงไม่ยอมให้ลูกทำประมงต่อเพราะเห็นว่าทำประมงแล้วไม่มีเงินเก็บ ทุกอย่างอยู่ที่โชคชะตา เป็นการทำงานที่ไม่มีแก่นนอนของชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม หลายคนมองในอีกแง่มุมหนึ่งว่า งานประมงนี้ก็ทำให้มีอาหารทะเลสดๆ กินทุกวัน หาได้เองไม่ต้องซื้อ หากหลายคนคิดเช่นนี้และดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกินก็จะมีชีวิตอยู่ได้เช่นกัน

ชุมชน

ผลกระทบต่อชุมชนภายหลังสิ้นปีนั้น พบว่ามีส่วนดี คือชาวประมงได้รวมกลุ่มกันทำกองทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ มีมูลนิธิริษัทไทยและหน่วยงานจากต่างประเทศมาสนับสนุนทุนประกอบอาชีพประมงให้ชาวบ้าน การรวมกลุ่มตรังนี้เป็นสิ่งดี เป็นการช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้มาก นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครประมง ซึ่งเป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านกับอำเภอด้วย ในเดือนหนึ่งๆ อาสาสมัครประมงจะมาชี้แจงกิจกรรมที่จะดำเนินการและผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การวางแผนการเลี้ยง การทำไฟเว็บ การขุดคลองให้เรือวิ่งได้คล่องตัว การทำทุนปะการัง และจะไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดด้วย

ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อความเป็นชุมชนและเป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูความเป็นชุมชนหลังสิ้นปีจากมุมมองของชาวบ้าน คือ ความช่วยเหลือและการฟื้นฟูที่ได้รับนี้มีกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนกันมาก ทำให้คนได้รับความช่วยเหลือไม่ทั่วถึง คนเดือดร้อนจริงๆ ไม่ได้รับของ คนที่ได้รับความช่วยเหลือแล้วก็ได้อีก ซึ่งปัญหาตรงนี้อาจเกิดจากผู้นำในท้องถิ่นไม่มีระบบการจัดการ มีมูลนิธิมาากเกินโดยไม่ประสานงานกัน และเห็นว่าการให้ที่เกินความจำเป็นจนชาวบ้านฟุ่มเฟือยใช้จ่ายล้มตัวก็เป็นปัญหาตามมาอีกมาก เพราะทำให้ชาวบ้านติดและรอรับแต่ความช่วยเหลือจนไม่พึ่งตนเอง นอกจากนี้ชาวบ้านมองว่า อดต.และผู้นำท้องถิ่นก็มีปัญหาในตัวเองอยู่มาก เพราะไม่ได้สร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้าน ปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ใจ รู้ทุกอย่างและประสบการณ์ได้เสริมให้ชาวบ้านเข้มแข็ง ฉะนั้นมองว่าการทำอะไร การช่วยเหลือฟื้นฟูต่างๆ ต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิด รับรู้และต้องมีความโปร่งใสเป็นสำคัญ

ครอบครัว/ธุรกิจ

ชาวบ้านสะท้อนถึงผลกระทบต่อความเป็นครอบครัวของชาวประมงพื้นบ้านเขาหลักว่าน้อย เนื่องจากชุมชนมีจำนวนครัวเรือนไม่มาก ดังนั้นเมื่อจำเป็นต้องย้ายไปอยู่อาศัยในบ้านพักถาวรหลังสิ้นปีนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนเดียวกันเหมือนเดิม ต่างจากชุมชนบ้านน้ำเค็มที่มีขนาดและจำนวนครัวเรือนจำนวนมากทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นครอบครัวมากกว่า และในอีกมุมหนึ่งพื้นที่เขาลักษณ์ีธุรกิจการท่องเที่ยวจำนวนมากที่เปรียบเสมือนเป็นหน่วยครอบครัวหนึ่งของชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบมากกว่า

ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ

หลังสึนามิพื้นที่แถบเขาหลักมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศไปอย่างมาก ชาวบ้านได้บอกเล่าว่า สภาพอากาศที่พบหลังสึนามิ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เมื่อก่อนจะรู้ได้ว่าฤดูฝนจะเป็นเดือนไหนสามารถคาดเดาและวางแผนเรื่องการออกเรือได้ แต่ปัจจุบันคาดเดาไม่ได้เลย สมัยก่อนหากลมพายุเข้า เรือจะออกไปไม่ได้ แต่ปัจจุบันคลื่นลมในทะเลมาเร็วไปเร็ว สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงเร็วมากและสังเกตพบว่ากลุ่มดาวลูกไก่ขึ้นช้ากว่าอดีต และการเปลี่ยนแปลงอีกมากมายได้แก่ ที่ดินชายหาดมีพื้นที่ลดลง มีน้ำกัดเซาะชายฝั่งมากผิดปกติ และพบว่า หลังเกิดสึนามิในช่วงแรกๆ ปะการังลูกใหญ่ๆ ถูกคลื่นสึนามิพัดมาเต็มหน้าหาด ชาวบ้านได้ช่วยกันเอาปะการังที่ยังไม่ตายหลังขึ้นมาบนฝั่งเพียง 1-2 วัน กลับลงไป เพราะชาวบ้านเห็นความสำคัญของปะการังเหล่านี้ ชาวบ้านรายหนึ่งเล่าว่า “ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศปะการังก็คือความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำที่เราต้องพึ่งพาธรรมชาติเหล่านี้ในการประกอบอาชีพ” ผลจากแนวปะการังที่ถูกทำลายไปได้ส่งผลกระทบต่อ การวางลอบของชาวประมงพื้นบ้าน เพราะตามธรรมชาติแนวปะการังจะเป็นตัวกั้นไม่ให้เรืออวนมาลากลอบไป ส่วนระบบนิเวศหญ้าทะเลยังมีอยู่ ซึ่งก่อนสึนามิบริเวณที่มีหญ้าทะเลจะเป็นตัวชี้วัดที่ดีของแนวปะการังที่สมบูรณ์ ทำให้เป็นแหล่งดำน้ำ ชาวประมงหลายคนเคยพานักท่องเที่ยวไปดำน้ำบริเวณนี้

สภาพป่าโกงกางบริเวณแหลมปะการังได้ตายไปมากมายเช่นกัน ซึ่งพื้นที่ป่าโกงกางนี้มีความสำคัญต่อระบบนิเวศปะการังบริเวณนี้มาก เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ และยังเป็นประโยชน์ในการเป็นพื้นที่ทำมาหากินแบบยังชีพของคนในชุมชนแถบนี้ด้วย เป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวจะมาเดินเล่นชมทัศนียภาพบ้าง และยังเป็นพื้นที่ทำมาหากินค้าขายอาหารของชาวบ้านให้กับนักท่องเที่ยวบ้าง ความยาวของป่าโกงกางบริเวณแหลมปะการังจะเป็นแถบยาวขนานเลียบชายฝั่งประมาณ 10 กิโลเมตร สภาพที่ปรากฏในตอนนี้เป็นหย่อมๆ การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโกงกางในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือกิจกรรมที่เคยมีอยู่ได้หายไป เพราะตอนนี้องค์การบริหารส่วนตำบลไม่อนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปประกอบกิจกรรมบริเวณชายหาดแล้ว โดยให้เหตุผลว่า พื้นที่บริเวณชายหาดเป็นพื้นที่สาธารณะที่ควรเป็นการใช้ประโยชน์เพื่อส่วนรวมไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งดังที่เคยปรากฏก่อนสึนามิ

ในส่วนของสัตว์ทะเลนั้น ชาวประมงบอกว่าไม่มีปัญหา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงของจำนวนสัตว์ที่ทำได้ก่อนและหลังสึนามิ แต่สิ่งที่สังเกตพบคือ หากมีน้ำเสียหรือของสกปรกลงทะเล เช่น เศษไม้ คราบน้ำมัน จะทำให้สัตว์ทะเลหายากขึ้น

ไม่เพียงผลกระทบจากสึนามิเท่านั้น ปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าการท่องเที่ยวเข้ามาในแหลมปะการังประมาณ ปี 2540 ธุรกิจโรงแรมรีสอร์ทเริ่มขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆจนถึงปัจจุบัน และปัญหาที่พบคือกลุ่มนายทุนบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ป่าสงวนและที่สาธารณะ นำทรายมาถมที่ป่าชายเลนซึ่งเคยเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้านเพื่อนำมาสร้างโรงแรม และชาวบ้านได้สร้างเพิงพักอาศัยตามหน้าหาดแต่กลับถูกกลุ่มโรงแรมไล่ที่ทิ้งๆ ชาวบ้านบอกว่าตนเองอาศัยมาก่อน จึงไม่รู้เลยว่าใครบุกรุกกันแน่

ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศที่ถูกทำลายทั้งจากสึนามิและการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อทางอ้อมต่อกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว เขาหลักที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศเป็นหลัก แม้ว่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายหายไปค่อยๆกลับคืนมาสู่สภาพปกติ แต่พื้นที่บริเวณแหลมปะการังส่วนที่หายไปนั้นยังไม่กลับมา สภาพพื้นที่ทั่วไปของทะเลเป็นแอ่งมากขึ้น ส่วนระบบนิเวศบางจุด น้ำมีลักษณะเป็นสนิมมากขึ้นเพราะชั้นดินด้านล่างเป็นหินครก ตรงทางน้ำเดินจะมีสนิมที่เกิดจากการทับถมดินของชาวบ้านและโรงแรม เช่น บริเวณบ้านเขาหลักกับลาภูน้ำ จะมีทางน้ำผ่าน เจ้าหน้าที่การประปามาขุดและตั้งแท่งค้ำน้ำ

นอกจากนี้ปัญหาเรื่องที่ดินก็ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของการท่องเที่ยว เช่น ถนนสาธารณะบริเวณแหลมปะการังหายไปเมื่อโรงแรมมาตั้ง เกิดการฟ้องร้องและร้องเรียนแล้ว แต่เมื่อไปถึงอำเภอชาวบ้านไม่มีโฉนด เรื่องเลยเงียบไป ส่วนที่ดินหมู่ 3 ซึ่งเป็นที่สงวนสำหรับชาวบ้าน ทุ่งเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ 80 ไร่เหลือ 10 กว่าไร่ ส่วนหมู่ 4 พื้นที่ 80 กว่าไร่ ไม่เหลือที่สงวนเลย

คลองในบริเวณนี้เป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรน้ำหลังสึนามิ หากไม่ใช่จากการกระทำของสึนามิโดยตรง นั่นคือ ก่อนสึนามิมีคลองที่มีสภาพดีมาก หากภายหลังสึนามิได้มีการถมคลองเนื่องจากบริเวณหน้าพื้นที่ติดคลองนั้นมีเรือลอยมาติดอยู่ในช่วงสึนามิ จึงมีหน่วยงานเข้ามาถมที่เพื่อให้คนไปดูเรือ ทำให้คลองตันเขิน และเมื่อทางหน่วยงานท้องถิ่นมีการทำท่อระบายน้ำ ทำให้ขยะต่างๆ ของเศษซากที่มาจากสึนามิ เศษไม้ ดิน โคลนทับถมจนแน่นหนาไม่มีใครเข้ามาขุดลอก คูน้ำไม่มีฝาท่อ ชาวบ้านต้องช่วยกันทำเอง อบต.ไม่ได้เข้ามาดูแล แต่ถึงแม้จะมาขุดลอกก็อาจจะแก้ปัญหาได้บ้างแต่คงไม่มาก เพราะดินโคลนจากเขาจะไหลลงมาเวลาฝนตก และในพื้นที่หมู่ 2-7 ซึ่งใช้น้ำประปาที่ผลิตจากแหล่งน้ำดิบขุมเหมือง แต่ในปัจจุบันขุมที่ได้รับการดูแลมีแค่ 2 ขุมคือ ในหมู่ 3 และหมู่ 4 ซึ่งมีจำนวนและปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ทั้งนี้ชาวบ้านมองว่าถ้ามีการปรับปรุงเหมืองและน้ำให้อยู่ในสภาพดีก็สามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่านี้ และปัจจุบันในช่วงหลังสึนามิมีกลุ่มนายทุนเข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ขุมเหมืองที่หมดสัมปทานจะมีคนเข้ามาครอบครอง

ในปัจจุบันยังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จากนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น บริเวณวัดคึกคักหน้าหาดนางทอง โรงแรมมีการบุกรุกพื้นที่ อบต.ไถพื้นที่ทำสถานบันเทิงประเภทบาร์ให้เช่าหน้าหาด พื้นที่สาธารณะถูกนายทุนบุกรุกพยายามเอาเป็นพื้นที่ของตนเอง โดยทั่วไปพื้นที่หน้าหาด หน่วยงาน อบต.เป็นคนดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย กฎกติกาต่างๆ เช่น ดูแลไม่ให้มีการจัดฟูลมูนปาร์ตี้ แต่ตอนนี้จะมีการก่อสร้างขานติกำดับ ชาวบ้านมองว่าต่อไปเขาหลักคงเป็นแบบสมุย เพราะมีคนภายนอกเข้ามาเช่าพื้นที่หน้าหาดมากขึ้น โดยมักอ้างว่ารู้จักกับเจ้าหน้าที่ใน อบต. บางพื้นที่หน้าหาดมีการสร้างเป็นเพิงพักอาศัยอยู่

นอกจากผลกระทบด้านลบแล้ว สึนามิยังส่งผลกระทบด้านบวกต่อกิจกรรมอนุรักษ์พื้นที่เขาหลักคือ ในช่วงที่ผ่านมาพื้นที่ประมงในแถบนี้ไม่มีกฎการปิดอ่าวหรือระเบียบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่อย่างใด หากหลังเกิดสึนามิ ชาวบ้านเห็นว่าสิ่งที่ชาวประมงพื้นบ้านอย่างพวกเขาทำอยู่ทุกวันนี้ก็เป็นวิถีที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ เพราะการเอาลอบหมึกไปลงในทะเลหากผู้ฟังไปก็ถือเป็นที่เพาะพันธุ์ปลา เป็นที่อยู่อาศัยของปลาได้อีกทางหนึ่ง ในส่วนของการจัดการตนเองและจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นคนในชุมชนมีการช่วยเหลือกันดีขึ้น ที่ผ่านมาก็มีการประชุมหมู่บ้านทุกเดือน มีการตั้งกลุ่มประมง กลุ่มกองทุนหมุนเวียน มีกิจกรรมปลูกป่าชายหาด ปลูกต้นสน ปลูกป่าชายเลนในวันสำคัญของไทย เช่น วันพ่อ วันแม่ วันปิยะมหาราช โดยการสนับสนุนพันธุ์ต้นไม้จากหน่วยงานของรัฐ - อุทยานแห่งชาติเขาลำปี- ห้วยเหมือง และในชุมชนก็มีการปลูกกระถินณรงค์ด้วย โดยผู้นำชุมชนทำโครงการเสนอไป

เกิดพิบัติภัยอื่นๆ

สำหรับภัยพิบัติอื่นๆ เช่น แผ่นดินถล่ม ดินถล่มนั้น ผู้ร่วมสนทนาเห็นวารีสอร์ทส่วนใหญ่แถบเขาหลักไม่สูงมากจึงไม่ห่วงเรื่องผลกระทบจากแผ่นดินไหวมากนัก หากสิ่งที่คณะวิจัยเห็นว่าควรมีการวางแผน รวมทั้งการศึกษาป้องกันอย่างเร่งด่วน คือ ความแรงของคลื่นหน้าหาดหลังสึนามิที่กัดเซาะชายฝั่งหน้าหาด มากขึ้น หน้าหาดบางหาดไม่สมควรเล่นน้ำ และยังไม่มีป้ายเตือนนักท่องเที่ยว แต่ส่วนใหญ่คนไทยจะเล่นน้ำกันตั้งๆ ปัญหานี้ทำให้หลายโรงแรมสร้างแนวกันคลื่นหน้าหาดของโรงแรม แม้โรงแรมส่วนใหญ่ไม่ยอมให้เสียทัศนียภาพ แต่ชาวบ้านและผู้ประกอบการส่วนใหญ่มองว่าเป็นผลด้านบวกมากกว่าถ้าทำแนวกันคลื่นได้ เพราะมองว่าเป็นหนทางที่ช่วยไม่ให้ชายฝั่งหน้าหาดถูกกัดเซาะ เนื่องจากโรงแรมถูกกินพื้นที่หน้าหาดเข้ามา

เรื่อยๆ ทำให้ต้องมีการขยายแนวเขตแนวกันคลื่นลงทะเลให้ได้ระยะไกลขึ้นกว่าเดิม และทางอบต.ต้องการให้ทุกโรงแรมทำเขื่อนกัน 3 เมตร แต่โรงแรมส่วนใหญ่ไม่ยอมทำ เพราะภายหลังทำเขื่อนของบางโรงแรมบริเวณหาด น้ำทะเลเริ่มเซาะ ทะเลเป็นแอ่งมากขึ้น หาดเล็กลง และผู้ประกอบการบางคนให้ข้อมูลว่า “เคยเห็นตัวอย่างจากอ่าวนาง อบต.ที่นั่นมีการสร้างเขื่อนที่สามารถต้านแรงน้ำ ลดความแรงของคลื่นได้ทำให้ไม่มีคนตาย หากหน้าหาดทุกที่ทำได้คงดี เพราะไม่ต้องมาแก้ปัญหาปลายเหตุ” และบางคนก็มองว่า “โครงสร้างแนวกันคลื่นมีหลายรูปแบบ หากเลือกรูปแบบที่สามารถเข้ากันได้กับธรรมชาติ จะช่วยลดแรงกระแทกน้ำได้เยอะ” ในมุมมองของคณะวิจัยเห็นว่าประเด็นปัญหานี้อาจไม่ใช่ภัยพิบัติที่รุนแรงในระยะสั้น แต่หากไม่มีการศึกษาถึงผลดีและผลเสียจากการสร้างเขื่อนกันคลื่นหน้าหาดอย่างจริงจัง อาจเป็นการสร้างภัยพิบัติทางอ้อมจากการวางแผนของมนุษย์ก็เป็นได้

ความช่วยเหลือ

หน่วยงานรัฐ

การช่วยเหลือฟื้นฟูจากรัฐ ในช่วงแรกมีอาหาร ฤกษ์ชีพเข้ามามอบให้ชาวบ้านและชุมชนเป็นจำนวนมาก ครอบครัวที่มีผู้เสียชีวิตจะได้ค่าทำศพจากรัฐ 20,000 บาท และรัฐให้ค่าชดเชยเรือเสียหายด้วย นอกจากนี้ก็มีหน่วยงานทหารมาช่วยสร้างบ้านพักให้ ต่อมารัฐก็ให้งบประมาณมาจัดตั้งกลุ่มอาชีพ แล้วมีกรมประมงมาซื้อเรืออวนให้

ในส่วนของความเชื่อมั่นต่อแผนรับมือภัยพิบัตินั้น ภาครัฐมีการกำหนดกฎระเบียบอาคารพื้นที่แถบชายทะเลอยู่เช่นกัน ทั้งในเรื่องความสูง ระยะห่างจากชายหาดและความแข็งแรงตามหลักวิศวกร การสร้างอาคารต้องมีสถาปนิก วิศวกรและนิติกรผู้รับผิดชอบ ไม่สามารถปลูกสร้างเองได้และบริเวณชายหาดจะมีการแบ่งโซนท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องกับโรงแรมด้วย หากสร้างโรงแรมเกิน 9 ห้อง ต้องมีระบบการบำบัด รวมถึงการนำน้ำมาใช้ด้วย ในมุมมองของผู้ประกอบการมองว่ากิจการของโรงแรมส่วนใหญ่ไม่น่าทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขาหลักนั้น มาจากกลุ่มร้านอาหารมากกว่า และมองว่าการวางผังชุมชน การจัดการเรื่องระบบระบายน้ำในพื้นที่ เขาหลักนี้มีปัญหามาก ดังกรณีที่โรงแรมเขาหลักบันนาริเกิดปัญหาน้ำท่วมอย่างรวดเร็วหลังฝนตกไม่นาน

รัฐมีระบบเตือนภัยและการจัดการเรื่องการซ้อมหนีภัย อย่างไรก็ตามชาวบ้านเห็นว่าระบบสัญญาณเตือนภัยที่รัฐจัดทำขึ้นมานี้ มีความเชื่อมั่นประมาณร้อยละ 70 เท่านั้น และบ่อยครั้งที่หอเตือนภัยถูกตัดสายไฟ หากเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินอาจไม่สามารถช่วยเตือนภัยได้ ในมุมมองของชาวบ้านนั้น ให้ความเชื่อมั่นต่อแผนรับมือกับภัยพิบัติของรัฐว่า “แผนที่ทำมานั้นดี แต่เวลาเกิดเหตุการณ์จริงก็คงช่วยเหลือใครไม่ได้ คงไม่สามารถช่วยคนแก่ เด็กได้ และหลายคนก็ไม่ได้เข้าร่วมซ้อมแผนดังกล่าวนี้ ทั้งที่เม็ดเงินของรัฐที่ได้รับจากประชาชนและผู้ประกอบการมหาศาลแต่นำมาลงทุนเพื่อพัฒนาน้อย” เนื่องจากทั้งผู้ประกอบการและชาวบ้านมองว่าการซ้อมหนีภัยที่ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้นนั้น เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่จริงจัง ไม่มีการประชาสัมพันธ์งานนี้เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นต้องประกาศให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ควรต้องมีการให้ความตระหนัก ให้ความรู้ การซ้อมหนีภัยต้องรู้เรื่องหนีภัยอย่างจริงจัง ให้เกิดประโยชน์จริงๆ ต้องมีการสรุปกิจกรรม ดึงคนเข้ามามีส่วนร่วม และเสนอให้มีกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันในวันซ้อมหนีภัยด้วยและที่สำคัญควรจัดกิจกรรมทุกปีเพื่อเป็นการรำลึกเหตุการณ์ทุกปีและทำกิจกรรมซ้อมหนีภัยไปด้วยในตัว ไม่อยากให้คนไทยลืมง่าย นอกจากนี้ควรถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลานด้วยว่า หากเกิดคลื่นสึนามิให้เด็กอยู่ที่โรงเรียน ให้ไปตามที่ครูและอาสาสมัครกู้ภัยพาไปทุกคนต้องช่วยตัวเองก่อน เสนอให้จัดกลุ่มเฝ้าระวังเบื้องต้นเพื่อดูแลความปลอดภัยของชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันก็มีกลุ่มอพพร. และอยากให้คนที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำท้องถิ่นออกมาป้องกันชีวิต

และทรัพย์สินของชาวบ้าน และต้องมีการฝึกอบรมอาสาสมัครกู้ภัย อบรมการสื่อสารผ่านวิทยุสื่อสารสมัครเล่นอย่างเป็นระบบ เนื่องด้วยถ้าระบบโทรศัพท์ล่มก็สามารถใช้วิทยุสื่อสารแทนได้ ซึ่งมีความสะดวกและไม่เสียเวลาด้วย

ผู้ประกอบการธุรกิจและชาวบ้านส่วนหนึ่งมั่นใจว่า ภาครัฐคงไม่ปล่อยให้เกิดเหตุการณ์สึนามิที่ทำลายชีวิตผู้คนซ้ำสองเป็นแน่ และสำหรับกรณีคนที่คอยวิ่งหนีอยู่ตลอดเมื่อได้ข่าวแผ่นดินไหวนั้น ก็ต้องเข้าใจว่าเขาเคยประสบภัยสึนามิอย่างรุนแรงโดยตรงแต่ทำอย่างไรให้คนเหล่านี้มีสติให้มากที่สุด ผู้ประกอบการธุรกิจและชาวบ้านเสนอว่า รัฐควรต้องมีแผนจัดการเตรียมความพร้อมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะช่วงฉุกเฉิน ต้องระวังเรื่องการห้ามเอาทรัพย์สินของผู้ประสบภัยออกจากพื้นที่ ต้องมีการฝึกชาวบ้านให้มีประสบการณ์รับมือกับภัยพิบัติต่างๆ และตระหนักในความปลอดภัย มีการเตรียมความพร้อมตลอดเวลา ฟังข่าวสารจากสื่อ จากเพื่อนบ้าน ใช้ระบบสื่อสารให้เป็นประโยชน์ โทรศัพท์สอบถามให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนจึงคอยส่งข่าวให้ผู้หนีผ่านโทรศัพท์หรือวิทยุสื่อสาร ส่วนสัญญาณเตือนภัยต้องมีความน่าเชื่อถือ และเห็นว่าการเตือนภัยจากส่วนกลางอย่างเดียว นั้นไม่พอ ผู้ประกอบการธุรกิจเห็นว่าจุดชมวิวยุคสูงสุดของเขาหลักน่าจะเป็นจุดที่เฝ้าระวังความปลอดภัยได้ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยสังเกตการณ์เพื่อระวังภัยตรงนี้ด้วย ส่วนการหนีภัยสึนามินั้นเป็นที่เข้าใจว่าต้องวิ่งขึ้นที่สูง อย่าตกใจ ให้มีสติ ใจเย็นๆ ไม่ควรขับรถไป และเห็นว่าการกักกันคลื่นเป็นอุปสรรคต่อการหนีภัยสึนามิอย่างมากด้วย เพราะทำให้คนหน้าหาดไม่สามารถหนีคลื่น สึนามิได้ทัน

ชาวบ้านกล่าวอีกว่า ได้รับทราบว่าหลังสึนามิมีการจัดทำแผนรับมือกับภัยพิบัติและทำโซนนิ่ง (zoning) เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในการหนีภัยสึนามิ แต่ก็ไม่เห็นแผนฉบับสมบูรณ์ออกมาและมองว่าปัญหาสำคัญของการจัดทำโซนนิ่งเพื่อรับมือกับภัยพิบัติตรงนี้นั้น เป็นเรื่องยากด้วยเพราะพื้นที่สาธารณะหน้าหาดหลายพื้นที่ได้กลายเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงแรกมีการตื่นตัวจะจัดการแต่พอเวลาผ่านไปก็เจียบหายไป ไม่มีการติดตามต่อเนื่อง ดังเช่นพื้นที่เขาหลักนี้ ต้องมีถนนสำหรับวิ่งขึ้นเขาในช่วงแรกก็มีการริเริ่มจะดำเนินการแต่เวลาผ่านไปก็ไม่ได้จัดการ ชาวบ้านมีการร้องเรียน แจ้งให้มาแก้ไขปัญหาแต่ไม่มีผลตอบรับกลับมา เช่น ปัญหาจุดติดตั้งสัญญาณเตือนภัย จำนวนลำโพงกระจายเสียงตามพื้นที่ชายหาด กรณีบ้านคึกคัก หน้าหมู่บ้านไม่มีสัญญาณเตือนภัย จะได้ยินสัญญาณก็ต่อเมื่อมีกระแสลมพัดมา ส่วนใหญ่สัญญาณเตือนภัยอยู่ที่โรงแรมเพียง 2-3 แห่ง ชาวบ้านมองว่าจุดอ่อนเกิดจากความเข้าใจผิดของหน่วยงานรัฐ ไม่หันลำโพงมาทางหมู่บ้าน แต่หันไปทางโรงแรมอย่างเดียว ซึ่งหน่วยงานรัฐจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเวลาเปิดสัญญาณเตือนภัยจะพาคนที่ซ้อมหนีภัยขึ้นรถและพามาอยู่ที่เสาที่มีลำโพง ซึ่งหากเกิดสถานการณ์ดังกล่าวขึ้นจริง คงไม่มีใครบังเอิญมารวมตัวกันอยู่ที่เสาที่มีลำโพงทั้งหมด ดังนั้นแม้ว่าเส้นทางหนีภัยมีความชัดเจน มีป้ายบอกระยะทาง เป็นระยะที่สามารถวิ่งได้ แต่ชาวบ้านไม่ได้ยินสัญญาณเตือนภัย ทำให้ชาวบ้านใกล้เคียงต้องอาศัยสัญชาตญาณของตนเองหากเกิดภัยพิบัติจริง

ในด้านการสนับสนุนด้านการเงินและด้านอื่นๆ เพื่อฟื้นฟูธุรกิจท่องเที่ยวและเตรียมการรับมือภัยพิบัติในภาพรวมการช่วยเหลือจากภาครัฐ มีการช่วยเหลือผู้ประกอบการโดยการให้เงินกู้ร้อยละ 2 จากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก เพื่อช่วยผู้ประกอบการให้นำมาฟื้นฟูกิจการ เช่น สำหรับผู้ประกอบการรับเหมาก่อสร้างรายหนึ่งได้รับเงินกู้ 500,000 บาท ร้านขายของที่ระลึกได้ 200,000 บาท ซึ่งไม่ต้องใช้อะไรค้ำประกัน ผู้ประกอบการธุรกิจมองว่าเกิดความแตกต่างในการได้รับความช่วยเหลือสำหรับคนบางกลุ่ม บางพวก แต่ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจะมีการกระจายข่าวถึงเพื่อนบ้านเพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือกัน แม้อาจไม่ใช่ตัวเงินก็ตาม และยังพบว่าบางคนไม่ได้รับความเดือดร้อนจริง แต่กลับได้รับความช่วยเหลือ ขณะที่คนที่เดือดร้อนจริงๆ กลับไม่ได้รับความช่วยเหลือ ทั้งนี้ผู้ประกอบการและ

ชาวบ้านส่วนหนึ่งมองว่าหน่วยงานที่เข้ามามองข้ามบางเรื่อง เช่น คนที่ได้รับบ้านน็อคดาวนี้ได้รับความช่วยเหลือมากเกินไป จนไม่ยอมทำงาน รอคอยความช่วยเหลืออย่างเดียว

ส่วนการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้น รัฐยังไม่มีแผนการจัดการระบบนิเวศหรือทรัพยากรชายฝั่ง มีเพียงการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมโดยอบต.เวลามีการก่อสร้างอาคาร เท่านั้น ผู้ร่วมสนทนาซึ่งเป็นตัวแทนจากธุรกิจโรงแรมหลายแห่งบอกว่า ทุกวันนี้โรงแรมบางแห่งได้ช่วยกันในการร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น โรงแรมเหมอฝ้าย มีการจัดการขยะภายในเบื้องต้นของตนเองอยู่แล้ว โดยมีระบบการแยกขยะ เปิดแอร์แช่ขยะ น้ำที่ใช้ภายในโรงแรมจะเป็นระบบไหลเวียน ส่วนเศษอาหารจะมีฟาร์มหมูมารับซื้อไป และทุกวันอบต.คึกคักจะมาเก็บเวลา 03.00 น. ส่วนนางทองปืช ก็มีการแยกขยะสด ขยะเปียก ขยะพลาสติก ส่วนเศษอาหารจะให้พนักงานเอาไปให้สัตว์เลี้ยงและจัดการกันเอง ด้วยเป็นรีสอร์ทที่จัดการแบบครบวงจร ในส่วนของ RT Hotel ก็มีการจัดการแยกขยะเปียกและขยะแห้งเช่นกัน ในส่วนของโรงแรมมุกดารามีการจัดการขยะของตนเองในเบื้องต้นเช่นกัน ดังเช่นไปเมื่อนั้น จะให้ชาวสวนเอาไปทำน้ำจุลินทรีย์ มีการแยกขยะเปียกและขยะแห้ง มีระบบฝังท่อน้ำจุลินทรีย์เพื่อรดต้นไม้ ส่วนโรงแรมเขาหลัก บ้านนารี ก็มีการนำเศษอาหารไปทำน้ำหมักแล้วรดต้นไม้ในโรงแรม

ผู้ประกอบการได้ให้ข้อมูลอีกว่าวิศวกรโยธาของจังหวัดพังงาได้เคยออกมาเตือนว่า แล็บเขาหลักถึงลากูน่านั้นจะถูกคลื่นสึนามิจนเสียหายทั้งหมดเพราะไม่ค่อยมีต้นไม้ที่หน้าหาด ให้พยายามปลูกต้นไม้รูปทรงสูงและพยายามทำให้ข้างล่างของต้นไม้โปร่ง จะทำให้มีการยกลมขึ้นสูงและลดแรงคลื่นได้ ผู้ประกอบการให้ความเห็นว่า การปลูกป่าชายหาด ต้นสน จิกทะเลและป่าชายเลนนั้นไม่แน่ใจว่าโรงแรมจะทำได้ เพราะเป็นพื้นที่ของอบต.คึกคัก อยากรู้ก็ตาม อยากรู้ให้อบต.มาสนับสนุนการปลูกต้นไม้ เพื่อรักษาระบบนิเวศและให้ชุดลอกคลองด้วย

สำหรับกรณีความช่วยเหลือในการจัดการที่อยู่อาศัยกับการท่องเที่ยวหน้าแหลมปะการังนั้น ชาวบ้านที่ทำงานเป็นลูกจ้างในรีสอร์ทกล่าวว่า อยากกลับมาสร้างบ้านที่หน้าแหลมปะการัง และชาวบ้านบางส่วนก็อยากกลับมาอยู่ที่นี่ และเห็นว่าการย้ายชาวบ้านไปอยู่ที่อื่นถือเป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตชาวประมงอย่างมาก แต่รัฐกลับมองว่าการที่ให้ชาวบ้านอยู่ในพื้นที่ชายหาดนั้นเป็นการบดบังทัศนียภาพของชายหาด การอยู่ในพื้นที่สาธารณะก็เป็นเรื่องผิดกฎหมาย อีกทั้งยังเสี่ยงภัยสึนามิด้วย ชาวบ้านให้ข้อมูลอีกว่าที่จริงพื้นที่ตรงนี้เป็นปัญหามาก่อนสึนามิอยู่แล้ว การที่ชาวบ้านมาสร้างเพิงพักอาศัยก็มีปัญหาฟ้องร้องขึ้นศาลด้วย ชาวบ้านเห็นว่าทุกอย่างอยู่ที่การจัดการ การจัดระเบียบให้ดี และการที่รัฐคิดว่ามีเพิงพักอาศัยของชาวบ้านมาสร้างแล้วทำให้เกิดความสกปรก บดบังทัศนียภาพนั้นคงไม่ใช่ ควรมองด้วยว่าชาวบ้านทำมาหากินในแถบนี้มานาน เป็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทะเล แต่ต้องถูกย้ายให้ไปอยู่ไกลพื้นที่ทำมาหากิน ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่สะดวกเรื่องการเดินทาง และกลัวเรื่องขโมยเรือและอุปกรณ์ทำมาหากิน รัฐไม่ควรใช้เหตุการณ์สึนามิเป็นจุดเปลี่ยนชีวิตชาวบ้านอย่างนี้ ในขณะที่ผู้ประกอบการเห็นว่าหากจะมีการจัดการให้ชุมชนสร้างเพิงพักอาศัยอยู่ริมหาดนั้น รัฐควรมีระบบการจัดการที่ชัดเจน มีการพูดคุยกับชุมชนและภาคธุรกิจให้ชัดเจน ตรงนี้เป็นเรื่องของการจัดการมากกว่า และมองว่าชุมชนประมงที่มีวิถีชีวิตแบบเดิมก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ดึงดูดชาวต่างชาติได้อย่างมาก

ชาวบ้านให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ช่วงหลังเกิดเหตุสึนามิพบว่ามีเจ้าหน้าที่ส่วนกลางมาขมอมอเตอร์ไซด์ของผู้ประสบภัยไปเป็นจำนวนมากคงเกรงเรื่องทรัพย์สินถูกขโมย แต่ตรงนี้มีปัญหาเรื่องการจัดการอย่างมาก เพราะสับสนว่าใครเป็นใคร จึงมีปัญหาเรื่องของหายเยอะมาก มีการขโมยทรัพย์สินในบ้านของผู้ประสบภัย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มมิฉาชีพที่มาจากต่างจังหวัด เช่น สุราษฎร์ธานี ชุมพร ราชบุรี เป็นต้น

จุดแข็งที่เกิดขึ้นหลังสิ้นนามิจากความช่วยเหลือของรัฐนั้น ชาวบ้านมองว่ามีเพียงถนนที่กว้างขึ้นเท่านั้น แต่อาจเป็นเพราะมีหน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบ การจัดการตรงนี้จึงไม่มั่นใจว่าอยู่ในความดูแลของกรมทาง หรือหน่วยงานไหน อย่างเช่น ถนนสายหลักก็อยู่ในความดูแลของหมวดการทางภูเก็ต และถนนสายย่อย และระบบไฟฟ้าอยู่ในความดูแลของอบต. เวลาชาวบ้านร้องเรียนจึงมีปัญหาว่า จะต้องไปร้องเรียนเพื่อให้แก้ปัญหากับหน่วยงานใด ผู้ประกอบการเห็นว่าผู้ใหญ่ระดับจังหวัดยังไม่ไกล ไม่ได้ทุ่มเทงบประมาณให้ภาคท่องเที่ยวมากนัก และรัฐก็ไม่มีควมมั่นคงนโยบาย ผู้บริหารระดับสูงไม่รับความคิดเห็นคนอื่น ๆ อีกทั้งยังไม่สานงานต่อจากผู้บริหารคนเดิม ทำให้การทำงานหยุดชะงักระหว่างรอยต่อผู้บริหารที่มักเปลี่ยนแปลงบ่อย

องค์กรพัฒนาเอกชน

ความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือมูลนิธิ ในช่วงแรกมีเข้ามามากมายมีทั้งนำอาหารและสิ่งของยังชีพ และเงินมาบริจาคให้อย่างจริงจัง เท่าที่ชาวบ้านจำได้และรู้จักอย่างโครงการธนาคารรักษาไทยของมูลนิธิรักษาไทย ก็นำเงินมาให้ อาทิ ชุมชนแหลมปะการังในปีแรกทางมูลนิธิให้ชาวบ้านรวมตัวกัน 46 หลังคาเรือน ให้กู้ได้หลังละ 50,000 บาท นอกจากนั้นก็มีการกู้เงินให้ผ่านทางก้านหลังละ 20,000 บาท แล้วก็มีการจัดกิจกรรมมอบอุปกรณ์ประกอบอาชีพให้ หรือช่วยเหลือเยียวยาจิตใจก็มาก แต่บางหน่วยงาน อาทิ หน่วยงานกัญญาบางหน่วยงานได้กอบโกยผลประโยชน์เองด้วย ดังที่พบว่ามีการเอาศพคนไปเบิกเงินต่างๆ ที่ไม่ใช่ญาติของตน และยังมีการกลุ่มมิชชันนารีที่แฝงตัวเข้ามาทำที่ช่วยเหลือในช่วงภาวะฉุกเฉินอีกด้วย โดยมากเก็บหาทรัพย์สินสมบัติมีค่า ปัญหาตรงนี้น่ากลัวมากเพราะเป็นการซ้ำเติมความสูญเสียให้ผู้ประสบภัยมากขึ้นอีก โดยที่คนเหล่านี้ยังคงอยู่ในความกลัว นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนเข้ามาซื้อทะเบียนรถเพื่อเอาไปสวมรถที่ขโมยอีกด้วย และเห็นว่าการช่วยเหลือไม่มีการตรวจสอบที่รอบด้าน พบว่าคนที่ไม่มีบ้านก็ได้บ้าน คนที่ได้บ้านก็มีการเปิดบ้านให้คนเช่า ชาวบ้านมองว่าความช่วยเหลือที่ได้รับตรงนี้เป็นความช่วยเหลือที่ไม่ตรงจุด มีการเลือกปฏิบัติกับพวกพ้องและญาติของตน

ในส่วนของการทำงานของมูลนิธิต่างๆ นั้น ชาวบ้านเล่าว่า มีมูลนิธิเยอะมากจนจำไม่ได้ มีหลายมูลนิธิมาให้ความรู้กับชาวบ้านอยู่เช่นกัน แต่ก็พบว่าชาวบ้านไม่ค่อยมาสนใจมากนัก ชาวบ้านเห็นว่าหน่วยงานและมูลนิธิที่เข้ามาช่วยเหลือนั้นเป็นสิ่งดีเพราะหน่วยงานในพื้นที่เองก็ดูแลไม่ทั่วถึงในช่วงแรกๆ อย่างไรก็ตามพบว่าบางมูลนิธิเข้ามาเอาประโยชน์มากกว่าการช่วยเหลือผู้ประสบภัย บางองค์กรมาขอเอกสารจากชาวบ้านเพื่อขอทุนแต่กลับยกยอกเงินไปใช้เอง และมูลนิธิที่เข้ามาทำทำให้เกิดปัญหาเพราะให้ความช่วยเหลือที่ซ้ำซ้อนทำให้คนในชุมชนขัดแย้งกันเอง ทำให้มีการใช้ของบริจาคอย่างไม่รู้คุณค่า ดังที่พบว่าบางคนนำน้ำดื่มมาล้างหน้า ของบริจาคหลายอย่างเสียหายจากการขาดการจัดการที่ดี และการบริจาคในช่วงฉุกเฉินไม่ควรรีบร้อน ต้องมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ และในส่วนของการฟื้นฟูระยะยาว การออกแบบและการสร้างบ้านต้องมีการพูดคุยกัน

ในด้านดีของมูลนิธิคือ การเข้ามาจัดการกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน และมาสนับสนุนการตั้งกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มจักรยานยนต์รับจ้าง 7 หมู่บ้าน โดยกลุ่มนี้ตั้งมาก่อนสิ้นนามิประมาณ 4-5 ปี จะคัดเลือกสมาชิกที่มีความประพฤติดีมาร่วมในกลุ่มทำให้เกิดกลุ่มจักรยานยนต์ที่มีจริยธรรม สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพประมงและทำสวนยาง และได้ขัจักรยานยนต์เป็นอาชีพเสริมด้วย ปัจจุบันมีสมาชิก 40 คน ในกลุ่มจะออมเงินกันทุกเดือนมีการบริจาคเงินให้งานศพ วัดและโรงเรียน มีเงินให้สมาชิกกู้ร้อยละ 1 เพื่อเป็นสวัสดิการของสมาชิกในกลุ่ม ภายหลังก็มีคนนอกมาช่วยสานต่อ ทั้งอบต. คีตกักและตำรวจได้ร่วมช่วยสนับสนุนกลุ่มด้วย กลุ่มดังกล่าวเป็นการเพิ่มความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวได้อย่างมาก

นอกจากความช่วยเหลืออย่างมากมาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งมองว่าผู้ที่ให้ความช่วยเหลือมาก คือ ฝรั่งเศสหรือชาวต่างชาติที่เคยมาใช้บริการท่องเที่ยวในช่วงก่อนสึนามิ ชาวบ้านบางคนเล่าว่า หลังเกิดสึนามิชาวต่างชาติได้ติดต่ออีเมลล์ผ่านมาทางบริษัทท่องเที่ยวที่ชาวบ้านด้วยว่าเราประสบปัญหาอย่างไรบ้าง และต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง

ในส่วนของการจัดการระบบนิเวศชายฝั่ง การฟื้นฟูป่าชายเลนและการปลูกพืชป้องกันชายฝั่งนั้นไม่ค่อยมีหน่วยงานหรือมูลนิธิมาสนับสนุน

บุคคล/ชุมชน/องค์กรธุรกิจ

บุคคล/ชุมชน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านได้รับผลกระทบจากสึนามิเหมือนๆ กัน ดังนั้นความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงจึงไม่ได้ให้เป็นทรัพย์สิน ส่วนใหญ่ช่วยเหลือเป็นการลงแรงช่วยก่อสร้างหรือเก็บกวาดต่างๆ มากกว่า หรือการช่วยเหลือกันในช่วงแรกที่มีผู้บาดเจ็บมาก ก็ช่วยในการส่งคนเจ็บไปโรงพยาบาล

ในด้านการซ่อมหนีภัยในระดับชุมชนนั้น แม้รัฐจะมีระบบเตือนภัยและจัดการเรื่องการซ่อมหนีภัย ปีละ 2 ครั้ง แต่ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นต่อระบบประมาณร้อยละ 70 เท่านั้น ชาวบ้านจึงต้องคอยติดตามข่าวสารและระวังตัวเองให้มากกว่าก่อนสึนามิที่คนส่วนใหญ่จะติดตามข้อมูลข่าวสารกันน้อย ดังนั้น การรับมือกับภัยพิบัตินั้น ชาวบ้านเห็นว่าตอนนี้พอมีความรู้เพื่อช่วยเหลือตัวเองเรื่องสึนามิอยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้ไปพัฒนาความรู้เพิ่มเติมอีก ชาวบ้านบางคนบอกว่าสิ่งที่รับรู้ตอนนี้คือ “หากน้ำแห้งและลดลงอย่างรวดเร็ว จะเกิดสึนามิได้สำหรับชาวประมงอย่างพวกเขาซึ่งอยู่กับทะเลก็สามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงในทะเล ชายหาดอยู่ตลอดจึงไม่ห่วงเรื่องภัยสึนามิอีก” ในส่วนของการปลูกสร้างบ้านที่มีความปลอดภัยจากสึนามินั้น ผู้เข้าร่วมเสวนาคิดว่าบ้านที่ตั้งอยู่ ณ ปัจจุบันนั้นอยู่ในพื้นที่สูงและไกลจากทะเลพอสมควร ประมาณ 40 เมตร หากเกิดภัยสึนามิอีกครั้งคงท่วมไม่ถึง

ในส่วนของการเตรียมความพร้อมต่อการรับมือกับภัยพิบัติของแต่ละครัวเรือนนั้น ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าสำหรับภัยพิบัติที่เป็นระดับพายุนั้น พวกเขาไม่ค่อยกลัวเท่าไร คิดว่ารู้วิธีในการหลบหลีกได้ เพราะมีประสบการณ์และเคยสัมผัสมาก่อน แต่ในส่วนของภัยสึนามินั้น ด้วยเหตุที่ไม่เคยเจอมาก่อนและเป็นภัยที่รุนแรง ทำให้ทุกวันนี้ยังมีความรู้สึกกลัวคลื่นอยู่บ้าง บางคนสะท้อนเรื่องของการซ่อมหนีภัยพิบัติว่า ถึงจะซ่อมเท่าไรแต่เวลาเกิดขึ้นจริงก็ไม่ได้เป็นไปตามแผนที่ซ่อม ไม่ค่อยมีประโยชน์มากนักและหาก สึนามิมาจริงแต่ละคนก็คงตกอยู่ในความกลัวและรอดชีวิตด้วยระบบตัวใครตัวมัน ทุกคนต้องช่วยตัวเอง ต้องหนีเอง และยกสถานการณ์ว่าหากมีการประกาศว่าอีก 5 นาทีจะเกิดสึนามิ เขาคิดว่าจะหนีขึ้นภูเขาดีกว่า จะไม่หนีไปที่หอหลบภัยแหลมปะการังแน่นอน เพราะเกรงว่าจะไม่ปลอดภัย ไม่นั่นใจว่าหอหลบภัยจะทนแรงสึนามิได้

สิ่งที่อยากให้มีการทดสอบเพื่อสร้างความมั่นใจก็คือ เสียงสัญญาณเตือนภัยมากกว่า เพราะเกรงว่าหากเกิดสึนามิจริงๆ แล้วเสียงสัญญาณเตือนภัยกลับไม่ดัง เนื่องจากสายไฟถูกขโมย ด้วยเพราะคนนอกพื้นที่อพยพมาทำงานแถบนี้กันมาก มีประชากรแฝงจากหลากหลายพื้นที่กล่าวคือในพื้นที่ 7 หมู่บ้านของตำบลคึกคักนี้ มีงานก่อสร้างมาก ผู้รับเหมาที่จ้างคนงานทั้งคนไทย คนอีสาน และโดยเฉพาะชาวพม่าเข้ามาเป็นแรงงานจำนวนมาก ด้วยมีอัตราค่าจ้างที่ถูกประมาณวันละ 140-160 บาท ส่วนค่าจ้างคนไทยวันละ 220 บาท และชาวบ้านบอกว่าสิ่งสำคัญคือ ต้องสอนให้คนมีสติ ไม่ตกอยู่ในความกลัว เนื่องด้วยพบว่าสึนามิครั้งที่ผ่านมานี้ คนตกใจกลัว ขับรถไปชนกันและชนคนทำให้เสียชีวิตหลายราย อย่างไรก็ตามมองว่า “คนในชุมชนต้องมีการเฝ้าระวังกันเอง คนอยู่ชายทะเลจะเป็นคนดูทะเล เป็นหูเป็นตาและเป็นเสมือนด่านแรกในการเฝ้าระวังให้เพื่อนคน

อื่นๆ สามารถหนีภัยได้ทัน” ดังที่พบว่ากลุ่มอพพร.ที่ทำงานอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยให้ชาวบ้านอยู่ทุกวันนี้สามารถช่วยชาวบ้านได้อย่างมาก โดยมีการมอบหมายให้แต่ละคนดูแลพื้นที่ที่รับผิดชอบของตน การรวมกลุ่มตรงนี้ทำจากความคิดที่ว่าทุกคนรักหมู่บ้านของตนและอยากดูแลปกป้องให้หมู่บ้านมีความสุข ซึ่งหากมีงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ก็จะได้ดีกว่านี้ เพราะจะทำให้สามารถเตรียมความพร้อมและเกิดกิจกรรมต่างๆ ได้มากกว่านี้ ทุกวันนี้กลุ่มอพพร.ก็มาร่วมด้วยใจอาสา ไม่ได้มีงบประมาณจากส่วนไหนมาสนับสนุน

การซ้อมหนีภัยพิบัตินี้ ชาวบ้านบางส่วนมองว่าเหมือนการแสดงละครไม่มีความจริงจังเท่าที่ควร หากมองว่าการซ้อมตรงนี้เป็นทำให้ความรู้และสร้างความตระหนักเรื่องภัยสึนามิก็จะเป็นการดี แต่ก็พบว่าหลายคนไม่จริงจัง ไม่ให้ความร่วมมือในการซ้อม ที่ผ่านมาการซ้อมจะมีคนมาร่วมประมาณ ร้อยละ 70-80 ทั้งนี้คนที่เคยประสบสึนามิจะมาร่วมโดยตลอด แต่คนที่บ้านอยู่ที่พื้นที่สูงนั้นจะไม่มาร่วม เพราะคิดว่าอย่างไรบ้านตนเองก็จะไม่ถูกคลื่นสึนามิได้ เห็นว่าคนเหล่านี้มีความประมาทเพราะคนเราไม่ได้อยู่บ้านตลอดเวลา อาจไปเดินชายหาดหรือทำกิจกรรมแถบพื้นที่เสี่ยงอยู่ก็เป็นได้ จึงต้องมีประสบการณ์ในการเตรียมความพร้อมทุกคนและเห็นว่าคนซ้อมหนีภัยเป็นประจำจะรู้ดีกว่าคนไม่ซ้อม

ในส่วนของการรวมกลุ่มในชุมชนนั้น พบว่าในพื้นที่ตำบลคึกคักนั้นมีกองทุนหมู่บ้าน มีกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ มีกลุ่มจักรยานยนต์รับจ้าง 7 หมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างของการรวมกลุ่มของชุมชนได้ แต่อย่างไร ก็พบว่าชาวบ้านยังไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างจริงจังมากนัก ดังเช่นกลุ่มอาชีพทำอาหาร ผ้าบาติก เมื่อทำเพียงครั้งสองครั้งแล้วก็ไม่ทำต่อ เนื่องด้วยเห็นว่ารายได้จากการรวมกลุ่มตรงนี้ได้เข้าชาวบ้านต้องการเงินตอบแทนเร็วเพื่อมาเลี้ยงครอบครัวโดยที่ไม่คิดถึงอนาคตระยะยาวและความยั่งยืนของสิ่งที่ทำ ในส่วนของการทำกิจกรรมชุมชนนั้น พบว่าชาวบ้านหมู่ 3 จะร่วมกันจัดกิจกรรมทุกวันสำคัญ มีการช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาชายทะเล วัดและที่สาธารณะต่างๆ ปลูกป่าชายหาด การทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น เป็นสิ่งที่รู้กันเองไม่ได้จัดตั้งเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ ดังที่พบว่าชาวบ้านจะไม่จับปลาในช่วงปลาวางไข่ แต่อย่างไรก็ยังมีคนที่เห็นแก่ตัวอยู่บ้าง นอกจากนั้น มีกิจกรรมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ถือศีลกินเจร่วมกันทุกวันที่ 1 มกราคมของทุกปี

องค์กรธุรกิจ

ในด้านการซ้อมหนีภัยขององค์กรธุรกิจนั้น ผู้ประกอบการกล่าวว่า ในระบบกลางของแต่ละหน่วยงานธุรกิจมีการบรรเทาภัยพิบัติโดยการซ้อมหนีภัยกันอยู่แล้ว มีการทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว มีคู่มือให้นักท่องเที่ยวเข้าใจเส้นทางหนีภัย ส่วนพนักงานก็มีการซ้อมหนีภัย ร่วมกับแขก และมีความเชื่อมั่นในระบบสัญญาณเตือนภัย แต่อย่างไรก็เห็นว่า การประชาสัมพันธ์และสื่อสารให้ประชาชนทราบข่าวภัยพิบัติและการซ้อมรับมือกับภัยพิบัติของรัฐนั้นยังไม่รวดเร็วและทั่วถึงเพียงพอ อีกทั้งเห็นว่าการตรวจสอบระบบเตือนภัยของรัฐ และอบต.นั้นยังไม่ทำให้เกิดความมั่นใจ อยากให้รัฐมีการให้ความรู้ สร้างความตระหนักในการรับมือกับภัยพิบัติให้มากกว่านี้ ผู้ประกอบการส่วนหนึ่งทราบว่าในระดับโรงเรียนจะมีการสอนเรื่องภัยสึนามิให้แก่เด็ก แต่ก็ไม่ทราบความคืบหน้าว่าเป็นอย่างไร แต่ที่พบคือหลังสึนามิมีการอบรมให้เด็กมีความพร้อมในการหนีภัย ให้เด็กวิ่งขึ้นที่สูง

ในส่วนของระบบเตือนภัยและรับมือกับภัยพิบัติของแต่ละโรงแรมนั้น ผู้ประกอบการโรงแรมเห็นว่าควรมีระบบความปลอดภัย อยากให้มีศูนย์เตือนภัยพิบัติที่ติดต่อได้โดยตรงกับภาคเอกชน อยากให้มีการเตือนภัยจากระบบเว็บไซต์ และผ่านมือถือ และอีกหลายๆ ทาง เพราะหากเตือนภัยเร็วก็จะทำให้ผู้คนปลอดภัย

สามารถเห็นได้เร็วขึ้น และทุกคนควรมีความกระตือรือร้น และคอยตรวจสอบข่าวสาร โทรศัพท์สอบถามและดูข่าวอินเทอร์เน็ตด้วย

ในระดับกลุ่ม/ชมรม/สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว นั้น สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวโรงแรมได้ก่อตั้งมาก่อนสื่อนามิ การรวมตัวกันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน ช่วยกันคิดแก้ปัญหา ในเรื่องของผลประโยชน์ทางธุรกิจร่วมกัน แต่ในช่วงหลังสื่อนามิก็ได้ดำเนินการช่วยเหลือและฟื้นฟูผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบ จนได้รับเงินกองทุนสนับสนุนบ้าง ผู้ประกอบการยังได้สะท้อนสถานการณ์ปัญหา การฟื้นฟูของภาคธุรกิจที่เกิดภาวะหนี้สะสม เนื่องด้วยธุรกิจไม่อยู่ในสภาพปกติมาแต่ต้น คือ ได้เสนอให้สมาคมนำเสนอปัญหาดังกล่าวไปยังภาครัฐ เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการ แต่ทว่าภายหลังสื่อนามิไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากภาครัฐเท่าที่ควร ผู้ประกอบการมองว่า หากภาครัฐไม่กระตุ้นจะเป็นไปได้อย่างไร รัฐบาลต้องใส่ใจ ต้องมองปัญหาสื่อนามิว่าเป็นเรื่องใหญ่ของผู้ประกอบการด้วย

การส่งเสริมปลูกป่าชายหาดและป่าชายเลนเพื่อกันคลื่นนั้น พบว่าโรงแรมเขาหลักบ้านนารีก็มีการร่วมปลูกป่า ต้นไม้ ต้นโกงกางในที่สาธารณะของอบต. โดยให้พนักงานมาร่วมปลูก โรงแรมเฉอฟ้าก็มีการร่วมกิจกรรมในวันพ่อ วันแม่ วันสำคัญ ส่วนโรงแรมมุกดาราก็มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ของตนเอง โดยให้พนักงานมาร่วมกันปลูกอยู่แล้วแต่ไม่ได้ประสานกับชุมชน แต่ในอนาคตต่อไปก็ผู้ประกอบการมองว่าควรต้องร่วมกับชุมชนด้วย และผู้ประกอบการบางคนบอกว่าก่อนสื่อนามิปลูกต้นไม้เหล่านี้อยู่แล้ว และต้นไม้บางต้นก็ได้ช่วยชีวิตพนักงานเพราะเป็นที่ใช้จับยึดและปีนหนีคลื่นได้ ในรีสอร์ตที่มีทั้งไม้ดอกและไม้ยืนต้น และมีการปลูกเสริมในภายหลังสื่อนามิด้วย

การเอื้อประโยชน์ระหว่างผู้ประกอบการกับชาวบ้าน

ชาวบ้านเห็นว่ากลุ่มโรงแรม รีสอร์ต ไม่ได้ช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นเท่าที่ควร ทำอย่างไรให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเอื้อกับชุมชนมากกว่าเห็นชาวบ้านเป็นเพียงแรงงานรับจ้าง ทุกวันนี้ชาวบ้านขายของหน้าโรงแรมไม่ได้และราคาของสินค้าในโรงแรมกลับมีราคาแพงมาก และอบต.ควรเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนท้องถิ่น แต่ตรงกันข้าม อบต.กลับสนับสนุนการท่องเที่ยวมากกว่า สำหรับโรงแรมที่ทำงานและทำกิจกรรมเพื่อสังคมก็มีอยู่บ้าง แต่โดยมากเป็นการทำกิจกรรมสนับสนุนงบประมาณต่างๆ เช่น ให้เงินจัดแข่งขันกีฬา ให้เงินสนับสนุนค่าอาหาร เป็นต้น

ในส่วนของการสนับสนุนผลิตภัณฑ์ ผลผลิตหรือสินค้าจากท้องถิ่นนั้น โรงแรมหรือรีสอร์ตไม่ สามารถรับซื้อจากชาวบ้านได้โดยตรง เช่น กลุ่มชาวประมงให้ข้อมูลว่าส่วนใหญ่กลุ่มรีสอร์ต โรงแรมมักซื้อสัตว์ทะเลจากแพปลาที่ถูกกัด และมีระบบหัวคิวกันอยู่ ทั้งนี้โรงแรมจะจ่ายเงินเป็นระบบรายเดือน หากจะให้มารับซื้อปลา สัตว์ทะเลจากชาวประมงเป็นรายคนนั้น ไม่สามารถทำได้เพราะชาวบ้านมีสัตว์ทะเลไม่เพียงพอที่จะป้อนให้โรงแรม และชาวบ้านก็ต้องการเงินเป็นรายวัน แต่ระบบของโรงแรมจะจ่ายเงินเป็นรายเดือน ไม่สอดคล้องกับวิถีของชาวประมงที่ต้องเอาเงินมาลงทุนต่อ

ในส่วนของการเตรียมพร้อมทำประกันภัยและประกันชีวิตเพื่ออนาคตนั้น ก่อนสื่อนามินั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เคยทำประกันชีวิต ส่วนผู้ประกอบการธุรกิจส่วนใหญ่จะทำประกันชีวิตและประกันวินาศภัยไว้ก่อน และชาวบ้านบางรายก็เพิ่งซื้อภายหลังสื่อนามิ แต่ปัจจุบันไม่ได้ส่งเงินเบี้ยประกันอีกแล้ว เพราะไม่มีเงินส่งประกันในแต่ละปี และคิดว่าเหมือนเอาเงินไปทิ้งมากกว่า ชาวบ้านบางคนบอกว่าไม่มีเงินออมเลย และทุกวันนี้ที่หาเงินมาได้ก็ใช้กินวันต่อวันเท่านั้นจึงไม่ได้คิดเรื่องการทำประกันชีวิต ในขณะที่ชาวบ้านบางคนก็ซื้อประกันภัยเพิ่มขึ้นมาจากเดิมที่ทำเพียงประกันชีวิตอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมีการออมเงินกับกองทุนขององค์กรพัฒนาเอกชน เช่น กองทุนรักษ์ไทย เดือนละ 100 บาท

6.3.3 ท้ายเหมือง

ในพื้นที่ท้ายเหมือง คณะวิจัยได้เลือกพื้นที่บ้านท่าดินแดง ตำบลลำแก่น อำเภอย้ายเหมือง จังหวัดพังงา เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง และได้คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก และสนทนากลุ่มจากกลุ่มอาชีพ ประมง ท่องเที่ยว และเกษตรกรรม

หมู่บ้านท่าดินแดงตั้งมาประมาณ 200 ปี (ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2) โดยมี 2 ครอบครัวที่มาตั้งอยู่ก่อน คือครอบครัวนายเสพ กุหลาบและนายหอย ตะติ อพยพมาอยู่ก่อน ในชุมชนมีชาวไทยมุสลิมประมาณร้อยละ 80 และมีชาวไทยพุทธประมาณร้อยละ 20 สามารถแบ่งอาชีพหลักๆ ของชาวบ้านท่าดินแดงได้เป็น 2 กลุ่ม คือ เกษตรกรร้อยละ 70 ประมงพื้นบ้านร้อยละ 30

หลังเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ ชาวบ้านรับรู้และตระหนักว่าบ้านท่าดินแดงเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงภัยพิบัติ สีนามิ เนื่องจากไม่มีสัญญาณเตือนภัยภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการช่วยเหลือฟื้นฟูเบื้องต้นสิ้นสุดลงแล้ว ก็มีองค์กรเข้ามาสร้างกระบวนการช่วยเหลือในด้านการเตรียมการรับมือภัยพิบัติในอนาคต โดยผู้คนในชุมชนเองช่วยกันเผื่อระวัง ภายหลังจากกิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากสภาอากาศไทย-อเมริกัน รวมถึงหน่วยงานในท้องถิ่น เพื่อร่วมวางแผนในการฝึกซ้อมการเตรียมรับมือภัยพิบัติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ และเสียสละ เพราะเห็นว่ามีค่าสำคัญต่อทุกคนในชุมชน โดยเริ่มจากกระบวนการสร้างจิตสำนึกคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากร โดยเฉพาะป่าชายเลน ที่สามารถเป็นแนวป้องกันผลกระทบจากคลื่นสึนามิได้เป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย และไม่มีใครในชุมชนที่เสียชีวิต นอกจากผู้ที่ย้ายมาจากที่อื่นเพียง 1 คนเท่านั้น

เมื่อมีการตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลน กิจกรรมที่ได้รับความสนใจมากก็คือการปลูกป่าบริเวณโดยรอบชุมชน ซึ่งกิจกรรมนี้เกิดขึ้นโดยความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ โรงเรียน กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ฯลฯ และยังได้มีการขยายผลสู่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาทำกิจกรรมในชุมชนด้วย นอกจากนี้ภายในชุมชนได้ร่วมกันสร้างกฎ กติกาในการอนุรักษ์ป่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน กฎกติกาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงเพื่ออนุรักษ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

ในความรู้เรื่องสึนามิ ชุมชนท่าดินแดงเคยได้ยินเรื่องสึนามิ จากการประกาศเตือนของ ดร.สมิทธ ธรรมสโรช แต่ขณะนั้นไม่เชื่อว่าจะเกิดขึ้นจริง และไม่เคยทราบว่าเป็นพื้นที่ท่าดินแดงเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยสึนามิ ในวันที่เกิดเหตุการณ์สึนามินั้น กลุ่มแม่บ้านบอกว่าได้สังเกตเห็นทะเลเป็นคลื่นสีขาว คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้ย้ายไปหลบภัยที่โรงเรียนบ้านลำปี และมีกลุ่มผู้ชายได้ผลักดันให้หมู่บ้านโดยแบ่งหน้าที่กันด้วยความเสียสละของคนในหมู่บ้าน

ความช่วยเหลือที่ลงมาสู่ชุมชนท่าดินแดง หากมองแล้วมีเป็นจำนวนมากพอสมควร จนอาจกล่าวได้ว่าได้รับความสูญเสียน้อย แต่ได้รับความช่วยเหลือมากกว่าความสูญเสียที่เกิดขึ้น เช่น เสื้อผ้า อาหารแห้ง อุปกรณ์การประมง เรือ แต่ในอีกมุมหนึ่งความช่วยเหลือที่มีมากกลับไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกแยกและความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากกระบวนการชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว

ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังสึนามิ กลับกลายเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนจัดกระบวนการบริหารจัดการต่างๆ ตามความต้องการของชุมชนและนำไปสู่ความยั่งยืนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากร และผนวกเข้ากับ วิถีชีวิต และความหลากหลายของผู้คนในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม (ส่วนใหญ่) และ พุทธ (ส่วนน้อย) ทำให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข ไม่เพียงแต่การประสานงานกันภายในชุมชน แต่แกนนำของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านท่า

ดินแดง ยังมีการขยายความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกเพื่อให้เกิดการขยายกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้นด้วยและกิจกรรมภายในชุมชนมากมายที่เกิดจากการร่วมแรง ร่วมมือ ร่วมใจกันของทุกคน ทำให้ชุมชนบ้านท่าดินแดงมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากภายนอก

ผลกระทบจากสึนามิ

จิตใจ

ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าหลังสึนามิช่วงแรกๆ ได้เห็นพื้นที่อื่นซึ่งได้รับผลกระทบรุนแรง มีศพคนที่ถูกคลื่นสึนามิกองเป็นจำนวนมาก ช่วงนั้นกลัวมากๆ และไม่กล้ากินสัตว์ทะเลอยู่นานนับปี อีกทั้งยังเห็นภาพหลอนนอนไม่หลับ กินข้าวไม่ลง เวลานอนต้องคอยเงี่ยหูฟังและเอาหูแนบติดที่พื้นเพื่อจะได้คอยฟังเสียงคลื่น กลัวว่าคลื่นจะมาโดยไม่รู้ตัวแล้ววิ่งหนีไม่ทัน แต่ปัจจุบันก็ไม่หวาดกลัวแล้ว เพียงแต่เฝ้าระวังมากขึ้น ติดตามข่าวสารมากขึ้น

อาชีพ

ผลจากเหตุการณ์สึนามิส่งผลให้ชาวบ้านท่าดินแดงที่ไปทำงานโรงแรมแถบเขาหลักเสียชีวิตไปหลายคน และพบว่าเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำประมง รวมถึงกระชังปลาเสียหาย ณ ปัจจุบันภายหลังการฟื้นฟูพบว่าชาวบ้านท่าดินแดงกลับไปทำงานที่เขาหลักอีกเช่นเดิมประมาณ 20-30 คน และมีจำนวนประชากรทำงานแถบเขาหลักมากขึ้นกว่าก่อนสึนามิเสียอีกด้วยเพราะในหมู่บ้านไม่มีงานรองรับ โดยไปทำงานในลักษณะเข้าไปเย็นกลับ

ชาวบ้านเห็นว่าคนที่ทำงานแถบเขาหลักมีความเสี่ยงต่อภัยสึนามิอยู่เหมือนกัน ซึ่งแต่ละคนต้องระวังตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามหลังสึนามิบรรดาโรงแรมหลายแห่งมีความปลอดภัยจากการเฝ้าระวังและมีระบบสัญญาณเตือนภัยสึนามิที่เป็นมาตรฐานมากขึ้น บางครั้งก็คิดว่าคนทำงานที่โรงแรมนี้อาจปลอดภัยกว่าคนในหมู่บ้านท่าดินแดง ด้วยเพราะในหมู่บ้านท่าดินแดงนั้น ไม่มีระบบเสาสัญญาณเตือนภัยซึ่งทุกคนต้องคอยฟังข่าวสารและช่วยเหลือตัวเองมากกว่า

ในส่วนของการปรับเปลี่ยนอาชีพพบว่า ชาวท่าดินแดงส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนอาชีพจากเดิมที่เคยทำมาก่อนสึนามิ เช่น ผู้ที่มีอาชีพประมงก็ยังคงทำอยู่เช่นเดิม เพราะมีองค์กรและมูลนิธินำเรือ อุปกรณ์ประมงมาให้ แม้บางครั้งเรือที่ไม่เคยมีเรือเล็กก็ยังคงได้รับบริจาคด้วย ทำให้ชาวบ้านยังคงทำอาชีพประมงอยู่เช่นเดิม แม้ว่าในช่วงหลังสึนามิใหม่ๆ อาจอยู่ในภาวะกลัวคลื่นสึนามิอยู่บ้าง แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็สามารถออกเรือได้ตามปกติสิ่งที่พบในด้านการประกอบอาชีพคือ ชุมชนท่าดินแดงมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นกว่าเดิม เช่น ปลูกผักไฮโดรโปนิก ปลูกผักกางมุ้ง ค้าขายด้วยรถสามล้อพ่วง อาชีพด้านการท่องเที่ยว เพาะเห็ดฟางจากทะเลสาบปาล์ม เป็นต้น และที่สำคัญมีการรวมกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพเดียวกันเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือกันในกลุ่มด้วย

ในส่วนของการย้ายที่อยู่ไปที่อื่นนั้น พบว่าในหมู่บ้านมีหนึ่งครอบครัวที่ย้ายไปอยู่บ้านเกิดของภรรยาที่จังหวัดลำปาง ประมาณ 8 เดือน เพราะกลัวคลื่นยักษ์สึนามิจะเกิดขึ้นอีก แต่ภายหลังเมื่อเห็นเหตุการณ์สงบและคลายความกลัวลงแล้ว ก็ย้ายกลับมาทำมาหากินตามปกติ โดยสามีได้กลับมาทำอาชีพประมงเช่นเดิม

จากการถ่ายภาพทางอากาศจะเห็นว่า ชุมชนได้แนวป่าชายเลนเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมและเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่เรื่องทรัพยากรสัตว์น้ำยังไม่ค่อยดีมากนัก ทำให้คนที่ทำอาชีพประมงมีการปรับเปลี่ยนอาชีพบ้างแต่ก่อนชาวบ้านทำประมงประมาณร้อยละ 60 เป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันเหลือประมาณร้อยละ 40 เพราะต้นทุนค่าใช้จ่ายสูง น้ำมันแพง การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพมีเหตุผลบางส่วนมาจากการเกิดสึนามิ เนื่องจากทะเลที่ไม่เคยเป็นอ่าวมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเป็นอ่าว ป่าชายเลนต้นเขิน แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่งหายไป ทำให้

สัตว์น้ำหายาก เช่น หอยชักตีนน้อยลงและหายากขึ้น ซึ่งตอนนี้อาชีพประมงเป็นอาชีพหลักและรายได้หลักของครอบครัวเหมือนเดิมไม่ได้ หลังสึนามิไม่พบสัตว์น้ำ หรือหอยชนิดใหม่เพิ่มขึ้นเหมือนบางพื้นที่

เดิมก่อนสึนามิประมาณ 2 ปีสามารถจับกุ้งกุลาดำได้เยอะ แต่หลังสึนามิหาได้น้อยมาก ไม่สามารถทำเป็นอาชีพได้ ภาวะเศรษฐกิจก็ส่งผลต่ออาชีพมากเช่นกัน เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายที่ไม่คุ้มทุนในปัจจุบัน เช่น การบำรุงรักษาเรือ ค่าน้ำมัน ค่าใช้จ่ายของลูก จึงทำให้ชาวบ้านต้องพยายามหาอาชีพเสริม เช่น การร่วมกิจกรรมกับกลุ่มท่องเที่ยว การทำเกษตรไฮโดรโปนิค แต่อาชีพบางอย่างยังทำเป็นอาชีพหลักไม่ได้เพราะยังไม่มั่นคงในเรื่องตลาดสินค้า

ชุมชน

การเลือกปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือกรณีเกิดภัยพิบัตินั้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นชุมชน เนื่องจากในชุมชนจะเริ่มด้วยการประสานองค์กรต่างๆก่อน และจัดประชุมชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านรับรู้และยอมรับการสนับสนุนอย่างเท่าเทียมกัน แต่ก็อาจมีบางคนที่เห็นว่าถูกเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเกิดจากความเข้าใจผิดกันเรื่องเล็กน้อย ส่วนการให้ความช่วยเหลือซ้ำซ้อนของหน่วยงานและองค์กรต่างๆที่เข้ามานั้นไม่มี เพราะมีการตรวจสอบข้อมูลการช่วยเหลือไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน รวมถึงความขัดแย้งของตัวชาวบ้านที่ได้รับความช่วยเหลือต่างกันก็ไม่มี เช่น กลุ่มค้าขาย อาจได้รับการช่วยเหลือเรื่องรถสามล้อพวง กลุ่มประมงได้รับความช่วยเหลือเรื่องเรือประมง กลุ่มที่ทำเกษตรได้รับเครื่องมือหรือหากมีความขัดแย้งกันบ้างก็เพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่ชาวบ้านช่วยตรวจสอบกันเองอยู่แล้ว

ผลกระทบด้านบวกที่เกิดหลังสึนามิ คือชุมชนมีแนวคิดในการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนขึ้นมาใหม่ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนหรือพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหาย ได้มีการร่วมมือกับฝ่ายปกครองท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ อบต.ในอดีต จัดการศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และกลับมาจัดกลุ่มท่องเที่ยวโดยผู้มาท่องเที่ยวจะได้ร่วมมือกันปลูกป่าคนละ 1 ต้น

ด้านการออมทรัพย์นั้นมามาก่อนสึนามิ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน นอกจากนี้มีกองทุนหมู่บ้าน กองทุนเงินล้านเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชน ในชื่อเงินทุนพัฒนาชุมชนบ้านท่าดินแดง ได้รับการบริจาคทรัพย์จากหน่วยงานรัฐและเอกชน ไม่ใช่เฉพาะการช่วยเหลือเพื่อประกอบอาชีพอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เงินบริจาคส่วนนี้คือทรัพย์ที่เหลือจากโครงการต่างๆ ที่เข้ามาสนับสนุน งบจากภาครัฐ งบวิสาหกิจชุมชนขนาดใหญ่ (SML) หรือแม้กระทั่งเงินจากผู้ประกอบการบ่อทราย เพราะนำทรัพยากรในหมู่บ้านออกไปใช้ เป็นการชดเชยความเสียหายเพื่อนำมาพัฒนาชุมชน อาจมีการจ่ายบ้างไม่จ่ายบ้างแต่ก็พอมีเงินจำนวนหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ หรืองบอื่นๆ ที่จะนำมาทำโครงการต่างๆ ที่ต้องใช้เวลาานกว่าจะได้งบประมาณ จึงดึงงบบริจาคมาทำโครงการและนำกลับคืนเงินกองทุน เป็นเงินสำหรับใช้หมุนเวียน

ในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายเอกชน เช่น ภัตตาคารซึ่งเป็นองค์กรที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เช่นกัน อยู่แถวบางเนียง แต่เป้าหมายอาจต่างกันบ้าง ตรงที่มองเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มตัวเองให้ดีกว่า เรื่องการต่อรองผลประโยชน์

ครอบครัว

บ้านท่าดินแดงได้รับผลกระทบจากสึนามิในเรื่องของอุปกรณ์ในการทำมาหากิน ประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ และมีสมาชิกในครัวเรือนเพียงไม่กี่ครอบครัวเท่านั้นที่เสียชีวิตเพราะไปทำงานในโรงแรมแถบเขาหลัก ดังนั้นสึนามิจึงไม่ส่งผลกระทบกับแต่ละครอบครัวในบ้านท่าดินแดงมากนัก

ทรัพยากรธรรมชาติ

ภายหลังเหตุการณ์สึนามิ ชุมชนทำดินแดงพบว่าป่าชายเลนได้ช่วยชีวิตของชาวบ้านไว้ได้อย่างมาก สามารถกันแรงคลื่นสึนามิได้ดีมาก ชุมชนจึงมีการรวมกลุ่มกันปลูกป่าชายเลน มีกฎระเบียบการใช้และปลูกเสริมเพื่อรักษาให้ป่าชายเลนยังคงสมบูรณ์เช่นเดิม โดยได้รับความสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ หน่วยป่าชายเลนที่สนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และความช่วยเหลือประสานงานจากกลุ่มมูลนิธิต่างๆ เช่นสถาบันคีนัน มูลนิธิศุภนิมิต เป็นต้น และภายหลังสถาบันคีนันได้มาส่งเสริมการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย มีการรับนักท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ล่องเรือชมป่าชายเลน เทียวเขาหน้ายักษ์ ชมทุ่งหญ้าสะวันนา ปลูกป่า ชมการปลูกผักไฮโดรโปนิก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะมีการจ้างรถสามล้อพ่วงให้รับส่งชาวบ้าน มีการทำอาหารจากผักปลอดสารพิษให้นักท่องเที่ยวรับประทาน เป็นต้น แต่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเรื่องระบบสื่อ อินเทอร์เน็ตยังเป็นข้อจำกัดอยู่สำหรับกลุ่มท่องเที่ยว

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศนั้น ชาวทำดินแดงสังเกตพบว่า บรรดาสัตว์ทะเลลดน้อยลงอย่างมากหลังถูกคลื่นสึนามิ ทำให้ปลาตาย หอยหลายชนิด เช่น หอยก้น หอยแครง หอยหวานก็ลดน้อยลงอย่างมาก โดยชาวบ้านมองว่าสาเหตุที่สัตว์น้ำลดจำนวนลงเพราะน้ำเสียจากสึนามิ แม้ปัจจุบันจะชุมมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ฟื้นจำนวนเหมือนช่วงก่อนสึนามิ หลังสึนามิชุมชนจึงได้รวมกลุ่มกันโดยการสนับสนุนจากองค์กรรัฐ กรมประมง หน่วยพิทักษ์ป่าชายเลน และองค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิศุภนิมิต ที่ส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน การสร้างปะการังเทียม เป็นต้น ในส่วนของปะการังเทียมนี้ ได้ทำมาประมาณ 2 ปี เห็นว่าได้เห็นผลอย่างมาก เพราะปะการังเป็นเหมือนบ้านของปลา และทำให้มีปลาเพิ่มจำนวนมากขึ้น เช่น ปลาทราย ปลากะพงแดง เป็นต้น

นอกจากนี้สึนามิยังทำให้พืชพันธุ์ ต้นไม้ในแถบป่าชายเลนและป่าชายหาดล้มตายจำนวนมาก โดยเป็นผลจากแรงกระแทกของคลื่น ปัจจุบันป่าชายเลนได้ฟื้นคืนกลับมาแล้ว แต่ในส่วนของป่าชายหาดนั้น ยังไม่ฟื้น แม้จะมีการปลูกป่าเพิ่มเติมตลอดช่วงเวลาที่ผ่านไป แต่ก็ประสบปัญหาภัยแล้งด้วย ทำให้ช่วงหน้าแล้งต้นไม้ที่ปลูกไปก็ตายเป็นส่วนใหญ่

คลื่นยักษ์สึนามิส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรน้อยมาก เพราะชุมชนมีพื้นที่ป่าชายเลน (2 ชั้น) คือ ป่าชายเลนคั่นด้วยคลองและป่าชายเลน ทำให้น้ำทะเลเข้ามาได้ไม่มากนัก น้ำจะมาทางปากอ่าวคลองทับละมุ คลื่นมาแนวยาวประมาณ 20 เมตรจากฝั่ง สึนามิส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนเกือบตลอดแนว ทำให้ทะเลกว้างขึ้น รากโกงกางเสียหาย ดินที่ไม่มีสิ่งยึดเกาะเลื่อนไหลลงทะเล ทำให้พื้นน้ำตื้น สัตว์น้ำลดน้อยลงจาก เดิมเหลือประมาณร้อยละ 30

จากเหตุการณ์พิบัติภัย นำมาสู่การจัดการป่าชายเลนและป่าชายหาดที่สูญเสีย ฝ่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับชุมชนมีการควบคุมการตัดไม้ภายในชุมชน การตัดไม้ใช้สอยต้องมีการเขียนคำร้องขออนุญาตที่บ้านผู้ใหญ่บ้านก่อน โดยผู้ขอต้องระบุจำนวนที่ตัด การนำไปใช้ประโยชน์ การกำหนดว่าจะตัดแปลงไหน การตัดไม้ 1 ต้นต้องปลูกทดแทน 10 ต้น หากมีการบุกรุกและถูกจับกุมจากหน่วยงานรัฐจะมีการติดตามสอบถามจากผู้ใหญ่บ้านว่าเขียนคำร้องแล้วก็ไม่ถูกจับกุม แต่หากไม่มีหลักฐานการแจ้งกับผู้ใหญ่บ้านก่อนจะถูกดำเนินคดี โดยจะมีการประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 3 ทุกคนในหมู่บ้านยอมรับกฎกติกานี้ ส่วนการร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อการฟื้นฟูพื้นที่ ชาวบ้านในชุมชนจะมีการร่วมปลูกต้นไม้ปีละ 2 ครั้งในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ส่วนกฎกติกาข้อปฏิบัติเรื่องสัตว์น้ำ อวน ขนาดอวน อ่าว ได้มีการประสานกับหมู่บ้านอื่นเพื่อให้มีการตักเตือนผู้ที่กระทำผิดก่อน ซึ่งพบไม่มากนัก จึงไม่มีปัญหา ด้านการประสานงานกับส่วนอื่น เช่น โรงเรียน เรื่องหลักสูตรนั้นครูมีการทำแบบจำลองเรื่องสึนามิ ป่าชายเลน ให้ความรู้กับเด็กชั้นประถม และฝ่ายปกครองยังได้มีแนวร่วม

ในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมปลูกป่า มีการประสานงานกับสมาชิกสภาเทศบาลเพื่อขอพื้นที่จากหน่วยการจัดการป่าชายเลนลำแก่น มีรูปแบบการร่วมกิจกรรม โดยนายก อบต. นักเรียน วิทยาลัยการอาชีพ หน่วยงานโรงแรมในเขตเขาหลัก พาพนักงานมาร่วมกิจกรรมปลูกป่า สนับสนุนค่าใช้จ่ายต่างๆในการจัดกิจกรรมของชุมชน

การฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชนนี้ จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง ส่วนการฟื้นฟูในทะเล เริ่มเมื่อปี 49 โดย World Wildlife Fund (WWF) มาช่วยเหลือสร้างบ้านปลา ทำปะการังเทียมมีลักษณะเป็นลูกเต๋าสี่เหลี่ยม ทำกับซีเมนต์ ผลจากการดำเนินงานพบว่า จำนวนปลาเยอะขึ้น เป็นพื้นที่ที่ปลาได้วางไข่ นอกจากเรื่องปะการังเทียมแล้วยังทำเรื่องหญ้าทะเลด้วย เช่น หญ้าสะเหง่า เป็นอาหารของหอยมีหญ้าชนิดนี้บางพื้นที่ โดยปกติปลาผลิตปลากะพงขาว เต่า จะมากินหญ้าทะเลและอาศัยหญ้าทะเลเหล่านี้กำบังตัว ปัจจุบันโครงการนี้สิ้นสุดแล้ว

ชุมชนได้รับรางวัลชุมชนนักปฏิบัติดีเด่น ระดับภาคจากกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งเป็นผลจากการอนุรักษ์ทรัพยากร ใช้ชื่อกลุ่มท่องเที่ยวเอื้ออารีศรีบ้านท่าดินแดง มีกิจกรรมอนุรักษ์ ปลูกป่า นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลที่ 2 ในชื่อท่าดินแดงรักษ์ถิ่นเกิด โดยการอัฟโพลตรูปภาพการจับกุ้งกุลาดำ ประกอบเพลงลงในสื่อเว็บไซต์ ส่วนความคิดเห็นเรื่องการทำโฮมสเตย์ภายในชุมชน คิดว่าบุคลากรท้องถิ่นต้องขยายผลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนให้ดีกว่านี้ก่อน การทำโฮมสเตย์นั้นต้องใช้ทุน ต้องมีการปรับปรุงบ้านพักให้ได้มาตรฐาน เคยไปดูงานที่เกาะยาวน้อย บ้านพักต้องสะอาด ทำให้หน้าบ้านน่ามอง ต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดีทั้งในส่วนของกลุ่มและชุมชน สรุปคือ ต้องมีการพัฒนาหลายด้านให้มากกว่านี้เพื่อไม่ให้เสียชื่อเสียงของหมู่บ้าน

ด้านชาวบ้านเองก็ช่วยกันดูแลและตั้งมาตรการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมง การจำกัดเครื่องมือประมงบางชนิด ต้องให้ได้รู้กฎร่วมกัน แล้วพยายามขยายผลต่อไปหลายๆหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถใช้ลอบปลาได้ แต่ไม่ควรใช้ไซ้พับหรือลอบปูม้า ซึ่งตาข่ายมีขนาดเล็ก จะทำให้ปูขนาดเล็กติดมาด้วย ข้อตกลงส่วนใหญ่ นั้นจะพยายามพูดคุยกันเองก่อน หากเป็นคนหมู่บ้านเองคนที่ฝ่าฝืนมีน้อย ไม่ค่อยมีใครจะเป็นแกะดำในเกาะขาว แต่หากเพื่อนบ้านอื่นเข้ามาก็ต้องช่วยกันดู หากเห็นว่าใครมีการฝ่าฝืนกฎก็จะเขียนป้ายเป็นข้อกำหนดร่วมให้เห็นว่าจะเอาจริงเอาจัง คนที่มาวางลอบ ใช้วนที่ผิดมักเป็นชาวบ้านข้างเคียง ที่ทำประมงพื้นบ้านขนาดเล็กในขั้นต้นอาศัยการคุยกันก่อน เพราะไม่อยากให้เกิดการปะทะกัน อาจเริ่มจากการแจ้งผู้นำท้องถิ่นให้ตักเตือนและเป็นผู้รับผิดชอบหากมีการฝ่าฝืนทำผิดซ้ำ ที่ผ่านมามีพยายามสร้างเครือข่ายและเผยแพร่ระเบียบไปหลายหมู่บ้าน

ความช่วยเหลือ

หน่วยงานรัฐ

การช่วยเหลือฟื้นฟูหลังสึนามิของหน่วยงานรัฐที่ผ่านมา พบว่ามีกรมประมงมาชดเชยเรื่องเรือ กระชังปลาและอุปกรณ์ทำมาหากิน ในส่วนของความช่วยเหลือระดับชุมชนและท้องถิ่นนั้น พบว่าบ้านท่าดินแดงจะทำงานประสานกับอบต.เป็นหลัก ซึ่งชาวบ้านมองว่าทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานได้อย่างมาก มีการสอบถามความต้องการของชุมชนและมีการประชาคมพูดคุยกันว่าใครได้หรือไม่ได้รับความช่วยเหลืออะไร ทำให้ความช่วยเหลือทั่วถึงทุกครอบครัว ในส่วนของการรวมกลุ่มก่อนสึนามินั้น พบว่าชุมชนท่าดินแดงมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพประมง ผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมและกลุ่มออมทรัพย์อยู่ก่อนแล้ว โดยมีหน่วยราชการมาสนับสนุนการตั้งกลุ่ม

จุดอ่อนที่ต้องปรับปรุงคือ เรื่องความล่าช้าและการบริหารจัดการ เช่น ชาวบ้านจะไปขออาหาร น้ำดื่ม และเสื้อผ้าที่ไม่ได้รับการจัดสรรให้ทันท่วงที โดยอ้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ชาวบ้านมองว่าเจ้าหน้าที่คงคิดว่าชาวบ้านจะไปหลอกเขา และพบว่ามีความซับซ้อนตอนมาก ต้องใช้บัตรประชาชนและหลักฐาน ทำให้ความช่วยเหลือล่าช้าเกินไป

องค์กรพัฒนาเอกชน

หลังสิ้นปีมีองค์กรและมูลนิธิต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือจำนวนมาก แม้ว่าชุมชนจะไม่ได้ได้รับความเสียหายรุนแรง บ้านเรือนก็ไม่ได้พังเสียหาย มีเพียงอุปกรณ์ประมงเท่านั้นที่กระทบโดยตรง แต่ก็พบว่าหน่วยงานต่างๆ นำเสื้อผ้าของใช้ อาหารแห้งมาบริจาคจำนวนมาก ซึ่งในช่วงหลังที่องค์กรเอาเสื้อผ้าและข้าวสารมาให้ ชาวบ้านทำดินแดงจะบอกปฏิเสธความช่วยเหลือเพราะอยากให้เจ้าหน้าที่ไปบริจาคให้คนที่เดือดร้อนมากกว่า และได้บอกความต้องการของตนว่าต้องการอุปกรณ์ทำมาหากินมากกว่า ซึ่งจากสภาพปัญหาคือ เรือและอุปกรณ์ประมงเสียหาย ชาวบ้านทำดินแดงก็ได้รับการช่วยเหลืออย่างเต็มที่ รวมถึงบางคนไม่เสียหายโดยตรงก็ได้รับความช่วยเหลือเช่นเดียวกัน ดังที่พบว่าบ้านไม่เสียหาย แต่ได้รับทุนจาก Habitat ในการให้งบประมาณสร้างและซ่อมบ้านที่มีสภาพไม่มั่นคง และที่สำคัญชุมชนเห็นว่า ความช่วยเหลือที่ได้รับไม่มีการเลือกปฏิบัติ ทุกคนได้รับความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกัน

สำหรับการช่วยเหลือฟื้นฟูขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้น พบว่ามีจุดแข็งที่น่าสนใจคือการช่วยเหลือเป็นไปอย่างรวดเร็วและได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ไม่มีระเบียบขั้นตอนมากเท่าของรัฐ ดังที่ชาวบ้านบอกว่า มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทยนั้นช่วยชาวบ้านได้อย่างมาก มีการให้เงินทุนการศึกษา เงินลงทุนประกอบอาชีพ ให้สามล้อพ่วงเพื่อเป็นพาหนะในการสร้างอาชีพเสริมของบางครัวเรือน กลุ่มปลูกผักกางมุ้ง ผักไฮโดรโปนิค ให้เงินสร้างอาคารและบริจาคคอมพิวเตอร์ให้นักเรียนด้วย องค์กรวีเลิฟไทยแลนด์ ก็มาบริจาคเรือ มูลนิธิรักษไทยได้ให้จักรเย็บผ้าแก่กลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างกลุ่มอาชีพ และสถาบันคีนันได้เข้ามาอบรมเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ องค์กร Habitat ยังเข้ามาสร้างบ้านให้แก่คนที่มีบ้านเสื่อมโทรมแล้ว มีการช่วยสร้างและซ่อมจำนวนทั้งสิ้น 40 หลัง โดยสร้างให้ใหม่จำนวน 18 หลัง ใต้งบประมาณหลังละประมาณหนึ่งแสนกว่าบาท เป็นบ้านขนาด 6x6 เมตร และมีการซ่อมบ้านที่มองว่าไม่มั่นคงถาวรให้ใหม่ เนื่องจากบ้านเป็นหลังคามุงจาก

แผนการจัดการระดับนโยบายที่ลงมาถึงบ้านทำดินแดงคือ สภากาชาดไทย-อเมริกัน เข้ามาให้ความร่วมมือในการทำแผนการซ้อมหนีภัยให้กับชุมชน โดยมีการเตรียมการและแบ่งเป็น 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายกู้ภัย ฝ่ายเตือนภัย ฝ่ายบรรเทาทุกข์ (มีหน้าที่ทำอาหาร รับประทานอาหารและลงทะเบียน) ฝ่ายปฐมพยาบาล ฝ่ายอำนวยความสะดวก ฝ่ายค้นหาฟื้นฟู และฝ่ายรักษาความปลอดภัย แต่ละฝ่ายจะมีทีมประมาณสิบกว่าคน และมีแผนกำหนดด้านการฝึกซ้อมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ปฏิบัติงานเมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินต่างๆ เสมือนเกิดเหตุการณ์จริง เช่น มีผู้บาดเจ็บ การอพยพเคลื่อนย้ายคนเจ็บไปในพื้นที่ปลอดภัย การกระจายข่าว เส้นทางหนีภัย จุดปลอดภัย เริ่มจากเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว หลังจากได้แจ้งข่าวมาทางผู้ใหญ่บ้านแล้ว ผู้ใหญ่บ้านจะแจ้งมาทางฝ่ายอำนวยความสะดวก ฝ่ายอำนวยความสะดวกจะมีการแจ้งเตือน เช่น การเป่านกหวีดทั้งหมดบ้าน การขึ้นรถจักรยานยนต์บอกข่าวต่อชาวบ้านตามซอยต่างๆ แจ้งเตือนแผ่นดินไหว แจ้งต่อไปยังฝ่ายอพยพทางโทรศัพท์มือถือ เสียงตามสาย ระบบวิทยุสื่อสารไร้สาย โดยวันซ้อมหนีภัยนั้นพื้นที่อพยพอยู่หน้าโรงเรียน แต่หากเกิดสิ้นปีจริงพื้นที่อพยพอยู่ที่โรงเรียนบ้านลำปี ห่างจากชุมชนประมาณ 8 กิโลเมตร โดยแต่ละจุดจะมีผู้อำนวยการความสะอาดด้านการจราจร (กรณีสิ้นปี)

ในแผนการซ้อมหนีภัยนั้น บุคคลที่เข้ามาในพื้นที่ที่อพยพ จะต้องได้รับการสำรวจและลงทะเบียนว่าในบ้านมาครบทุกคนหรือไม่ หากขาดใครต้องแจ้งฝ่ายบรรเทาทุกข์ และจะทำการแจ้งข้อมูลต่อมายังฝ่ายกู้ภัยเพื่อหาบุคคลสูญหาย เพราะมีความเกี่ยวข้องกับการเตรียมอาหาร น้ำดื่ม ซึ่งผลการซ้อมหนีภัยใช้เวลาเสมือนเกิดเหตุการณ์จริงทุกอย่าง ในช่วงแรกของชุมชนใช้เวลาประมาณ 30 นาที จากแผนการซ้อมหนีภัยของหมู่บ้านท่าดินแดง ชาวบ้านตั้งใจไว้ว่าจะมีการซ้อมหนีภัยปีละ 2 ครั้ง แต่ที่ผ่านมามีซ้อมครั้งเดียว ประมาณเดือนตุลาคม โดยการเตรียมการซ้อมของ อบต. อำเภอ หน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดมาเข้าร่วมด้วย ช่วงของการซ้อมหนีภัยนั้นทางชุมชนไม่ได้มีการใช้รถกู้ภัยหรือรถกู้ชีพจากภายนอกเลย เนื่องจากเห็นว่าใช้รถในชุมชนดีกว่า เพราะหากเกิดเหตุการณ์จริงรถเหล่านี้จะมาช้า เพราะต้องช่วยเหลือด้านทับละมุ่ก่อน ถ้าชาวบ้านรอจะไม่ทันการณ์ จึงใช้รถในหมู่บ้านทุกคันในการอพยพเคลื่อนย้ายชาวบ้านในชุมชนดีกว่า หลังจากจากนั้นจะมีฝ่ายตรวจตราเรื่องทรัพย์สินหลังจากเกิดภัยพิบัติแล้ว เข้ามาในชุมชนเพื่อทำการตรวจพื้นที่ เป็นหน้าที่ของฝ่ายรักษาความสงบโดยการแบ่งหน้าที่ของชาวบ้านกันเอง จากการเข้าร่วมรับการอบรมและทำแผนรับมือกับภัยพิบัติจำนวน 3 ครั้ง และมีการซ้อมหนีภัยด้วย ชาวบ้านเห็นว่าหากมีสึนามิเกิดขึ้น ชุมชนก็มีความรู้และมีสติในการรับมือกับภัยพิบัติได้อย่างแน่นอน

บุคคล/ชุมชน

พื้นที่ชุมชนบ้านท่าดินแดงมีลักษณะพื้นที่ที่เป็นแหลม ที่คลื่นสามารถเข้ามาปะทะได้ทั้งสองฝั่ง ดังนั้นชาวบ้านท่าดินแดงซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสภากาชาดไทย-อเมริกันมาช่วยจัดทำแผน ทุกครอบครัวจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของชาวบ้าน ทั้งในเรื่องเอกสาร บัตรประชาชน ทะเบียนบ้าน ทะเบียนประวัติต่างๆ เอกสารประกันภัย ชาวบ้านจะมีการจัดกระเป๋าเตรียมพร้อมหนีภัยยามฉุกเฉินและมีข้อปฏิบัติที่ออกมาร่วมกันอีกคือ จะมุ่งเน้นการช่วยเหลือคนพิการ เด็ก คนแก่และหญิงมีครรภ์ก่อน ชาวบ้านเล่าว่าในช่วงการซ้อมรับมือกับภัยพิบัตินั้น ชาวท่าดินแดงต่างมาร่วมซ้อมกันทุกคนเพราะเห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญมาก ซึ่งจะทำให้มีสติและรู้ว่าถ้าเกิดเหตุภัยพิบัติแล้วต้องทำอะไร และในวันซ้อมมีการถ่ายวิดีโอเพื่อนำมาหาข้อผิดพลาดในการซ้อมเป็นข้อสังเกตเพื่อให้สามารถนำมาปรับให้ดีขึ้น เห็นถึงความร่วมมือและความสามัคคีของชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง

ชาวบ้านบอกว่าคนที่ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีใจรัก เสียสละและอยากช่วยหมู่บ้านเป็นทุนเดิม จึงอาสาช่วยเป็นตัวหลักในแต่ละฝ่าย เช่น ในบ้านท่าดินแดงมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อยู่ก่อนแล้ว และได้มาช่วยอยู่ในฝ่ายปฐมพยาบาลภายใต้แผนรับมือภัยพิบัติ ซึ่งการช่วยเหลือนี้เป็นการปฐมพยาบาลเบื้องต้นก่อนที่จะส่งคนเจ็บไปโรงพยาบาล ชาวบ้านมองว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้แผนรับมือกับภัยพิบัติมีประสิทธิภาพและทุกคนปลอดภัยคือ ต้องมีสติ ความสามัคคี และทุกคนรู้ว่าตัวเองต้องทำอะไรเมื่อเกิดเหตุการณ์ และจุดแข็งของชุมชนท่าดินแดงก็คือ ชาวบ้านมีการช่วยเหลือกันตลอดทั้งในเวลาทุกข์และสุข มีน้ำใจให้กัน มีความสามัคคีกัน คนพุทธก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลกับคนมุสลิม ไม่มีแบ่งแยกกัน สมาชิกในหมู่บ้านมีการพูดคุยกัน และจะให้ความช่วยเหลือแก่คนที่ยังขาดอยู่ มีการแบ่งปันกัน

ในส่วนของการเตรียมความพร้อมเรื่องการออมเงินเพื่ออนาคตนั้น ชาวบ้านท่าดินแดงก็ออมเงินอยู่บ้าง แต่ก็มีหนี้สินอยู่เช่นกัน กลุ่มผู้หญิงบอกว่าไม่ได้ทำประกันชีวิตไว้ อยากทำเหมือนกันแต่ก็ต้องจัดการเรื่องเงินดีๆ เพราะต้องใช้เงินในสิ่งที่จำเป็นมากกว่า จึงยังไม่ได้ทำ และในส่วนของการศึกษาของลูกนั้น ก็อยากส่งให้ลูกเรียนสูง เพื่อจะได้มีความรู้ หากเรียนสูงก็จะมีความรู้ มีสติเรื่องการรับมือกับภัยพิบัติต่างๆ ได้มากขึ้น

ความคาดหวังของชุมชนท่าดินแดง คืออยากให้มีโอกาสหรือระบบเตือนภัยในชุมชนด้วย เพื่อรองรับกับความมั่นคงและความปลอดภัยจากเหตุการณ์ภัยพิบัติต่างๆ เพราะปัจจุบันยังไม่มี อีกทั้งอุปกรณ์สื่อสารเช่น

วิทยุสื่อสารก็ยังไม่พร้อมมากนัก ในอนาคตชุมชนคาดว่าจะซ่อมหนีภัยช่วงกลางคืน เพราะคิดว่าโอกาสในการเกิดภัยช่วงกลางคืนก็มีเช่นกัน ชาวบ้านจะได้คาดเดาสถานการณ์ได้ถูกต้องและเตรียมพร้อมตัวเองในการหนีภัยได้ทัน

ความกังวลเกี่ยวกับปัญหาสำคัญในปัจจุบัน

ชาวบ้านทำดินแดงสะท้อนปัญหาว่า ณ วันนี้ มีความกลัวปัญหาบ่อทรายมากกว่าภัยสึนามิ การทำบ่อทรายมีมาประมาณ 20 กว่าปีแล้ว แต่เมื่อไม่นานมานี้บ่อทรายมีจำนวนเพิ่มขึ้น และปริมาณทรายที่ตูดออกไปก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ปัญหาบ่อทรายมีมากขึ้นเรื่อยๆ พร้อมกับจำนวนบ่อที่เพิ่มขึ้น เพราะบ่อทรายส่งผลกระทบอย่างมากต่อชุมชน กล่าวคือทำให้เกิดปัญหาน้ำกร่อย ปัจจุบันมีชาวบ้านหมู่ 6 และหมู่ 7 ที่ต้องซื้อน้ำดื่มกินแล้วเพราะน้ำบ่อที่เคยใช้ได้กลายเป็นน้ำกร่อย ชาวบ้านที่เลี้ยงหอยแมลงภู่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเพราะน้ำกร่อยส่งผลให้หอยแมลงภู่ตาย นอกจากนี้ยังมีผลกระทบเรื่องรถสิบล้อทำให้เกิดฝุ่นตลบอบอวลไปทั่วบ้านเรือนที่อยู่ใกล้ทางมีปัญหาเรื่องระบบทางเดินหายใจ เป็นภูมิแพ้กันมาก เพราะฝุ่นทำให้หายใจไม่สะดวก อีกทั้งยังเกิดอุบัติเหตุจากทรายที่หล่นกองตามถนน และยังมีปัญหาเรื่องเสียงดังรบกวนอย่างมากเพราะทั้งรถแม็คโครที่ตักทรายทั้งคืน และเครื่องดูดทรายที่เสียงดัง และที่สำคัญคืออาจทำให้เกิดแผ่นดินทรุดได้ในอนาคต ส่งผลให้ชีวิต ทรัพย์สินของชาวบ้านได้รับเสียหายได้

การแก้ปัญหาที่ผ่านมา ชาวบ้านทำดินแดงได้รวมตัวกันปิดถนนเพื่อเรียกร้องให้บริษัทดูดทรายปฏิบัติตามข้อตกลง และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาดูแล ให้มีการสร้างถนนลูกรังและไม่ให้ขุดบ่อทรายในที่ชุมชน การเรียกร้องได้รับการปฏิบัติเพียงสร้างถนนลูกรังแต่ทว่าก็ไม่ได้มาตรฐาน เมื่อรถสิบล้อวิ่งก็พังเหมือนเดิม ปัญหาฝุ่นก็ยังคงเหมือนเดิม ชาวบ้านได้เคยรวมตัวกันก่อนสึนามิ และมีนายประสิทธิ์ คุ้มครอง แกนนำหมู่ 6 ที่ได้เรียกร้องต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ทว่าก็ถูกยิงเสียชีวิตทำให้ชาวบ้านคนอื่นๆ ไม่กล้าออกมาต่อสู้อีก และชาวบ้านก็ถูกข่มขู่จากเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วยว่า “คุณจบอะไรมา ไม่รู้กฎหมายอย่ามาสู้ดีกว่าเจ้าหน้าที่ อย่ามาสู้ให้เหนื่อย นายทุนเขามีใบอนุญาต” ณ วันนี้ชาวบ้านมองว่าตนเองต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว เจ้าหน้าที่รัฐไม่เคยอยู่ข้างประชาชนเลย และเห็นว่าสื่อต่างๆ ก็ช่วยไม่ได้ เพราะปัญหามาใหญ่เหลือเกิน อีกทั้งชาวบ้านก็ไม่กล้าให้สัมภาษณ์ เพราะกลัวถูกยิงเหมือนกับแกนนำคนก่อน

ณ วันนี้ชาวบ้านจึงกระทำเพียงการระบายความในใจกัน และรวมตัวกันเฉพาะภายในชุมชน และยอมจำนนกับปัญหา ชาวบ้านเข้าใจว่าเจ้าหน้าที่รัฐเข้าข้างนายทุน และเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไขได้ ความคาดหวังที่ชาวบ้านแดงต้องการมาก ณ ขณะนี้ คืออยากให้องค์กรที่เกี่ยวข้องรวมถึงบริษัทมาทำถนนให้ดีกว่าเดิม ไม่ก่อปัญหาให้ชาวบ้านเดือดร้อน และมองว่าภายหลังการขุดบ่อทรายแล้วควรต้องฟื้นฟูบ่อด้วย เพราะปัจจุบันเมื่อขุดทรายจนหมดแล้วก็ไม่ฟื้นฟูหรือจัดการอะไร ปล่อยให้บ่อกร้างไป และถ้าเป็นไปได้อยากให้ปิดบ่อทรายไปเลย เพราะเห็นว่า การขุดบ่อทรายแล้วไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นคงทำไม่ได้เลย

ชาวบ้านบางส่วนมองว่า ถ้าไม่สามารถต้านทานการทำบ่อทรายของผู้ประกอบการได้ก็ต้องมีการพูดคุย สร้างข้อตกลงและจัดระบบการจัดการปัญหานี้ เช่น ผู้ประกอบการบริจาคให้ชุมชน เป็นใบบริจาคทรัพย์สินเพื่อพัฒนาชุมชน และคณะกรรมการชุมชนนำเงินนี้ไปใช้ประโยชน์และบริจาคต่อ คณะกรรมการชุมชนเห็นชอบให้นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เช่น นำมาปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนซื้อเครื่องดูดฝุ่นสำหรับมัสยิด ค่าน้ำมันรถที่ใช้ร่วมกันในชุมชน การบริจาคให้กับมูลนิธิร่วมกตัญญู ชาวบ้านส่วนหนึ่งมองว่า การยอมรับเงินชดเชย แต่ก็ได้ไม่ถึงหมายถึงการยอมรับการทำลายทรัพยากรในชุมชน เพราะส่งผลกระทบต่ออย่างมาก มีการทำข้อตกลงกำหนดอาณาเขตให้ทำบ่อทรายได้เฉพาะจุดที่ชุมชนจำกัดไว้ มีการทำป้ายห้ามขุดทราย

ในเขตต่างๆ เพราะกลัวปัญหาการขาดทรายลูกกลม แต่บางครั้งก็ติดขัดเพราะผู้ประกอบการขาดทรายมาก่อน การกำหนดเขต แต่หากถึงเขตที่กำหนดก็ต้องหยุดทันที ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากบ่อทรายมาก ที่ผ่านมามีการพยายามเจรจาเพื่อลดปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน เช่น เรื่องฝุ่น สิ่งแวดล้อม เรื่องน้ำกินน้ำใช้ การทำประปา หากมีการละเมิดอาณาเขตที่ครอบคลุมไว้ต้องมีการเริ่มต้นพูดคุยจัดการปัญหาอีก ต้องมีผู้นำของชุมชนเข้าไปเจรจาร่วมกันและอาศัยความร่วมมือของชาวบ้านทุกคน ทั้งนี้มองว่าการร้องเรียนไปยังหน่วยงานหรือส่วนราชการที่มีหน้าที่จัดการแก้ปัญหาในระดับสูง ระดับนโยบายสามารถทำได้แต่คิดว่าไม่เกิดประโยชน์ เสียงบประมาณและเสียเวลาในการร้องเรียนค่อนข้างมาก จึงนำเงินเหล่านี้มาใช้ประโยชน์กับเด็กๆ และในหมู่บ้านดีกว่า ส่วนภัยและปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ไม่ค่อยมี เช่น ภัยแล้งก็เป็นตามฤดูกาล แต่การทำบ่อทรายเชื่อมโยงและสร้างผลกระทบต่อเรื่องภัยอื่นๆ เช่น แผ่นดินถล่ม แผ่นดินยุบ เรื่องน้ำ เป็นต้น

6.3.4 ป่าตอง

ในพื้นที่ป่าตอง คณะวิจัยได้เลือกพื้นที่บริเวณหาดป่าตอง ตำบลป่าตอง อำเภอเกาะภูเก็ต เป็นพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง และได้คัดเลือกผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มจากกลุ่มอาชีพ จากกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจบริเวณหาดป่าตองที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ ได้แก่ ร้านอาหาร ท่องเที่ยว และโรงแรม หรือรีสอร์ท ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (อาทิ ให้เช่ายานพาหนะหรืออุปกรณ์กีฬาทางน้ำ, สปา, ชายของที่ระลึก, กระเป๋า-เสื้อผ้า)

พื้นที่ป่าตองเป็นพื้นที่ที่ผู้คนส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างถิ่นเพื่อประกอบธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาพื้นที่ป่าตองมีจุดประสงค์เพื่อมาพักผ่อน และไปเที่ยวต่อที่จังหวัดพังงา แต่เนื่องจากป่าตองมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้าง โรงภาพยนตร์ ร้านอาหารสไตล์ต่างๆ แอร์พอร์ต ซ็วแพคเกจจิ้งท่องเที่ยวที่อื่นแล้วมาพักที่ป่าตองเพราะค่านิ่งความสะดวกมากกว่าในการเริ่มต้นการท่องเที่ยวจากที่นี่ ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว จะเป็นชาวสวีเดน และกลุ่มประเทศยุโรป ส่วนในช่วงฤดูฝน กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวออสเตรเลีย จีน เกาหลี และนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง นี่คือนักท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้ผู้ประกอบการธุรกิจหลายคนอยู่ในพื้นที่มายาวนาน

ความช่วยเหลือในพื้นที่หาดป่าตอง ส่วนใหญ่เป็นการทำความสะอาด และจัดระเบียบพื้นที่หน้าหาดให้ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ต่อไปมากกว่า ผู้ประกอบการหลายคนไม่ได้รับการชดเชยความเสียหายของทรัพย์สินที่สูญเสียไปเท่าไรนัก และปัจจุบันไม่ได้คาดหวังความช่วยเหลือชดเชย ซึ่งกลุ่มคนที่ประกอบธุรกิจขนาดเล็ก - ขนาดกลาง คิดว่าจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาและการติดตามข่าว ที่รัฐให้ความช่วยเหลือด้านมาตรการทางภาษี หรือสนับสนุนการจัด Road Show สนับสนุนการท่องเที่ยว นั้น ก็คิดว่าเป็นการดี แต่ผู้ที่เข้าถึงความช่วยเหลือได้มากกว่าคือโรงแรม ธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีเครือข่ายกับตัวแทน หรือกิจการอื่น ๆ พังงาเป็นแพคเกจ แต่สำหรับธุรกิจขนาดเล็กหรือขนาดกลางที่ประกอบการธุรกิจเพียงอย่างเดียว นั้น อาจไม่ได้รับความสนใจจากต่างชาติมากนัก ในขณะที่ความช่วยเหลือที่มาสู่ผู้ประกอบการหาดป่าตองนั้นจะมาจากชาวต่างชาติที่เคยมาเป็นลูกค้า และเครือข่ายเพื่อนฝูง คนรู้จักมากกว่า

ในสายตาของผู้ประกอบการหาดป่าตองส่วนใหญ่มองว่า สึนามิไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวหาดป่าตอง ส่วนใหญ่มองว่าเกิดจากภาวะเศรษฐกิจการเมืองของประเทศมากกว่า หากเปรียบเทียบสภาพการท่องเที่ยวปัจจุบันกับในสมัยก่อนสึนามิ พบว่า ทุกวันนี้ ธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถกลับมาแค่ร้อยละ 80 ไม่เหมือนในสมัยก่อน ยามค่ำคืน นักท่องเที่ยวยังเดินกันขวกไขว่ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวไม่มากเท่าเดิม เพราะในช่วงประมาณ 3-4 เดือนหลังสึนามิ นักท่องเที่ยวก็กลับมาแล้ว แต่จากกิจกรรมทางการเมืองโดยกลุ่มหรือ

ฝ่ายต่างๆ ทำให้ทุกอย่างชะลอ และหยุดชะงักมากขึ้น เช่น การประท้วงปิดสนามบิน ซึ่งส่งผลกระทบมาก เพราะกลุ่มเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวป่าตอง คือ ชาวต่างชาติ

ผลกระทบจากสึนามิ

จิตใจ

ผลกระทบด้านจิตใจในช่วงแรกนั้น หลายคนที่เข้ามาทำงานก็มีความกลัวอยู่บ้าง เพราะภาพของป่าตองก่อนสึนามิคือความคึกคัก ความเจริญในด้านต่างๆ แต่ภาพที่เห็นหลังสึนามิเป็นอีกภาพที่ไม่เคยคิดว่าจะมีความเสียหาย คนเสียชีวิต และขยะซากปรักหักพังต่างๆ มากมาย แต่หลายๆ คนไม่กลัวกับเหตุการณ์นั้นแล้ว แต่สำหรับอีกหลายๆ คนที่เขายู่ที่นี้ในขณะที่เกิดสึนามิแล้วรอดมาได้ เขาก็ยังกลัวอยู่แต่ด้วยความจำเป็นในการประกอบกิจการเพื่อการทำมาหากินทำให้เขาจำเป็นต้องอยู่ที่นี้อย่างระมัดระวังมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นคือเมื่อมีข่าวว่าเกิดแผ่นดินไหวคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะกลัว เตรียมหลบหนี

ผู้ประกอบการหลายคนบอกว่า ผลกระทบด้านจิตใจจะส่งผลต่อคนเก่าๆในพื้นที่มากกว่า อาจหวาดกลัวบ้าง แต่เมื่อพื้นที่มีคนใหม่ๆที่เข้ามาทำมาหากิน คงไม่มีความกลัวแต่จะระมัดระวังมากขึ้น ปัจจุบันคนที่นี่ไม่ตื่นตระหนกเกินไป คอยรับฟังข่าวสาร คนที่เคยอยู่ในสถานการณ์นั้นคงกลัว แต่หากเป็นลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่ค่อยกลัว เพราะเข้าใจว่าเป็นภัยธรรมชาติ และไม่วังหนีเพราะไม่เคยเจอกับเหตุการณ์นั้น

ในช่วงแรกผู้ประกอบการบางคนรู้สึกท้อแท้มาก เพราะร้านขายของต้องพังไปกับคลื่นทั้งหมด และไม่ได้มีอาชีพสำรองด้วย เนื่องจากท่วมเทให้กับร้านไปทั้งหมด จึงไม่ทราบว่าจะเอาเงินที่ไหนไปใช้หนี้ เกิดอาการย่ำคิดย่ำทำว่าตัวเองเอาเงินมาลงทุนแล้วสูญหายไปฟรีตา และต้องกลับมาเป็นลูกจ้างกินเงินเดือนเหมือนเดิมจากเดิมที่ทำธุรกิจของตนเองได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็คิดว่าต้องตั้งสติและสร้างใหม่ ปัจจุบันไม่กลัวคลื่นอีกแล้ว แต่สิ่งที่น่ากลัวกว่าคือปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองที่มารุมเร้าและเป็นปัญหาเรื้อรังซึ่งมีผลต่อธุรกิจท่องเที่ยวอย่างมาก

บางคนให้กำลังใจตัวเองว่าทุกคนก็ได้รับผลกระทบทั้งนั้น คิดว่าคนอื่นสูญเสียมามากกว่า บางคนเสียทั้งญาติพี่น้อง ต้องคิดว่าตัวเรายังมีลมหายใจก็จะสู้ต่อ ภายหลัง 1 เดือนก็สู้ใหม่ ทุกวันนี้หลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยงไม่อยู่ใกล้หาดในระยะ 3 กิโลเมตรอีก เพราะไม่มั่นใจว่าจะเกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์อีกวันไหน คิดว่าย้ายมาทำธุรกิจอยู่บริเวณถนนที่ห่างจากชายหาดน่าจะปลอดภัยกว่า ขณะที่ผู้ประกอบการรายหนึ่งบอกว่าประมาณ 1 ปีถึงกลับมาขายได้เหมือนก่อนเหตุการณ์สึนามิ คนที่นี่จึงไม่มีความกังวลกับเหตุการณ์สึนามิ แต่กระทบกับภาคธุรกิจค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่เป็นทรัพย์สินที่สูญหายไป ผู้คนต่างก็ต้องทำมาหากินเลี้ยงปากท้อง ค่าเช่าร้าน ค่าเช่าที่แพง ต้องทำงานด้วยความขยัน ไม่มีเวลามากงวลว่าจะเกิดภัยพิบัติ

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการบางคนไม่เห็นด้วยกับการจัดงานรำลึกสึนามิบริเวณหาดป่าตองว่า “การจัดงานรำลึก 1 ปี และ 2 ปียังพอรับได้ แต่ปีต่อๆมา มองว่าเป็นการตอกย้ำความรู้สึกของญาติผู้สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์สึนามิ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่น่าจดจำ”

อาชีพ

หากเปรียบเทียบแล้วป่าตองสูญเสียน้อยกว่าเขาหลัก แต่จากเหตุการณ์สึนามิทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวป่าตองลดลง ธุรกิจของหลายครอบครัวต้องเผชิญกับความสูญเสียของทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก เช่น ร้านขายของที่เช่าพื้นที่ขนาดหน้ากว้าง 4 เมตร ยาว 12 เมตร บริเวณซอยเก็บทรัพย์ได้รับความเสียหายเป็นล้านบาท เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวใกล้วันปีใหม่ ทางร้านได้สั่งซื้อสินค้าประเภทไม้สักและทองเหลือง (ของแต่งบ้าน ของที่ระลึก) ไว้เป็นจำนวนมาก จากเหตุการณ์ดังกล่าว ครอบครัวนี้เหลือเพียงธุรกิจห้องเช่ารายเดือน ซึ่ง

จากที่คนเคยพักเต็ม ก็เหลือเช่าเพียง 4 ห้อง จากเดิมคิดค่าเช่าเดือนละ 4,000 บาท ก็ต้องลดราคาให้เหลือเพียง 2,000 บาท เนื่องจากเห็นใจผู้เช่าซึ่งก็ตกงานเหมือนกัน โชคดีที่ทางธนาคารเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้วยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ โดยยื่นกู้เงินจำนวน 2,000,000 บาท ด้วยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ไม่ต้องจ่ายต้น จ่ายแต่ดอกเบี้ย โดยมีระยะเวลาคืน 3 ปี ส่งผลให้มีเงินลงทุนในธุรกิจค้าขายอีกครั้ง

ผลกระทบทางธุรกิจต่อเจ้าของกิจการบางรายส่งผลให้ต้องปรับเปลี่ยนการบริหารใหม่ คือ ในส่วนของกิจการของสาขานี้จากเดิม เคยมีพนักงาน 4 คนในช่วงก่อนเกิดสึนามิ แต่หลังเกิดสึนามิพนักงานก็หายไปไม่กลับมาทำงาน ทำให้ต้องมีการโยกย้ายพนักงานและปรับลดจำนวนพนักงานอย่างเร่งด่วน

อย่างไรก็ตาม หลังสึนามิธุรกิจท่องเที่ยวปาดองได้รับผลกระทบแต่ก็ไม่ถึงกับแย่มาก เพราะยังมีกลุ่มลูกค้าและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาดูสถานการณ์ในพื้นที่ แต่ปี 2552 นี้ ด้วยภาวะเศรษฐกิจโลกทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวแย่มาก ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยว แทบทุกธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบหมด ปัญหาการเมืองของประเทศทุกวันนี้ทำให้สังคมอ่อนแอ ผู้ประกอบการมองว่า ผู้นำชาติวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาการเลือกตั้งไม่ค่อยเจอคนดี ปาดองต้องการคนที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ เสียสละเข้ามาทำงาน มักมีแต่การสร้างภาพลักษณ์ มีการซื้อขายเสียงแจกเงิน ไม่มองทิศทางที่จะก้าวต่อไป อยากเห็นผู้นำที่มีภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำที่มีความเสียสละ ตั้งใจทำงาน รู้จักผู้คนหมด ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้รางวัลคนทำดี

ชุมชน

การรวมตัวกันของคนปาดองเพื่อแก้ปัญหาอันเนื่องมาจากมาจากผลกระทบจากสึนามิโดยตรงยังไม่มี แต่เป็นการรวมตัวกันเนื่องจากผลกระทบที่เกิดจากเศรษฐกิจของผู้ประกอบการปาดอง คือ มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดมาตรฐานเป็นสมาคมเคาท์เตอร์ทัวร์ เริ่มจัดตั้งกลุ่มประมาณ 2 เดือน ตั้งแต่มีการจัดตั้งกลุ่มรู้สึกว่าการรวมตัวกันเคาท์เตอร์ทัวร์ดีขึ้นกว่าก่อนหน้านี้ เพราะแต่ก่อนมีการขายตัดราคากัน ปัญหาค่าเช่าที่แพง เป็นเหตุผลที่ต้องมารวมกลุ่มเพราะเดือดร้อนเนื่องจากไม่ได้ราคาที่ดีจากลูกค้า ไม่ได้กำไร เพราะมีคนขายตัดราคา ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่เปิดเคาท์เตอร์โดยไม่ได้จดทะเบียนถูกต้อง อีกส่วนเป็นกลุ่มที่หวังผลกำไรเฉพาะหน้า เสียค่าเคาท์เตอร์เพียง 10,000 บาทก็สามารถตั้งกิจการได้ หากขายทัวร์ไม่ได้ก็ปิดเคาท์เตอร์ทันที เจ้าหน้าที่ที่มาดูแลรับผิดชอบส่วนนี้ไม่ทั่วถึง เพราะจำนวนเคาท์เตอร์มีมาก เมื่อมีการรวมกลุ่มเคาท์เตอร์ทัวร์จึงขอความร่วมมือร้านค้าที่เป็นสมาชิกเกี่ยวกับการกำหนดราคา โดยไม่ให้ตัวแทนขึ้นราคา ทำให้มีโอกาสได้ใช้ความสามารถของแต่ละธุรกิจในการขายทัวร์เอง แล้วแต่กลุ่มเคาท์เตอร์นั้นจะมีความสามารถมากน้อยแค่ไหน ลูกค้านักท่องเที่ยวนิยมมาใช้บริการเพราะเห็นว่าราคาแพ็คเกจทัวร์ต่างๆ ถูกกว่าโรงแรมมาก

นอกจากนั้น ยังมีผลกระทบทางกายภาพที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนปาดองทั้งหมดหากเกิดเหตุ สึนามิ ดังที่ผู้ประกอบการรายหนึ่งได้สะท้อนเกี่ยวกับการจัดระเบียบการเดินทางแบบ One-way ว่า หากเกิดเหตุสึนามิ ระบบการเดินทางเดียวจะทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตของคน เนื่องจากหากใครขับรถไม่ถูกก็ต้องวนอยู่อย่างนั้น ระบบ One-way เอามาจากต่างประเทศไม่เหมาะสมกับบริบทที่ซับซ้อนในประเทศไทย แต่ต้องให้ความร่วมมือกับระบบสังคมที่จัดมา สำหรับปาดองใช้ระบบ One-way มา 2 ปี แต่ไม่มีป้ายแสดงให้เห็นว่าเป็นระบบ One-way คิดว่าถ้าเกิดสึนามิอีกคงไม่รอด ทั้งนี้มองถึงระบบการทำงานที่ขาดประสิทธิภาพของหน่วยงาน วิสัยทัศน์ผู้นำและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่เหมาะสม เช่น บอกว่าระบบสัญญาณมีการทำประชาพิจารณ์แล้ว หรือการนำเอาถุงดำมาคลุมสัญลักษณ์เก่า ที่สำคัญสถานะน้ำมันราคาแพงส่งผลต่อสภาพคล่องทางการเงินของประชาชน เพราะต้องใช้เส้นทางที่ไกล สร้างปัญหาจราจรติดขัดเป็นคอขวด สิ้นเปลืองพลังงานและเวลา ทำลายสถานะของโลกให้ร้อนขึ้น

ครอบครัว/ธุรกิจ

หลังเกิดเหตุการณ์สึนามิแล้ว ทำให้มีผลกระทบด้านบวกต่อการเตรียมการรับมือภัยพิบัติในระดับครอบครัว ผู้ประกอบการบางคนบอกว่า ได้คุยกับสามีและลูกว่าถ้าสัญญาณเตือนภัยมา อันดับแรกต้องรีบเก็บของมีค่าใส่กระเป๋า ก่อนเก็บของลือคประตุร้าน ไม่ต้องพะวงเรื่องรถยนต์เพราะสามารถหาใหม่ได้ สิ่งมีค่าที่สุดคือคนในครอบครัวและพนักงาน และวิ่งหนีขึ้นไปทางสามแยกบางลาก่อน ซึ่งเหตุการณ์ที่ผ่านมารู้สึกโชคดีที่สามารถรอดมาจากเหตุการณ์ได้

ในส่วนของโรงแรมบริเวณหาดป่าตอง ได้รับผลกระทบจากสึนามิน้อย เพราะตั้งอยู่บนที่สูงบนแนวถนนที่ห่างจากชายหาด ผู้ประกอบการหลายคนมีการเตรียมความพร้อม พยายามรับฟังข่าวสารตลอด แต่เมื่อถึงเวลาจริงคิดว่าระบบการสื่อสารล้มเหลว ไม่นั่นใจระบบการเตือนภัย และมองการซ้อมหนีภัยว่า “ที่ผ่านมามองถึงการซ้อมหนีภัยทำเหมือนฝึกซีโรยหน้า สัญญาณไม่ดังตามเวลาที่กำหนดเลยเวลาเป็นครึ่งชั่วโมง ทั้งๆ ที่เครื่องมืออุปกรณ์ราคาสูงแต่เมื่อมาอยู่ในมือคนไทย ประสิทธิภาพจะกลายเป็นเศษเหล็ก การบำรุงรักษาและความรับผิดชอบของหน่วยงานต่ำมาก”

ผู้ประกอบการบางคนมีข้อเสนอว่า ในวันซ้อมหนีภัยควรมีการเชิญบุคคลหลากหลายอาชีพมาให้ข้อมูลเพื่อเป็นอุทาหรณ์กับคนที่ไม่ได้เจอเหตุการณ์จริง เช่น ผู้สูงอายุที่อยู่บนตึกไม่ได้เดินไปตามถนน จะได้ว่ารู้อะไรรอดได้อย่างไร การช่วยคนสูงอายุ เด็ก ทำอย่างไร เพราะเวลาเกิดเหตุการณ์จริงสติ การตัดสินใจสำคัญที่สุดเสนอให้มีการเชิญบุคคลที่ประสบเหตุและรอดชีวิตจากสึนามิมาเป็นผู้บอกเล่าวิธีการผ่านโทรทัศน์ท้องถิ่น อาจทำเป็นสารคดี และเปิดฉายบ่อยๆ เช่น ตามโรงแรมให้นักท่องเที่ยว ลูกค้าที่มาพักจะได้รู้ข่าวสาร ไม่ใช่การขอให้คนไปเข้าร่วมซ้อมหนีภัยเพื่อออกสื่อโทรทัศน์เท่านั้น

ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณหาดและทะเลป่าตองเป็นเพียงการเล่นเจ็ตสกี นอนอาบแดด เล่นน้ำ ต่างจากแหล่งท่องเที่ยว สิมิลัน พีพี เขาสกที่สามารถค้างคืนได้ แหลมสิงห์ เกาะห้อง จังหวัดกระบี่นักท่องเที่ยวจะไปว่ายน้ำ ดำน้ำดูปะการังได้ ซึ่งผู้ประกอบการมองว่า แถบป่าตองนี้ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ผลกระทบต่อชายหาดจากสึนามิจึงไม่ค่อยมี แต่หาดค่อนข้างสกปรกเนื่องจากการบำบัดน้ำเสียของโรงแรม แต่หลังสึนามิหลายคนมองว่าหาดดีขึ้น สะอาดขึ้น เพราะสึนามิพัดพาของเสียไปหมดแล้ว เนื่องจากไม่มีรถ ร่ม และเตียง ผลกระทบเรื่องขยะก็ไม่ค่อยมีปัญหาเพราะเทศบาลมาเก็บขยะทุกวัน แต่ตอนนี้ดูไม่เป็นระเบียบเพราะคนเข้ามาทำธุรกิจริมหาดมากขึ้น เหตุที่กลับมาสู่สภาพเดิมเพราะนักท่องเที่ยวกลับมา ธุรกิจต่างๆจึงเยอะตามไปด้วย การแก้ปัญหาคงยากขึ้นเพราะระบบอิทธิพลเยอะ

ผู้ประกอบการบางคนบอกว่า คนที่ไม่เคยมาเที่ยวป่าตอง มักจะวาดภาพว่าป่าตองสวยแต่เมื่อเข้ามาพบว่าไม่มีระเบียบ ที่นี่จึงกลายเป็นเพียงจุดแวะพักของนักท่องเที่ยวก่อนการเดินทางไปท่องเที่ยวที่อื่น เช่น คนสวีเดนไม่ชอบป่าตองเหมือนเมื่อก่อน จะมาแวะที่ป่าตองและเดินทางไปเขาหลัก ไนโร้ ท้ายเหมืองแทน เพราะชอบความสงบเงียบ ไม่เหมือนออสเตรเลียที่ยังคงเข้ามาป่าตอง เพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีสถานที่ให้จับจ่ายซื้อของมากมาย

การที่ธุรกิจป่าตองไม่ได้พึ่งพาสีงแวดล้อมหรือชายหาดโดยตรง แต่พึ่งทางอ้อม การรวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศป่าตองจึงแทบไม่มี เพราะไม่รู้สึกรู้ว่าสึนามิทำให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศแถบนี้มีการเปลี่ยนแปลง เพราะก็มีหน่วยงานเข้ามาดูแลจนเข้าสู่ภาวะปกติตามเดิม กิจกรรมที่มีอยู่บ้างในการอนุรักษ์คือ มีการให้ปลูกป่าชายหาด ส่วนบริเวณป่าชายเลนเป็นที่ดินเอกชนจึงไม่ให้นำเข้าป่ากิจกรรม

ผู้ประกอบการรายหนึ่ง เข้ามาอยู่ในพื้นที่ป่าตองประมาณ 30 กว่าปี ได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมสนับสนุนว่า แต่เดิมนักท่องเที่ยวเข้ามาเพราะหลงใหลธรรมชาติแต่ภายหลังได้รับเสียงสะท้อนและคำตำหนิเกี่ยวกับการรักษาธรรมชาติของป่าตอง จากกลุ่มลูกค้าเดิมที่เข้ามาเมื่อมาเจอสภาพความเปลี่ยนแปลงแบบนี้ก็ไม่อยากมาเที่ยวป่าตองอีก ส่วนลูกค้ากลุ่มใหม่เป็นกลุ่มที่มีงบประมาณน้อยจึงยังมาเที่ยว มีข้อเสนอให้หน่วยงานท้องถิ่นมีการจัดทำแบบสำรวจตัวเองเพื่อปรับปรุงการจัดการพื้นที่ เช่น ระบบคูคลอง ระบบนิเวศป่าตองแต่ก่อนมีการดูแลตามธรรมชาติ ระบบคูคลองมาเจอกันหมด เป็นทางน้ำยาวช่วยระบายน้ำเสียหรือแม้แต่ น้ำขังจากเชิงเขา ในกรณีที่ฝนตกหนัก ยกตัวอย่างหมู่บ้านเบญจมาศที่มีชาวต่างชาติอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่เดียวที่สามารถรักษาธรรมชาติในป่าตองได้ดีที่สุด มีระบบการจัดการเกี่ยวกับสายไฟฝังใต้ดิน ปัจจุบันหน่วยงานท้องถิ่นมีการถมคลองจนแคบลงเรื่อยๆ ทับพื้นที่สาธารณะ จนกลายเป็นเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์ของบุคคล และโรงแรมต่างๆ มีการตัดต้นไม้มากขึ้น ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง ซึ่งประเด็นนี้ผู้ประกอบการต่างตั้งข้อสังเกตว่าเป็นประโยชน์หรือโทษสูงสุดที่จะเกิดกับลูกหลานในอนาคต โดยยังไม่มียุทธศาสตร์ไหนที่จะสามารถเข้าไปช่วยจัดการ

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มองว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับพื้นที่ป่าตองซ้ำเกินไป ต่อสู้กับสถานการณ์ที่เกิดไม่ไหว ไม่เหมือนกระบี่ที่จะไม่มีเก้าอี้รื้อหน้าหาด ป่าตองไม่มีการจัดสรรพื้นที่หน้าหาดให้เป็นระเบียบ ควรมีการจัดการเก็บขยะให้ดีกว่านี้ ปรับเวลาการเก็บให้เหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิต การทำงานของคน และควรมีข้อกำหนดของสถานประกอบการที่จะต้องรู้เวลาที่เทศบาลจะมาเก็บขยะ นอกจากนี้มองว่าควรมีการเก็บค่าบำรุง การจัดการขยะของคนทุกคนที่อยู่ในบ้าน โดยพิจารณาจากข้อมูลทางทะเบียนบ้านของแต่ละหลัง แต่คนส่วนใหญ่เป็นประชากรแฝง ไม่มีทะเบียนบ้านจึงเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ยาก ภาพที่ผู้ประกอบการเห็นคือ ตลอดระยะเวลา 7 ปีที่มาอยู่ที่ป่าตอง ไม่เคยพบเห็นคนไทยมาเก็บขยะตามหน้าหาดเลย จะมีเพียงชาวต่างชาติ 2 คนที่เก็บขยะ เป็นภาพที่ทำให้รู้สึกอึดอัดใจ ขณะที่ผู้ประกอบการอีกท่านสะท้อนมุมมองว่า เป็นเรื่องจิตสำนึกของคนในสังคม ถ้าเราไม่ดูแลตัวเอง ไม่รักษาสิ่งแวดล้อม ไม่นานก็คงจะไม่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวบ้านเรา ในอนาคตต่อไปคงเปลี่ยนแปลงไปเหมือนพัทยา ธรรมชาติเสื่อมโทรมโดนทำลาย ลูกค้านักท่องเที่ยวก็จะไปแสวงหาพื้นที่อื่น เพราะภาครัฐไม่มีการควบคุมพื้นที่ ควบคุมนักลงทุน คนที่มีเงินก็ซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงแรมกันมากขึ้น

เกิดพิบัติภัยอื่นๆ

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดหลังสึนามิ ระดับน้ำทะเลมีการเปลี่ยนเส้นทางเข้ามาสู่ฝั่ง ผู้ประกอบการรายหนึ่งบอกว่า ในอนาคตหากน้ำทะเลเข้าใกล้ฝั่งมากขึ้นอาจต้องมีการขยับพื้นที่ร้านเข้ามาด้านในอีก ทั้งนี้สังเกตจากผู้ประกอบการที่ทางร่มบริเวณหน้าหาดขยับเข้ามาใกล้แนวรั้วมากขึ้น คิดว่าผลมาจากภาวะโลกร้อน เพราะมีการละลายของน้ำแข็งขั้วโลก ส่วนสึนามิเป็นการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก นอกจากนี้จากการสังเกตของผู้ประกอบการที่อาศัยในพื้นที่ป่าตอง 6-7 ปี ให้ข้อมูลว่าพื้นที่ชายหาดป่าตองลดลงไปเกือบครึ่งหนึ่ง

ผู้ประกอบการที่เข้ามาอยู่อาศัยหลังสึนามิสังเกตว่าพื้นที่การก่อสร้างเพิ่มขึ้นทุกปี เพราะมองว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาอยากเห็นความเปลี่ยนแปลง อาจมีการขยายพื้นที่สร้างเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น พื้นที่สายสองที่มีการสร้างตึกแถวขึ้นมา ซึ่งความจริงแล้วคนมาเที่ยวต้องการมาดูธรรมชาติแต่กลับเพิ่มพื้นที่ก่อสร้างมากกว่า โดยปกติทั่วไปหากไม่มีการก่อสร้างบนพื้นที่ หน้าที่ดินตามธรรมชาติจะมีการซึมซับน้ำเอง แต่เมื่อมีคอนกรีตแล้วทำให้น้ำไม่สามารถซึมลงดินได้ จึงเกิดปัญหาน้ำท่วมขัง นอกจากนี้ยังมีการปล่อยน้ำเสียจากอาคารลงสู่ทะเล โรงบำบัดไม่เพียงพอ และปัญหาใหญ่คือ การขยายพื้นที่ก่อสร้างขึ้นไปบนเขามากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งอาจนำไปสู่ภัยพิบัติอื่นเพิ่มมากขึ้นได้ เช่น ปัญหาดินถล่ม ซึ่งในปัจจุบันมีปัญหาดินถล่มตรงเส้นทาง

หลักที่จะมาป่าตองในช่วงที่เกิดฝนตกหนัก ทำให้เส้นทางขาดต้องอ้อมไปใช้เส้นทางกะตะ-กะรน และผู้ร่วมสนทนาได้เสนอเรื่องการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง คือ หากฝนตกติดต่อกันประมาณ 1-2 ชั่วโมง น้ำท่วมตลอด ทั้งนี้เนื่องจากการถมคลองซึ่งปิดกั้นทางระบายน้ำ เช่น คลองหลัง พาราไดส์ ปัจจุบันมีลักษณะแคบลงเรื่อยๆ การถมคลองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้เกิดปัญหาบ้านทรุดตัวโดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีราคาสูง แม้จะมีการจ่ายค่าชดเชยเพื่อซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้น ในขณะที่เจ้าของบ้านบางรายกลับรู้สึกว่โชคที่ได้ที่ดินเพิ่มขึ้น

ความช่วยเหลือ

หน่วยงานรัฐ

ภาพความช่วยเหลือส่วนใหญ่ที่คนป่าตองพบเห็น คือ การทำความสะอาดอาคาร พื้นที่ชายหาดและพื้นที่โดยรอบที่มีการดำเนินการอย่างรวดเร็ว และเคยได้ทราบว่ามีกำหนดเขตอาคารและการวางแผนการใช้ที่ดิน แต่ไม่มีรายละเอียดเรื่องนี้ต้องสอบถามข้อมูลจากทางเทศบาล เพราะพบเห็นแต่ป้ายหน้าหาดมีประมาณ 3-4 ป้าย

หากยังมีหน่วยงานรัฐที่ผู้ประกอบการประทับใจกับการให้ความช่วยเหลือ คือ การไฟฟ้านครหลวงและกรมสรรพากร เพราะไม่มีเงินจ่ายค่าไฟ ภาษี เนื่องจากแทบหมดตัวจากสินามิ จึงทำหนังสือยื่นถึงหน่วยงานเพื่อของดจ่ายค่าไฟกับการไฟฟ้า และภาษีกับสรรพากร ได้รับความเห็นใจและตอบรับเป็นอย่างดี แต่หน่วยงานที่รู้สึกไม่ประทับใจที่สุดคือ เทศบาลป่าตอง ผู้ประกอบการรายหนึ่งเล่าว่า “ต้องเสียภาษีโรงเรือน ภาษีร้านนวดปีละ 10,000 บาท ภาษีป้ายประมาณ 30,000 กว่าบาท แต่เจ้าหน้าที่กลับไม่เห็นอกเห็นใจและเข้าใจคนที่กำลังทุกข์ยากเลย ไม่มีการผ่อนผันให้”

ส่วนการซ่อมหนีภัยสินามิที่จัดขึ้นเป็นประจำบริเวณหาดป่าตองปีละครั้ง มีหลายหน่วยงานเข้าร่วมฝึกซ้อมและดูแล และมีอาสาสมัครคอยช่วยอธิบาย ซึ่งผู้ประกอบการส่วนหนึ่งทราบเป็นอย่างดีว่าหากเกิดสินามิจะต้องหนีไปในทิศทางใดบริเวณใด ส่วนการเตือนภัยต่อนักท่องเที่ยววันนั้น ผู้ประกอบการมองว่าอาจต้องเป็นจัดคนคอยให้ความช่วยเหลือ สำหรับหอเตือนภัยนั้นให้ความเห็นว่าเชื่อถือได้ นอกจากนั้นคนที่อยู่ในพื้นที่ควรต้องหมั่นคอยฟังข่าวสารต่างๆ เช่น จากโทรทัศน์ แต่ในเวลาซ่อมหนีภัยจะต้องให้ลูกจ้างเป็นคนเฝ้าดูแลร้าน

แม้ทางเทศบาลมีการแนะนำ และประกาศเตือน รวมถึงมีการสอน และซักซ้อมเส้นทางหนีภัย ผู้ประกอบการบางรายกลับมีความเห็นว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นการดำเนินน้ำพริกละลายแม่น้ำ หรือการสูญเงินงบประมาณไปโดยเปล่าประโยชน์ ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกซ้อมที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าการซักซ้อมหนีภัยจริง เพราะหลายสิ่งหลายอย่างในพื้นที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง เช่น บางพื้นที่มีป้ายโฆษณาใหญ่ๆ เป็นอันตราย ไม่ค่อยมีระเบียบ ซึ่งหากเกิดภัยพิบัติจริงอาจกลายเป็นอันตรายกับผู้หนีภัยก็เป็นได้ ดังนั้น มาตรการฉุกเฉินเวลาเกิดเหตุคงใช้วิธีการสังเกตถ้าเห็นคนวิ่งก็วิ่งตาม ในด้านการช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูธุรกิจนั้นสำหรับผู้ประกอบการรายย่อยมองว่า รัฐไม่มีการช่วยเหลือหรือช่วยก็น้อยมาก กองทุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะช่วยโรงแรมขนาดใหญ่เท่านั้น

บุคคล/ชุมชน

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ได้ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ เพราะยุ่งยาก เสียเวลาและค่าใช้จ่าย ใช้การช่วยเหลือตัวเองทุนตัวเองต่อทรัพย์สินที่ได้รับความเสียหายจากสินามิ เพราะประกันบางอย่างไม่ได้ครอบคลุมภัยธรรมชาติ เช่น ผู้ประกอบการร้านเช่ารถจักรยานยนต์ ดังนั้นจึงต้องจัดการซ่อมแซมเองทุกอย่าง บ้างก็รับความช่วยเหลือมาจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เป็นลูกค้าเก่าๆ ช่วยเหลือเป็นการส่วนตัว

การเตรียมการรับมือและแผนการหนีภัยกรณีฉุกเฉิน

สำหรับแผนการหนีภัยกรณีฉุกเฉินนั้น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะทราบว่า เมื่อมีการเตือนภัยผู้คนจะต้องเตรียมอพยพภายใน 30 นาทีหลังจากสัญญาณ แต่สำหรับนักท่องเที่ยวอาจไม่ทราบแผนดังกล่าว เพราะในวันที่มีการซ้อมจริงไม่มีการกระจายเสียงบอก ผู้เข้าร่วมซ้อมหนีภัยจะเป็นพนักงานโรงแรมที่ถูกขอให้มาร่วม นอกจากนี้มีนักเรียน ทหารเรือ การเตรียมอุปกรณ์ช่วยเหลือ เช่น เรือยาง เฮลิคอปเตอร์ แต่เวลาเกิดจริงคิดว่าคงไม่มีเวลาเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ไม่มีหน่วยเคลื่อนย้ายเฉพาะใกล้หาดเหมือนทหารเรือที่อ่าวมะขาม คาดว่าการเตรียมการต่างๆ คงไม่มีความพร้อมมากนัก รถก็คงวิ่งตรงถนนไม่ได้ ประชาชนต้องอยู่ด้วยความระมัดระวังอย่างเดียว ถ้าอะไรจะเกิดก็ต้องเกิด หากเป็นเวลากลางวันคงเตรียมหนีได้ทัน ถ้ากลางคืนคงมองไม่เห็น หลายคนบอกว่าไม่มั่นใจในสัญญาณเตือนภัย ทราบเกี่ยวกับจุดหอสัญญาณที่สี่แยกโลมาเพียงแห่งเดียว ส่วนจุดอื่นไม่ทราบ จุดหลบภัยอยู่ซอยเก็บทรัพย์สินหลายไปถนนสายสองเท่านั้น จุดอ่อนที่ผู้ประกอบการมองเห็นในปัจจุบัน คือการเตรียมรับมือยังขาดความพร้อม

ก่อนสิ้นปีผู้ประกอบการรายย่อยหลายรายไม่เคยทำประกันภัยร้านค้าทำแต่ประกันชีวิต เพิ่งจะทำประกันร้านค้าหลังสิ้นปี ส่วนใหญ่ที่นี่เป็นร้านขนาดเล็กเป็นพื้นที่เช่า จึงไม่มีหลักประกัน แต่ร้านที่มีประกันก็ได้รับความช่วยเหลือ บางธุรกิจเคยทำประกันอัคคีภัยไว้ และหลังจากสิ้นปีจึงทำประกันภัยด้านนี้เพิ่ม แต่มีบางบริษัทประกันภัยที่ไม่รับประกันภัยจากสิ้นปี โดยเมื่อส่งเงินไปแล้วตีกลับแต่ปัจจุบันรับทำแล้ว หากก็มีผู้ประกอบการรายย่อยอีกหลายรายที่ไม่ได้สนใจทำประกันภัย เพราะเป็นพื้นที่เช่า

6.4 สรุปการวิเคราะห์ความเปราะบางทางด้านสังคม

การลงพื้นที่ภาคสนามและการเก็บข้อมูลโดยการสังเกต การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ทำให้เห็นภาพของความเปราะบาง ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเกี่ยวข้องกับมิติต่างๆ ของสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสภาพจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ภายในและระหว่างชุมชน ซึ่งมีพลวัตและแปรผันได้ตลอด ข้อมูลภาคสนามชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่หลากหลายที่ส่งผลกระทบต่อความเปราะบางของบุคคล-ชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางประชากร การขยายตัวของชุมชนหรือสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม ฯลฯ กรณีศึกษาของพื้นที่บ้านน้ำเค็ม เขาหลัก ท้ายเหมือง และป่าตอง มีความแตกต่างกันและส่งผลต่อการเปิดรับความเสี่ยงและมีความเปราะบางสรุปได้ดังนี้

บ้านน้ำเค็มพัฒนาจากชุมชนประมงเล็กๆ แบบดั้งเดิมเป็นชุมชนที่เติบโตอย่างไร้ทิศทางจากอุตสาหกรรมท่าเหมืองแร่ มีผู้คนจากทุกภูมิภาคเข้ามาทำมาหากิน ต่อมาจึงพัฒนาเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่มีทั้งชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นจากการทำแร่ มีบ้านเรือนอาคารร้านค้า มีถนนเล็กๆ ที่ลดเลี้ยวไปตามขอบชุมชนเมือง และระหว่างอาคารต่างๆ มีท่าเรือสำหรับขนถ่ายและค้าขายสัตว์น้ำ มีโรงงานเล็กใหญ่ แต่รอบนอกของหมู่บ้านขนาดใหญ่ก็ยังมีพื้นที่เกษตรกรรม ความหนาแน่นของผู้คนในหมู่บ้านหลักและอาคารบ้านเรือนที่กระจุกตัวอย่างไม่เป็นระเบียบ การมีเส้นทางถนนที่แคบและคดเคี้ยวทำให้บ้านน้ำเค็มเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยสูง นอกจากนั้น ภาวะที่ประชากรหนาแน่นทำให้เกิดสภาพต่างคนต่างอยู่ ขาดการรวมตัวกันเพื่อบริหารจัดการหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน

เขาหลักนั้นเป็นชุมชนประมงและเกษตรกรรมที่ค่อยๆ พัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ร้านค้ากระจุกตัวอยู่บริเวณชายหาดและตามถนนสายหลัก อย่างไรก็ตาม ธุรกิจท่องเที่ยวได้ส่งผลให้เกิดธุรกิจบริการตามมาอย่างมากมาย และมีผู้คนจากนอกพื้นที่เข้ามาทำมาหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งมีนักท่องเที่ยว

ที่เป็นผู้ที่คุ้นเคยกับพื้นที่น้อยที่สุดเข้ามาใช้พื้นที่ด้วย การพัฒนาริมชายฝั่งทำให้พื้นที่ธรรมชาติเช่นป่าโกงกาง ป่าชายหาดลดน้อยลงและกลายเป็นพื้นที่เปิดรับความเสี่ยงมากขึ้น

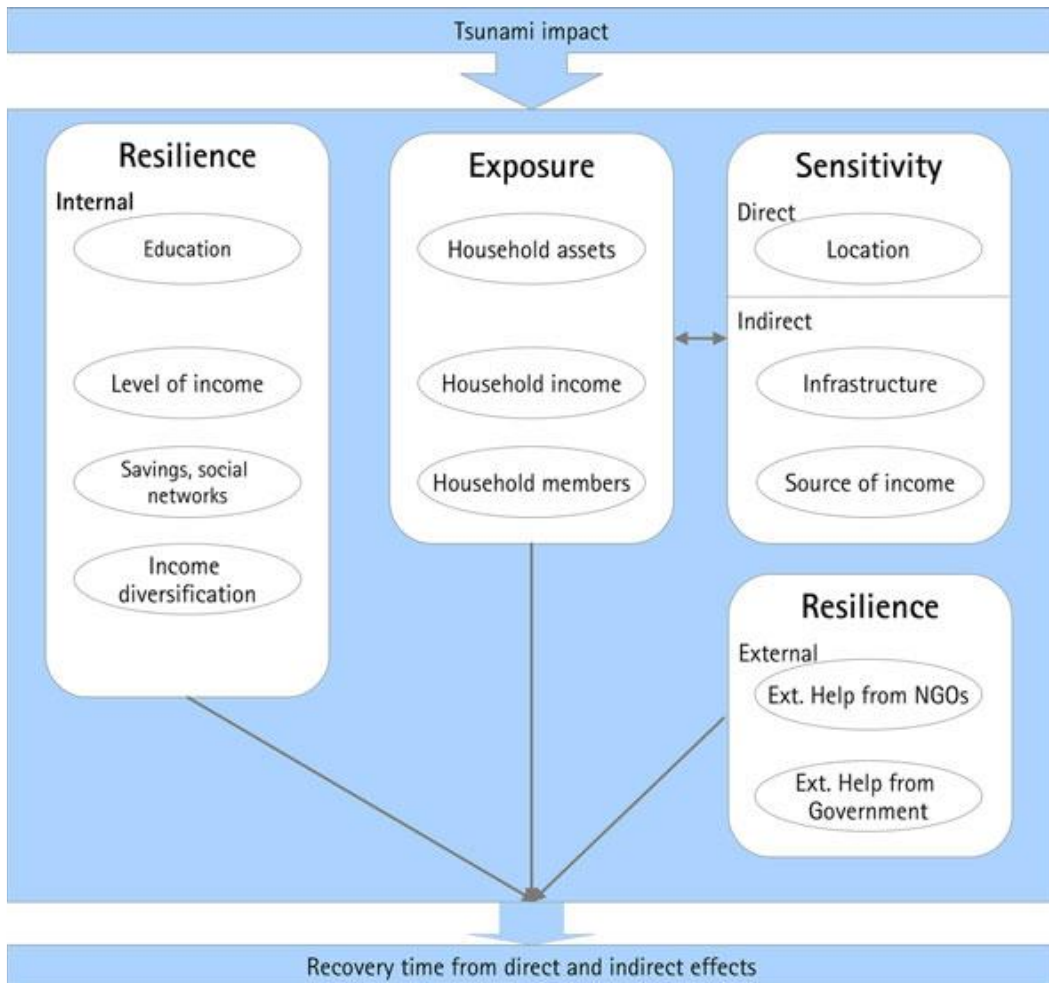
ท้ายเหมือง ยังรักษาความเป็นชุมชนแบบเดิมมากกว่าพื้นที่ศึกษาอื่นๆ จำนวนประชากรก็มีความหนาแน่นน้อย และมีระบบครอบครัวเครือญาติเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ชาวบ้านที่ท้ายเหมืองส่วนหนึ่งทำประมง ส่วนหนึ่งทำเกษตรกรรม และธุรกิจบริการ แม้ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นขนาดเล็ก แต่ความหลากหลายของเศรษฐกิจก็ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสฟื้นตัวได้รวดเร็วภายหลังจากที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ แล้ว ชุมชนท้ายเหมืองได้รับความเสียหายค่อนข้างน้อย

ป่าตอง เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวระดับนานาชาติ มีธุรกิจ บริการ โรงแรม รีสอร์ท ร้านค้า ป่าตองเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยสึนามิสูง แต่การที่ธุรกิจท่องเที่ยวฟื้นตัวได้รวดเร็วก็เพราะว่าธุรกิจส่วนใหญ่ดำเนินการโดยคนต่างถิ่นที่มีทุนหรือปัจจัยการผลิต เมื่อธุรกิจส่วนหนึ่งเสียหายไปหรือล้มไปเพราะภัยพิบัติ ก็จะมีทุนอื่นเข้ามาแทนที่ ดังนั้น การฟื้นตัวจึงเป็นไปได้ด้วยกลไกของตลาดและการแข่งขันมากกว่าที่จะเป็นการฟื้นจากรากฐานสังคมหรือเศรษฐกิจท้องถิ่น นอกจากนี้ การพัฒนาที่นำโดยปัจจัยทางเศรษฐกิจก็ก่อให้เกิดความเปราะบางของระบบนิเวศจนกระทั่งพื้นที่ป่าตองกำลังเผชิญความเสี่ยงทั้งทางด้านกายภาพและสังคมในปัจจุบัน

ความเปราะบางในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จะต้องพิจารณาไปพร้อมกับความพยายามในการสร้างขีดความสามารถ (capability) ซึ่งหมายถึงการผสมผสานกันของจุดแข็งของชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน สังคม หรือองค์กร ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถลดระดับของความเสี่ยงหรือลดผลกระทบจากภัยพิบัติได้ ขีดความสามารถของชุมชนยังรวมถึงความถนัดของบุคคล คุณลักษณะผู้นำและการจัดการ และยังรวมถึงด้านกายภาพ โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น ขีดความสามารถนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในสังคมหรือชุมชนเอง ในบริบทของพื้นที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ขีดความสามารถของชุมชนมีอาทิ การที่ชุมชนมีเครือข่ายทางสังคมหรือทุนทางสังคมที่แน่นแฟ้น มีแหล่งรายได้ที่หลากหลาย ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ขีดความสามารถนี้ยังขึ้นกับปัจจัยภายนอกด้วย เช่น การที่รัฐหรือองค์กรเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ทุนทางสังคมนั้นแข็งแกร่งยิ่งขึ้น หรือส่งเสริมให้เกิดทางเลือกทางเศรษฐกิจมากขึ้น ขีดความสามารถนี้จะทำให้ชุมชนมีศักยภาพที่จะฟื้นตัวได้เร็วขึ้น (resilience) และกลายเป็นชุมชนที่ยืดหยุ่นและเตรียมรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติได้ดีขึ้นกว่าเดิม

คณะวิจัยจากต่างประเทศที่ร่วมศึกษาวิจัยภายใต้โครงการ TRAIT ได้สรุปว่าในแง่ของความเปราะบางทางเศรษฐกิจครัวเรือนนั้น ความอ่อนไหวต่อภัยอันตราย (sensitivity) และการเปิดรับต่อภัยอันตราย (exposure) นั้นเชื่อมโยงและมีผลต่อกันและกัน ความอ่อนไหวต่อภัยอันตราย (sensitivity) ขึ้นอยู่กับที่ตั้งของครัวเรือน ซึ่งเป็นทางตรง (direct sensitivity) ส่วนทางอ้อม (indirect sensitivity) นั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) และแหล่งที่มาของรายได้ (source of income)

เศรษฐกิจครัวเรือนที่เปิดรับความเสี่ยงนั้นนอกจากสมาชิกของครัวเรือน (household members) ซึ่งถือเป็นทรัพยากรด้านเศรษฐกิจ-สังคมแล้ว ยังรวมเอาเรื่องของรายได้ครัวเรือน (household income) และทรัพย์สินของครัวเรือนด้วย (household assets) ส่วนความยืดหยุ่นและความสามารถในการฟื้นตัวของครัวเรือนนั้นมีปัจจัยด้านการศึกษา (education) ระดับรายได้ (level of income) การออมและเครือข่ายทางสังคม (savings and social networks) รวมทั้งความหลากหลายของแหล่งรายได้ (income diversification) งานชิ้นที่เอ่ยถึงนี้ยังเน้นเรื่องการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งอาจจะเป็นความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีผลต่อการฟื้นตัวของครัวเรือนด้วย

รูปที่ 6.48 กรอบคิดเรื่องการประเมินความเปราะบาง
(Framework for vulnerability assessment --Willroth et al. 2011:757)

การวิเคราะห์ความเปราะบางทางสังคมอย่างครอบคลุมนั้นเป็นเรื่องที่ยาก เพราะนอกจากจะวิเคราะห์ได้หลายระดับแล้ว (บุคคล ครอบครัว ชุมชน เขตการปกครอง ภูมิภาค องค์กร/สถาบัน ฯลฯ) ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอก และปฏิสัมพันธ์/ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกที่อาจจะส่งผลให้เกิดความเปราะบางมากขึ้นในบางด้าน หรือส่งผลให้ความเปราะบางลดลงในบางด้าน จะเห็นได้ว่าความพยายามในการวิเคราะห์ความเปราะบางทางเศรษฐกิจในงานวิจัยที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนั้นจำเป็นต้องมุ่งเน้นประเด็นสำคัญๆ ที่ชัดเจนเพื่อที่จะลงรายละเอียดและชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับปัจจัยอื่นๆ รวมทั้งลดทอนความซับซ้อนของสภาพความเป็นจริง

ในการพัฒนาตัวชี้วัดความเปราะบางทางสังคม (ซึ่งจะลงรายละเอียดในบทที่ 7) จึงไม่สามารถที่จะนำรายละเอียดในทุกระดับและมิติที่หลากหลายเหล่านี้เข้ามาพิจารณาได้ เพราะจะทำให้เกิดมีตัวชี้วัดย่อยๆ จำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะไม่สามารถนำมาใช้ได้จริงเพราะไม่มีข้อมูล หรือขาดระบบการเก็บข้อมูลที่สม่ำเสมอและเชื่อถือได้ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและเศรษฐกิจสังคมของบ้านน้ำเค็ม เขาหลัก ท้ายเหมือง และป่าตองที่นำเสนอในบทนี้ก็ได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากสึนามิ ทั้งในด้านบุคคล/ครอบครัว ด้านชุมชน ด้านจิตใจ ด้านอาชีพ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ความช่วยเหลือที่ได้รับทั้งจาก

หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน บุคคล/ชุมชนองค์กรธุรกิจ ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพิจารณาความเสี่ยง ความเปราะบาง และขีดความสามารถในการรับมือกับภัยพิบัติ รวมทั้งชี้ให้เห็นด้วยว่า ปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะนโยบายและปฏิบัติการต่างๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมในพื้นที่ เช่น การเติบโตของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในอดีตของบ้านน้ำเค็ม นโยบายและพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่เขาลึกและป่าตอง และการขยายตัวของอุตสาหกรรมการขุดทราย (sand-mining) ที่ทำเหมือง ก็เป็นความเสี่ยงในเชิงเศรษฐกิจ-สังคม-สิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต้องมีการพิจารณาควบคู่ไปกับความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติด้วยเช่นกัน